Ephemeris Philosophica Theologicae - Philosophicae Facultatis in Universitate Lituana.

LOGOS

FILOSOFIJOS LAIKRAŠTIS

REDAGUOJA
Prof. Pr. Dovydaitis

IX metai, 2 Nr.

Leidžia Lietuvos Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Filosofijos skyrius.

KAUNAS 1929

Turinys—Sommaire.

Platono

Fedonas.

Išvertė Prof. M. Račkauskas, Kaunas.

a I. Echekratas. Ar pats, Fedonai, buvai su Sokratu tą dieną, kai jis
išgėrė kalėjime nuodus, ar būsi iš ko kito girdėjęs?
Fedonas. Pats, Echekratai.
E. Tad kokias gi kalbas kalbėjo lėtos vyras prieš mirdamas? Kaip jis
mirė? Su mielu noru paklausyčiau. Juk dabar ničniekas iš fliјun-
tiečių [1] neatvyksta į Atėnus, iš Atėnų irgi seniai jau nebuvo svečio,
b kurs galėtų mums apie visa tai tiksliai papasakoti. Mes viena
težinome: Sokratas išgėrė nuodų ir mirė; apie kitką niekas nieko
neturėjo pasakyti.
58 F. Vadinas, ir apie teismo bylą nieko nežinote, kaip ji ėjo?
E. Taip, apie tai mums pasakojo. Ir, žinoma, stebėjomės, kad teismo
sprendimas buvo jau seniai paskelbtas, o Sokratas, matyt, mirė daug
vėliau [2]. Kas gi tai buvo, Fedonai?
F. Pasitaikė jam, Echekratai, viena netikėta aplinkybė: juk iš vakaro
prieš paskelbiant sprendimą buvo vainikuojamas [3] laivas, kurį kasmet
atėniečiai siunčia į Dėlo salą.
E. O kas gi tai per laivas?
F. Tai yra tas pats laivas, kaip pasakoja atėniečiai, kuriuo kitados Te-
zėjas nusivežė į Kretą septynius jaunikaičius su septyniomis mer-
b ginomis, ir išgelbėjo juos ir pats išsigelbėjo. Taigi tada, kaip pa-
sakoja, atėniečiai pasižadėjo Apollonui [4], — jei Tezėjas su jaunuoliais
išsigelbės, — kasmet siųsti į Dėlo salą šventą pasiuntinybę, kurią
jie iš tikrųju visados siųsdavo ir dabar dar kasmet nuo to laiko
dievui pagerbti siunčia. Taigi, pradėjus ruošti aną pasiuntinybę, —
yra Atėnuose toks paprotys, — valstybė pasilieka tyra, ir nė viena
mirties bausmė negali būti įvykdyta tol, kol laivas nuvyks į Dėlo
salą ir grįš atgal. Tai kartais užtrunka ilgesnį laiką, ypač jei ke-
c liaujančiuosius pagauna priešingi vėjai. Šventos pasiuntinybės pradžia
laikomas tas akimirksnis, kada Apollono šventėjas ima vainikuoti
laivo galą. Tatai ir atsitiko, kaip sakau, vakarykščiui prieš paskel-
biant sprendimą. Dėl to Sokratui ir teko taip ilgai kalėti nuo nu-
teisimo iki mirties.
II. E. Ką gi tad žinai, Fedonai, apie pačią mirtį? Kas buvo kalbėta, kas
daryta? Kas iš artimųjų buvo prie lėtos vyro? Ar gal valdžia [5]
neleido būti, ir jis mirė draugų paliktas?
d F. Visai ne. Buvo draugų, ir net gana daug.
E. Pasistenk gi papasakoti apie tai kuo tiksliau, jei neturi dabar kokio
skubaus darbo.
F. Ne, atspėju bent ir pamėginsiu jums papasakoti. Juk ir prisi-
minti Sokratą, — ar pačiam apie jį pasakojant, ar iš kito girdint, —
man bent visados yra labai malonu.

E. Bet iš tiesų, Fedonai, ir mes kiti, kurie ketiname klausytis, esame tokio pat nusistatymo. Todėl pasistenk, kiek galėdamas, visa išdėstyti kuo smulkiausiai.

e F. Taigi, būdamas pas jį, aš bent jaučiausi kažkaip ypatingai. Juk gailėsčio dėl to, kad esu prie artimo žmogaus mirties, nejaučiau, nes vyras atrodė man labai laimingas, Echekratai, — ir iš išvaizdos ir iš kalbos: taip drąsiai ir kilniai baigė gyvenimą. Man atrodė, kad, eidamas į Hadą, jis eina tenai ne be dievo valios, bet kad
59 ir ten nuvykęs bus laimingas, kaip niekuomet niekas kitas. Todėl tad į mano sielą ir nesiskverbė joks gailėsčio jausmas, kuris, aišku, turėtų atsirasti, matant tokį liūdną reginį. Tačiau nejaučiau vėl ir to malonumo, kurį paprastai mes patyrdavome per filosofijos pašnekesius. Ir nors mūsų kalbos ir tada lietė filosofiją, bet manyje pakilo kažkoks tiesiog nepaprastas jausmas: tai buvo mano iki šiol nepatirtas džiaugsmo ir liūdesio junginys, kuris gimdavo manyje kaskart prisiminus, kad Sokratas turės netrukus mirti. Ir visi ten buvę beveik taip pat buvome nusiteikę — čia juokėmės, čia verkėme, o vienas iš mūsų, Apollodoras, ir ypatingai. Tu, be abejonės,
b pažįsti tą žmogų ir žinai jo būdą?

E. Kur čia nežinosi.

F. Šis tad ypatingai taip buvo nusiteikęs, tačiau ir aš pats buvau susijaudinęs, ir visi kiti.

E. Bet kas ten buvo daugiau, Fedonai?

F. Taigi iš vietinių gyventojų buvo minėtas Apollodoras, Kritobulas ir jo tėvas Kritonas; be to, Hermogenas, Epigenas, Eschinas, Antistenas. Buvo dar peanietis Ktėsippas, Meneksenas ir kai kurie kiti atėniečiai; Platonas gi, manau, sirguliavo [6].

c E. O svetimųjų, ar buvo ten kas?

F. Taigi, tėbietis Simmijas, Kebėtas ir Fedonidas; o iš Megaros — Euklidas ir Terpsijonas [7].

E. O dar? Aristippas ir Kleombrotas buvo? [8]

F. Ne. Jie, sako, buvę tada Eginoje [9].

E. Ar buvo dar kas nors?

F. Man rodosi, kad tai visi, kas ten buvo.

E. Ir kas toliau? Kokios, sakai, buvo kalbos?

d III. F. Aš tau mėginsiu viską išdėstyti nuo pradžios. Juk jau ir prieš tai visuomet, kiekvieną dieną, buvom įpratę lankytis pas Sokratą, ir aš ir kiti, susirinkdami kas rytą į teismo rūmus, kuriuose byla ėjo, nes jie buvo netoli nuo kalėjimo. Taigi su kits kitu kalbėdamiesi laukdavome, kol bus atidarytas kalėjimas, o atsidarydavo nelabai anksti. Ir kai atsidarydavo, sueidavome pas Sokratą, kur ir išbūdavome su juo ilgą laiką. Taigi ir tada buvome labai anksti susirinkę, nes iš
e vakaro prieš tą dieną, išėję iš kalėjimo, sužinojome, kad laivas iš Dėlo salos bus atėjęs; todėl kits kitam pasižadėjome kuo anksčiausiai susirinkti į priprastą vietą. Ir susirinkome. Išėjo vartininkas, kurs mus paprastai įleisdavo, ir pasakė palaukti, bet toli neiti, kol jis pats pašauks. „Nes Vienuolika“[9a], tarė jis, „nuima Sokratui grandinius ir praneša jam, kad šią, būtent, dieną turės mirti“. Kiek
60 sugaišęs, grįžo ir pakvietė mus įeiti. Įėję, randame Sokratą tik ką

atraišiotą, o Ksantippą [10] — pažįsti juk — sėdinčią šalia su sūneliu
ant rankų. Pamačiusi mus, Ksantippa ėmė aimanuoti ir ką ten kal-
bėti, ką paprastai moters kalba nelaimėje, kad: „Paskutinį kartą,
Sokratai, kalbės dabar su tavim prieteliai ir tu su jais“. O Sokratas,
pažvelgęs į Kritoną, tarė: „Kritonai, tenuveda ją kas nors namo“.
b Tuojau keletas Kritono žmonių [11] nuvedė ją klykiančią ir draskan-
čiąsi. Sokratas gi, atsisėdęs ant guolio, sulenkė koją ir kasėsi ranka.
Besikasydamas, kalbėjo: „Kaip keista, vyrai, atrodo tai, ką žmonės
vadina malonumu; kaip nepaprastai tatai yra surišta su tuo, kas
atrodo priešinga, būtent, su nemalonumu: šiuodu jausmai vien-
kart nenori žmogui atsirasti, bet jeigu kas gaudo vieną iš jų ir su-
čiumpa, beveik visados yra verčiamas pagauti ir antrą, nes juodu
c yra lyg iš vienos viršūnės nusvyrę. Ir aš manau“, kalbėjo jis toliau,
„jei tai būtų pastebėjąs Aisopas, būtų sukūręs tokią pasakėčią,
kad dievas, norėdamas sutaikinti šiuodu kovojančiu jausmu ir
negalėdamas, ėmė ir surišo jų viršūnes į viena. Ir todėl, kam viena
pasitaiko, paskui ateina ir antra. Taip, berods, ir su manimi: nuo
grandinių buvo kojai skaudu, o dabar, rodos, darosi malonu“.

IV. O Kebėtas, pertraukęs jo kalbą, tarė: „Prisiekiu Diju, Sokratai, gerai
padarei, priminęs man šitą dalyką. Juk jau pirmiau kai kas manęs
d klausinėjo, o Evėnas [12] ir visai neseniai, apie eilėraščius, kuriuos
sukūrei, sueiliojęs Aisopo pasakėčias, ir apie himną Apollonui [13]:
pirma niekados nieko nekūręs, kai tik čion atėjai, ką galvodamas
sukūrei šiuos dalykus? Taigi, jei tau kiek rūpi, kad turėčiau ką atsa-
kyti Evėnui, kai jis vėl manęs paklaus, — o aš gerai žinau, kad
paklaus, — pasakyk, ką reikia atsakyti“. „Nagi, Kebėtai“, tarė Sokra-
tas, „pasakyk jam visą teisybę, kad sukūriau visa tai nei su juo
e pačiu nenorėdamas varžytis, nei su jo poezijos kūriniais: juk žino-
jau, kad tai būtų nelengvas dalykas; bet kūriau, norėdamas atspėti,
ką reiškia kai kurie mano sapnai, ir atlikdamas savo pareigą, jei
iš tikrųjų jie dažnai kvietė mane imtis šitos poezijos. O tai buvo
kažkaip šitaip: mano praeity dažnai mane lankydavo vienas ir tas
pats regėjimas, rodydamasis įvairiu laiku ir įvairiais pavidalais, bet
kalbėdamas vis tą pat: Sokratai, sakė jis, pasišvęsk Mūzų menui ir
61 lavinkis jame. Maniau, kad jis pataria ir skatina mane užsiimti tuo,
kuo ir pirma užsiimdavau, ir kaip atsitinka einantiems lenkty-
nių bėgikams, kad juos ragina, taip ir aš maniau, kad mano
sapnas ragina mane veikti tai, ką jau buvau veikęs, būtent,
tarnauti Mūzų menui, aukščiausiajam mokslui – filosofijai, ku-
ria ir užsiimdavau. Bet dabar, nuteisimui įvykus, o dievo šventei
sutrukdžius mano mirtį, atrodė reikalinga, — jei iš tikrųjų dažnai
mano sapnuotas sapnas kvietė užsiimti paprastesniu menu, —
nesipriešinti jam, bet vykdyti. Juk mažiau pavojinga pasitraukti iš
b šio pasaulio, pirma apsivalius eilių kūryba, kaip pataria sapnas.
Tokiu būdu, pirmiausia sukūriau himną pagerbti tam dievui, kuriam
dabartiniu laiku buvo aukojama. Pagerbęs dievą, pamaniau, kad
poetas, jei jis nori būti tikru poetu, turi kurti ne paprastus eilėra-
ščius, bet pasakėčias; tačiau, pats nesijausdamas pasakėčių kūrėjas,

sueiliojau žinomas man Aisopo pasakėčias, kurias turėjau po ranka,
ir būtent tas iš jų, kurias pirmąsias atsiminiau.
V. Vadinas, Kebėtai, taip ir pasakyk Evėnui; be to, pasveikink jį ir pa-
linkėk, jei jis sveikai galvoja, sekti paskui mane. O aš, rodos, išeinu
c iš jūsų tarpo šiandieną, nes taip įsako atėniečiai". Tada Simmijas
paklausė: „Kaip, Sokratai, suprasti tai, ką patari Evėnui? Aš tai jau
dažnai susitikdavau su juo ir, išeidamas iš to, ką apie jį žinau, drąsiai
galiu pasakyti, kad jis gera valia jokiu būdu nepaseks tavo patarimu".

— Kaip? — paklausė Sokratas, – argi Evėnas ne filosofas?

— Man bent rodosi, — atsakė Simmijas.

— Tada ir Evėnas ir kiekvienas kitas, kas tinkamai užsiima filosofija,
panorės sekti mano patarimu. Jis, galimas daiktas, pats nenusižudys,
nes, filosofų galva, tat neleistina.
d Sakydamas šiuos žodžius, Sokratas nuleido kojas nuo guolio ant
žemės ir, taip jau sėdėdamas, kalbėjo toliau iki galo.
Taigi Kebėtas paklausė jo:

— Kaip tat sakai, Sokratai, — nusižudyti neleistina, o tuo tarpu
filosofas geidžiąs sekti mirštantį?

— Ką gi, Kebėtai, ar nesate girdėję — tu ir Simmijas — apie tokius
dalykus iš Filolajo [14], kai buvote jo mokiniais?

— Bent nieko aiškaus, Sokratai.

— Gi ir aš, pagaliau, kalbu apie tai tik nugirdęs. Tačiau, ką girdėjau,
nepavydėdamas jums papasakosiu. Juk vėl, žmogui, besirengiančiam
e keltis tenai, labiausiai, gal būt, ir tinka svarstyti ir kalbėti apie aną
kelionę, kokią ją mes vaizduojamės. Kas gi kita galima būtų daryti
per tą laiką, iki saulei nusileidžiant?
VI. — Taigi kuo, galiausiai, pasiremiant, Sokratai, sakoma, kad pačiam
sau negalima atimti gyvybės? Aš bent apie tai, apie ką dabar klausei,
esu girdėjęs iš Filolajo jau tada, kada jis pas mus gyveno; girdėjau
ir iš kitų, kad taip elgtis nedera. Bet nieko tikro apie tai niekados
iš nieko nesu girdėjęs.
62 — O reikia tik panorėti, — tarė Sokratas, — tada, gal būt, netru-
kus ir išgirsi. Tačiau, galimas daiktas, tau atrodys keista, kad iš
visų kitų tvirtinimų vien tik šitas yra nekintamas, ir kad šiuo atveju
žmogui niekuomet neatsitinka taip, kaip jam atsitinka kituose daly-
kuose, būtent, kad tam tikrais atvejais kai kuriems žmonėms geriau
mirti, negu gyventi. O kam geriau mirti, tai, gali būti, tau pasiro-
dys keista, kad tokiems žmonėms nedera sau šitą gerumą padaryti,
bet jiems reikia laukti kokio kito geradario?
Nusišypsojęs, Kebėtas savo tarme [15] prabilo:

— Tai žino vienas Dijas.
b — Žinoma, tokia mintis, — pastebėjo Sokratas, — gali pasirodyti
nesąmone. Tuo tarpu joje, galimas daiktas, yra paslėpta bent tam
tikra prasmė. Todėl tat anie žodžiai, kurie dėl to sakomi paslaptin-
gam moksle [16], būtent, kad mes, žmonės, gyvename lyg sargyboje,
iš kurios negalima pačiam savęs atleisti ar pabėgti, atrodo man
kažkaip kilnūs ir nelengvai suvokiami. Bet štai kas bent rodosi man
teisingai sakoma, Kebėtai: dievai rūpinasi mumis, ir mes, žmonės,
esame viena iš dievų nuosavybių. Ar tau nesirodo taip?

— Man bent taip, — pasakė Kebėtas.
c — Dabar, — kalbėjo toliau Sokratas, — jei kas iš tavo vergų nu-
sižudytų, tau nepareiškus, kad nori jo mirties, ar tu nepyktumei ir,
jei kiek galėtum jį nubausti, ar nenubaustumei?
— Žinoma, — atsakė Kebėtas.
— Taigi, galimas daiktas, ne be pagrindo bus išvada, kad atimti
sau gyvybę galima tik tada, kai dievas pasiųs kokį neišvengiamą
likimą, kaip kad dabar man atsitinka.
VII. — Taip tai taip, — tarė Kebėtas, — bet tai, ką tu ką tik sakei,
būtent, kad filosofai mielai turi trokšti mirties, atrodo man kažkaip
d keista, Sokratai, jeigu, kaip dabar pripažinome, tiesa tai, kad dievas
rūpinasi mumis, ir kad mes esame jo nuosavybė. Juk būtų negudru,
jei patys išmintingieji žmonės nejaustų pykčio, pasitraukdami iš
tokios tarnybos, kurioje jiems vadovauja geriausi iš esančių vadovų
— dievai. Juk nemano bent tokie žmonės, kad, tapę laisvi, patys
įstengs kaip nors geriau savimi pasirūpinti. Be abejonės, tiktai ne-
išmintingas žmogus galėtų manyti taip: kad reikia bėgti nuo savo
e šeimininko. Ir neįstengdamas suprasti, kad nėra ko bėgti nuo gėrio,
kad priešingai, verčiau su juo pasilikti, — toks žmogus, negalvoda-
mas, tikriausiai pabėgs. Bet turįs proto visada stengsis pasilikti su
tuo, kas geriau. Tokiu būdu, Sokratai, man rodosi teisinga tai, kas
yra priešinga tam, kas mūsų dabar nusakyta: išmintingiesiems mir-
štant dera liūdėti, kvailiems — džiaugtis.
Tai išklausęs, Sokratas buvo (bent man taip atrodė) patenkintas
63 Kebėto išvedžiojimais ir, pažvelgęs į mus, tarė:
— Kebėtas visam kam ieško pagrindo ir iš karto nesutinka su tuo, ką
kas pasakytų.
— Betgi Sokratai, — prabilo Simmijas, — man ir pačiam rodosi,
kad Kebėtas vis dėlto šį tą pasako. Ko gi, galiausiai, siekdami, tikrai
išmintingi žmonės turi bėgti nuo valdovų, geresnių, negu jie patys,
ir be gailesčio su jais skirtis? Ir man rodosi, kad Kebėto kalba
nukreipta prieš tave, nes taip lengvai pameti ir mus ir dievus —
geruosius valdovus, kokius ir pats juos pripažįsti.
b — Teisingai kalbate, — tarė Sokratas. — Manau, sakote tai, norė-
dami priversti mane teisintis, kaip teisme.
— Tikrai taip, — pritarė Simmijas.
VIII. — Nagi, tarė Sokratas, — pasistengsiu gintis nuo jūsų įtikinamiau,
negu nuo teisėjų. Iš tiesų, jei aš, Simmijau ir Kebėtai, nemanyčiau
eiti pas kitus dievus, išmintingus ir gerus, o paskui ir pas mirusius
žmones, geresnius už čionykščius, būčiau neteisingas, neliūdėdamas
c prieš mirtį. Bet dabar, gerai žinokite, kad tikiuosi nueiti pas gerus
žmones; tačiau griežtai to netvirtinčiau. Bet kad eisiu pas dievus,
tikrai gerus valdovus, — šitai, būkite tikri, tvirtinsiu, jei, žinoma,
galima ką tvirtinti tokiuose dalykuose. Štai kodėl nejaučiu paprasto
tokiais atvejais gailesčio; priešingai, tikrai tikiu, kad mirusiems šis
tas esti teikiama, ir, bent sulig senovės padavimu, kažkas daug ge-
resnio geriems, negu blogiems.

— Kaip gi, Sokratai, — paklausė Simmijas, — nejaugi nori palikti
d mus, nusinešdamas verčiau su savim tokį nusistatymą, negu pasidalindamas su mumis? Juk man bent iš tikrųjų atrodo, kad šis gėris yra mums su tavim bendras. Kartu tai bus tavo apsiginimas, jei mus įtikinsi esant teisinga, ką kalbi.

— Pasistengsiu, — atsakė Sokratas. — Tačiau pirmiau pažiūrėkime, ką seniai jau, kaip man rodos, nori pasakyti Kritonas.

— Ką gi kita, Sokratai, — atsiliepė Kritonas, jei ne tai, ką man jau seniai kartoja anas žmogus, kurs turės tau atnešti nuodus, būtent: reikia pasakyti tau, kad kuo mažiausiai kalbėtum. Jis sako, kad tie, kurie daugiau kalba, įsikarščiuoja, o to visai neturi būti prieš nuo-
e dus priimant; kitaip, to nesilaikantiems tenką kai kada priimti nuodus du ir net tris sykius.

— Tegu sau sako, — tarė Sokratas, — tik teprirengia savo gėralo dviem ir, jei bus reikalo, trims sykiams.

— Aš beveik kaip ir nujaučiau tavo atsakymą, — tarė Kritonas, — bet jis nuolat mane užkabinėja.

— Nepaisyk jo, — pasakė Sokratas. — Dabar noriu jums, mano teisėjams, patiekti pasiaiškinimą, kodėl man atrodo paprasta, kad
64 žmogus, gyvenęs rimtai, užsiimdavęs filosofija, paliktų narsus mirčiai artinantis ir tvirtai tikėtų, kad po mirties tenai jam skirtas aukščiausias gėris. Kodėl tai bus būtent taip, pasistengsiu jums, Simmijau ir Kebėtai, išaiškinti.

IX. Juk kiti žmonės, matyti, nepastebi, kad tikrai atsidavę filosofijai užsiima vien tik tuo, kaip reikia tinkamai mirti[17]. Taigi, jei tai tiesa, keista, žinoma, būtų per visą gyvenimą tiktai to trokštant, kai mirtis ateina, liūdėti dėl to, ko seniai siekei ir kam buvai atsidavęs. Simmijas, nusijuokęs, tarė:

b — Prisiekiu Diju, Sokratai, aš dabar visai bent nebuvau linkęs juoktis, bet tu mane privertei. Manau, jog daug kas, tai išgirdęs, pamanytų, kad apie filosofus pasakyta labai gerai, o mūsų piliečiai ypač sutiktų su tuo, kad filosofai tikrai yra ištroškę mirties, ir kad jie bent supranta filosofus esant mirties vertus.

— Ir jie pasakytų teisybę, Simmijau, nekalbant apie tai, ar jiems tat aišku. Iš tikrųjų, jie nežino, kodėl tikri filosofai trokšta mirties,
c kodėl ir kokios, būtent, mirties jie verti. Bet palikime juos, — baigė Sokratas, — ir pasikalbėkime apie mus pačius. Ar mes pasakome ką, tardami žodį: mirtis?

— Žinoma, — paskubėjo atsakyti Simmijas.

— Ar mirtis nėra tik sielos atsiskyrimas nuo kūno? Ir ar mirties esmė ne ta, kad kūnas, persiskyręs su siela, esti pats savaime, ir siela, atsiskyrusi nuo kūno, pati savaime? Ar ne tatai tik bus mirtis?

— Taip, būtent tatai, — atsakė Simmijas.

d — Taigi, pagalvok, gerasai, bene bus ir tavo nuomonė tokia pat, kaip ir mano. Manau, kad tokiu būdu mes geriau suprasime, ką svarstome. Ar tu manai, kad filosofui dera rūpintis vadinamaisiais malonumais, pavyzdžiui: gerai pavalgyti, gerai išgerti?

— Visų mažiausiai, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O meilės malonumais?

— Jokiu būdu ne.

— Na, o kitus kūno rūpesčius, ar filosofai, tavo galva, laiko svarbiais? Pavyzdžiui, įsigyti ypatingus drabužius, apavą ir kitus kūno papuošalus, — kaip manai, ar visa tai vertina filosofas, ar laiko
e perniek, kol koks būtinas reikalas privers jį tuos dalykus pavartoti?

— Man rodos, — atsakė Simmijas, — tikras bent filosofas visa tai turėtų niekinti.

— Iš vis, ar tau nesirodo, — paklausė Sokratas, — kad filosofo dėmesys nėra nukreiptas į kūną, bet kiek galima nutolęs nuo jo ir kreipiamas į sielą?

— Man bent, taip.

— Taigi, ar neaiškėja, kad filosofas visuose tokiuose dalykuose,
65 kiek galėdamas, išvaduoja sielą nuo bendravimo su kūnu daugiau, negu kiti žmonės?

— Tur būt taip.

— O daugumai žmonių, Simmijau, rodosi, kad ir gyventi neverta, nesinaudojant ir neturint visų minėtųjų dalykų, kad žmogus, nė kiek nesirūpinąs kūno malonumais, tik merdi.

— Iš tikrųjų, sakai visai teisingai.

X. — O kaip dėl paties pažinimo įgijimo? Jei kas pavartoja kūną, kaip priemonę pažinimui įgyti, ar kūnas — kliūtis, ar ne. Aš, pavyzdžiui,
b taip suprantu: ar regėjimas ir girdėjimas teikia kiek tikrumo žmonėms, ar gal tą pat ir poetai visuomet mums tvirtina [18], kad nieko nei matome tikrai, nei girdime? Tačiau, jei jau šitie pojūčių organai nėra visiškai neklaidingi, juo mažiau neklaidingi kiti: juk jie visi yra kiek silpnesni už anuos. Ar nesutinki?

— Visiškai sutinku, — atsakė Simmijas.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — kada siela pagauna tiesą? Juk kai ji stengiasi ką nors ištirti kūno padedama, tada, aišku, ji yra kūno klaidinama.

c — Tiesą sakai.

— Vadinas, jei kokiu kitu būdu, tai ar ne mąstymo keliu paaiškėja jai šis tas iš pasaulio daiktų?

— Taip.

— Gi siela kažkaip geriausiai bent mąsto tada, kada jei nekliudo nė vienas iš pojūčių ar jausmų — nei girdėjimas, nei regėjimas, nei nuliūdimas, nei koks džiaugsmas, bet kai ji daugiausia susitelkia savyje, visiškai atsisakydama nuo kūno ir, kiek tai jai galima, nebendraudama ir neliesdama jo, siekia esmės?

— Taip yra.

d — Taigi ar tuomet filosofo siela visiškai nepaniekina kūno, ar nevengia jo, stengdamasi pati savimi tapti?

— Tur būt taip.

— O kas toliau, Simmijau? Ar sakome teisingumą esant iš esmės ką nors, ar nieką?

— Prisiekiu Diju, ką nors.

— Ar vadiname kitą ką grožiu ir gėriu?

— Kaip gi ne.

— Taigi jau esi matęs kada nors ką tokio savo akimis?

— Niekados, — atsakė Simmijas.

— Ar pagavai ką panašaus kuriuo nors kitu savo pojūčių organu?
Kalbu apie visas šios rūšies sąvokas, kaip, pavyzdžiui, apie didumą,
e sveikatą, jėgą ir, vienu žodžiu, apie visų kitų dalykų esmę, kas yra
savaime kiekviena tų esmių? Ar tikriausi jų pagrindai patyriami kūnui
padedant, ar tai įvyksta tokiu būdu: kas iš mūsų bus pasiryžęs
daugiausia ir įdėmiausiai galvoti apie esmę, kurią nori ištirti, tas
labiausiai prisiartina prie kiekvienos esmės supratimo?

— Visiškai taip.

— Vadinasi, tokiu atveju tas elgtųsi tiksliausiai, kurs kuo daugiau-
sia siektų kiekvienos tokios esmės pažinimo vien tik savo mintimi,
nesinaudodamas mąstymui regėjimu ir nekergdamas prie mintijimo
66 jokio kito kūno pojūčio veikimo, bet grynu mintijimu stengdamasis
suvokti tikrąją kiekvieno daikto esmę, kaip tokią, visiškai atsikratęs
akių ir ausų, atsikratęs viso, taip sakant, kūniško, kaip kažko tokio,
kas, bendraudamas su siela, kliudo jai, neduodamas pasiekti tiesą
ir pažinimą? Ir jei kas nors, Simmijau, gali suvokti esmę, tai ar ne
toks, būtent, žmogus?

— Stebėtinas dalykas, Sokratai, kaip tu teisingai sakai, — tarė
Simmijas.

b XI. — Taigi iš viso šito, — pasakė Sokratas, — neišvengiamai eina,
kad tikriesiems filosofams turi atsirasti tokia, būtent, mintis, kurią
jie reikštų vienas kitam maždaug taip: štai tam tikras takas [19], kuris,
rodos, betyrinėjant, nuveda mus ir mūsų mintijimą nuo tikslo, nes,
kol mes tebeturime kūną, ir kol mūsų siela supinta su šita
apgaule, mes niekados negalime tinkamai atsiekti to, ko trokštame,
— tiesos. Iš tikrųjų, kūnas teikia mums eibes nepatogumų, reika-
c laudamas maisto, o jei, be to, aplanko dar kokios ligos, ir jos kliudo
mums siekti esmės. Toliau, jis pripildo mus meilės troškimų, aistrų,
baimės, visokių tuščių svajonių ir eibės netikusių įgeidžių, — taip
kad ne be pagrindo sakoma, jog dėl kūno mes niekados ir apie
nieką negalime teisingai nuspręsti. Ir juk ne kas kita, o vien tik
kūnas ir jo įgeidžiai sukelia karus, maištus ir muštynes, nes visi
karai gimsta dėl noro įsigyti turtų, o įsigyti turtų esame verčiami
d kūno, vergiškai jam tarnaudami. Vadinas, dėl viso to neturime laiko
užsiimti filosofija. Bet visų paskučiausias dalykas yra tai, kad, jei
kūnas kartais ir palieka mus valandėlei ramius, ir mes ruošiamės ką
nors ištirti, jis vėl visaip sutrukdo mūsų tyrinėjimus, teikdamas nera-
mumo, sutrikdydamas mūsų vidaus rimtį tiek, kad neįstengiame tiesos
pastebėti. Iš čia mums tikrai aiškėja, kad jei norim ką tiksliai pažinti,
e reikia atsiskirti nuo kūno ir tik pačia siela stebėti daiktų esmę. Tik
tada, tur būt, teks mums tai, ko siekiame ir ko garbintojais pasisa-
kome, būtent, teks išmintis, kai būsim baigę gyvenimą, bet ne da-
bar, gyvenant, kaip tat rodo protas. Jeigu kūnui dalyvaujant nega-
lima bet ko tobūlai pažinti, tai viena iš dviejų: ar aplamai negalima
pasiekti tiesą, ar galima tik po mirties, bet ne anksčiau, nes tik tuo-
67 met siela bus viena, skyrium nuo kūno. O gyvendami, juo labiau,

rodos, prisiartinsime prie šitos tiesos, juo mažiau bendrausime su
kūnu, turėdami su juo santykių tik būtinam reikalui esant, ir nepri-
sipildysime jo prigimties, stengdamiesi apsivalyti nuo jo, kol pats
dievas mus išvaduos. Ir tokiu būdu būsime skaistūs, išvaduoti iš
neišmintingų kūno užgaidų, bendrausime, galimas daiktas, su pana-
šiomis į mus esybėmis ir patys savaimingai pažinsime tikrąją pa-
b saulio esmę. Tai, be abejonės, yra tiesa: juk neskaisčiam neseka
liesti skaistaus. Štai apie ką, Simmijau, turi savo tarpe kalbėti ir
kaip tikėti visi tikrieji išminties mylėtojai. Ar ne taip manai?
— Daugiau, negu taip, Sokratai.
XII. — Vadinas, — kalbėjo Sokratas, — jei tai tiesa, drauguži, daug
vilties yra atvykusiam ten, kur aš einu, greičiau, negu kur kitur, tinkamai
pasiekti tai, ko siekiant gyvenime tiek daug mums teko vargti.
c Tokiu būdu, man dabar skirtas persikėlimas yra lydimas geros vil-
ties, kaip ir kiekvienam kitam, kurs tikrai mano, kad jam paruoštas
kaip ir apsivalęs mintijimas.
— Be abejonės, — tarė Simmijas.
— O apsivalymas ar nebus, būtent, toks dalykas, kaip jau seniai
sakoma mūsų pasikalbėjimuose: kuo daugiausia atskirti sielą nuo
kūno ir pripratinti ją, iš visų pusių nuo kūno atsitvėrus, susitelkti
d savyje ir, kiek galint, vienai gyventi, ir dabartinį gyvenimą ir toli-
mesnį, kaip ir atsipalaidavus nuo kūno pančių?
— Visiškai taip, — atsakė Simmijas.
— Gi atsiskyrimas ir išsivadavimas sielos nuo kūno ar nesivadina
mirtimi?
— Be abejonės, taip, — pritarė jis.
— Bet atskirti sielą nuo kūno, kaip sakome, visuomet daugiausia
stengiasi vien tie, kurie tikrai užsiima filosofija, ir tai kaip tik yra
filosofų užsiėmimas: išvadavimas ir atskyrimas sielos nuo kūno. Ar
ne tiesa?
— Rodosi.
— Ar nebūtų juokinga, kaip jau anksčiau sakiau, kad žmogus, reng-
e damasis gyvenime kuo arčiausiai prieiti mirtį, atsakomai ir gyvenda-
mas, mirčiai jam atėjus, imtų purkštauti? Ar ne juokinga?
— Kaip gi ne.
— Iš tiesų, Simmijau, — kalbėjo Sokratas, — kas tikrai užsiima
filosofija, tie ruošiasi mirčiai, ir mirti jiems nėra taip baisu, kaip
kam kitam. Suprask bent iš šitų žodžių: juk jei jie visiškai niekina
kūną, stengdamiesi turėti vieną tik sielą, ar jiems, mirčiai atėjus,
galima būtų bijoti ir burzgauti? Ir ar nebūtų labai neišmintinga, jei
jie nesidžiaugdami vyktų tenai, kur atvykę gali tikėtis rasti tai, ko
68 ieškojo gyvendami, — o ieškojo išminties, — ir gali atsikratyti tuo,
ko nekentė turėdami? Tuo tarpu daug kas, mylimiesiems — ir žmo-
noms ir sūnums — mirus, su mielu noru sutiko keltis į Hadą,
tikėdamiesi pamatyti tenai tuos, kuriuos mylėjo, ir būti su jais. Ne-
jaugi kas, iš tikrųjų mylėdamas išmintį ir tvirtai tikėdamasis ją pa-
sieksiąs tik aname, be abejonės, pasauly, o ne kokioj kitoj vietoj,
b nejaugi toks, mirdamas, purakaus, o neis ten džiaugdamasis? Reikia

manyti, prieteliau, kad taip, jei jis iš tikrųjų yra filosofas: nes jis giliai įsitikinęs, kad tobūlą išmintį gali pasiekti tik tenai, ir niekur kitur. Jei tat iš tiesų taip, kaip aš dabar sakiau, ar nebūtų labai neišmintinga, jei toks žmogus bijotų mirties?

— Prisiekiu Diju, iš tikrųjų labai, — atsakė Simmijas.

XIII. — Vadinas, jei pamatysi žmogų, kurs purkštauja, mirties valandai atėjus, ar tat nebus tau pakankamu įrodymu, kad toks žmogus buvo
c ne išminties mylėtojas, bet kažkoks savo kūno mylėtojas; o toks paprastai ir pinigų mėgėjas ir garbės ieškininkas — kartais pirma, kartais antra, o kartais viena ir antra drauge.

— Iš tikrųjų, — tarė Simmijas, — taip pasitaiko, kaip sakai.

— Tokiu būdu, Simmijau, — kalbėjo toliau Sokratas, — ir tai, kas vadinama narsumu, ar nėra ypatinga savybė panašiai nusistačiusių žmonių — filosofų?

— Be abejonės, — atsakė Simmijas.

— O sveikas protas, kuriuo vardu ir žmonės vadina aistrų suvaldymą, būtent, nepasiduoti įgeidžiamas, bet niekinti juos ir valdyti, — ar nedera tiems žmonėms, labiausiai niekinantiems kūną ir gyve-
d nantiems filosofijos oruose?

— Būtinai, — pritarė Simmijas.

— Iš tikrųjų, — pasakė Sokratas, — jei panorėsi pagalvoti apie kitų žmonių narsumą bei susilaikymą, pasirodys tau esant keista.

— Kaip tat, Sokratai?

— Tu žinai, — atsakė Sokratas, — kad kiti žmonės laiko mirtį didele blogybe.

— Ir dar kokia! — pritarė Simmijas.

— Taigi, ar tik ne privengdami dar didesnių blogybių drąsesni iš jų tarpo pasiduoda mirčiai, kiek kartų pasiduoda?

— Tiesa.

— Taigi visi kiti, išskyrus filosofus, drąsūs todėl, kad bijo, iš baimės drąsūs. Bet, iš tikrųjų, kažkaip keista būti drąsiam iš baimės.

e — Aiškių aiškiausiai.

— Na, o susivaldantiems iš jų tarpo ar ne tas pat atsitinka? Ar ne dėl nesusivaldymo yra jie susivaldą? Tuo tarpu sakome, kad tat negalima, bet vis dėlto atsitinka kažkas tokio neišmintingam jų susivaldymui. Jie atsisako nuo vieno malonumo, bijodami netekti kito, susilaiko nuo vieno, būdami valdomi antro. Pasidavimą aistrai jie
69 vadina nesusivaldymu. Tuo tarpu jiems atsitinka taip, kad nuslopinę vieną malonumą pasidaro valdomi kito. Tatai panašu į tai, kas buvo pasakyta, būtent, kad jie susivaldo dėl nesusivaldymo.

— Panašu, kad taip.

— Brangusis Simmijau, nedera dorybei tokie mainai: keisti malonumą malonumu, liūdesį liūdesiu, baimę baime, didesnį mažesniu, lyg pinigus. Tuo tarpu vienintelis tikras pinigas, į kurį visa tai reikia pakeisti, yra išmintis: už šitą pinigą ir šituo pinigu viskas perkama ir parduodama: ir narsumas, ir susilaikymas, ir teisingumas, arba, trumpai tariant, tikroji dorybė neatskiriama nuo išminties, nežiūrint to, ar ji lydima malonumo, baimės ir kitko tokio, ar nelydima. Bet išmintim

nepagrįsta dorybė, keičianti viena į antra, ar nebus tik kažkoks do-
rybės šešėlis. Iš tikrųjų, tokia dorybė bus vergiška, neturinti nieko
c sveiko ir tiesaus. Tiesa gi savo esmėje yra apsivalymas nuo visų
tokių dalykų: ir susivaldymas, ir teisingumas, ir narsumas, ir pati
išmintis yra ne kas kita, kaip kažkoks tikybinis apsivalymas [20]. Ir
kas nustatė mums šias tikybines apeigas, buvo ne paprasti kokie
žmonės, bet iš tikrųjų jau seniai stengėsi paslaptingais vaizdais mums
parodyti, kad atvykęs į Hadą neišrinktasis ir neapsivalęs, purve vo-
liosis tenai, gi išrinktasis ir apsivalęs, — su dievais gyvens. Kurių
žinioje tikybiniai pašventinimai, sako: „daug yra tirsanešių, bet maža
d įkvėptų“ [21]. O pastarieji, mano nuomone, yra kaip tik tie žmonės,
kurie užsiima tikrąja filosofija. Ir aš bent, kiek galėdamas, per visą
gyvenimą nieku neatsilikdavau nuo jų, bet visomis jėgomis stengiaus
būti jų tarpe. Ar teisingi buvo mano siekiai, ir ar nuveikiau ką,
aiškiai sužinosim, nuvykę tenai, kas, kaip man rodos, netrukus turi įvykti,
jei dievas panorės. Štai ką aš, Simmijau ir Kebėtai, sakau jums, —
baigė Sokratas, — pasiteisindamas ir norėdamas įrodyti, kad visai
pamatuotai nesigailiu ir nerūgoju, palikdamas jus ir žemės valdovus,
e nes manau, kad ir tenai rasiu neblogesnių valdovų ir prietelių.
Žmonės tuo netikės, bet būtų gera, jei savo pasiteisinimo kalba aš
įtinkinčiau jus kiek labiau, negu Atėnų teisėjus.
XIV. Sokratui savo kalbą pabaigus, prabilo Kebėtas:
— Ką pasakei, Sokratai, man bent rodosi labai gerai pasakyta; bet
70 tavo mintys apie sielą randa žmonėse didelio nepasitikėjimo. Ar
siela nenustoja gyventi, atsiskyrusi nuo kūno, ar nenyksta ji ir ne-
žūna tą pačią dieną, kurią miršta žmogus? Persiskirdama su kūnu
ir išeidama iš jo, tartum garai ar dūmai, ar neišsisklaido į visas
šalis, be pėdsakų išnykdama ir nieku pavirsdama? Juk jeigu ji kame
nors gyventų vienui viena, nusikračiusi visas ydas, kurias tu dabar
b nurodei, tai mes, Sokratai, turėtume didelę ir gražią viltį, kad visa
tai tiesa, ką sakai. Bet kad žmogui mirus siela turi tam tikrą jėgą
ir mintijimo galią, visa tai, be abejonės, reikalauja nemenko įrodymo.
— Tiesą sakai, Kebėtai, — tarė Sokratas. — Ką gi darysim? Ar
nenorėtumei panagrinėti šito klausimo, ar tai tiesa, ar ne?
— Aš bent, — atsakė Kebėtas, — su mielu noru paklausyčiau tavo
nuomonės apie tą dalyką.
— Tačiau aš nemanau, — tarė Sokratas, — kad kas nors, išklausęs
c dabar mano žodžius, nors jis būtų ir komedijų rašytojas, pasakytų,
kad aš niekus tauzijąs ir kalbąs apie tai, apie ką nereikėtų kalbėti [22].
Todėl, jei norite ir jei reikia panagrinėti, pasvarstykime pirmiausia
tokį dalyką: ar yra Hade mirusiųjų žmonių sielos, ar jų ten nėra?
XV. Kiek atmename, yra toks labai senas padavimas, kad sielos,
nuvykusios ten, būna ir paskui vėl grįžta čionai, ir vėl gimsta
po mirties. Jeigu taip, jei gyvenusieji vėl gimsta iš mirusiųjų, tai
d ką kita galima tvirtinti, jei ne tai, kad mirusiųjų sielos būna tenai,
nes jos negalėtų grįžti į pasaulį, jei išnyktų. Ir mes turėtume pa-
kankamą tam įrodymą, jeigu iš tikrųjų paaiškėtų, kad gyvieji gimsta
ne iš kur kitur, kaip tik iš mirusiųjų. Bet jei taip nėra, reikia kito įrodymo.

— Visiškai teisingai, — tarė Kebėtas.
— Jei nori lengviau suprasti, — kalbėjo toliau Sokratas, — kreipk
akis ne tik į žmones, bet ir į visus gyvulius ir augalus, ir aplamai
į visa, kas gimsta. Pažiūrėkime, ar ne viskas taip atsiranda, būtent,
e ne iš kur kitur, kaip tik iš savo priešingybių, bent tenai, kur toji
priešingybė pasitaiko, kaip antai, kas gražu — priešinga, be abejo-
nės, biaurumui, kas teisinga — neteisingumui, ir taip su daugybe
kitų dalykų. Taigi panagrinėkime, ar būtinas dalykas, kad visa, kas
turi priešingybę, turi gimti ne iš kur kitur, kaip tik iš savo priešin-
gybės. Pavyzdžiui, kai atsiranda kas nors didesnio, ar nebūtina,
kad tai atsirastų iš to, kas pirmiau buvo mažesnis?
— Taip.
— Iš kitos vėl pusės, jei kas sumažėja, ar nebuvo tai anksčiau kas
71 nors didesnio, kad paskum galėtų sumažėti?
— Taip yra, — atsakė Kebėtas.
— Ir iš stipresnio pasidaro silpnesnis, iš lėtesnio greitesnis?
— Be abejonės.
— Ką gi? O koks nors blogesnis dalykas, ar neatsiranda iš gere-
snio, teisingesnis — iš mažiau teisingo?
— Kaip gi ne.
— Vadinas, kalbėjo Sokratas, — dabar pakankamai nustatėm,
kad visi dalykai atsiranda tokiu būdu, būtent, priešinga iš priešinga?
— Žinoma, — atsakė Kebėtas.
— Bet ar nėra tarp tų dviejų priešingybių ko nors tokio, kas būtų jų
vidurys? Ar nevyksta čia du gimimai: vienas — einąs iš pirmos
b priešingybės antrosios link, o antras — atgal, iš antrosios pirmosios
link? Tarp didesnio dalyko ir mažesnio ar neužima vidurio padidė-
jimas ir sumažėjimas, ir ar nesakome, kad vienu atveju kai kas di-
dėja, antru gi — mažėja?
— Taip, — pritarė Kebėtas.
— Ar nesti taip ir su persiskyrimu bei susijungimu, su ataušimu
bei sušilimu ir su visais kitais panašiais reiškiniais, kurių mes kar-
tais nemokame nė pavadinti? Iš tikrųjų bent visados taip turi būti,
kad viena kyla iš antro, kad viena virsta antru, kažkokiam vyksmui
tarpininkaujant?
— Žinoma, — atsakė Kebėtas.
XVI. — Tai kaip, — prabilo vėl Sokratas, — ar gyvenimui yra kas prie-
c šinga, kaip kad, pavyzdžiui, būdėjimui priešingas sapnas?
— Žinoma, — atsakė Kebėtas.
— Kas būtent?
— Mirtis, — pasakė šis.
— Taigi ir šitie dalykai — gyvenimas ir mirtis — kyla vienas iš
antro, nes jie yra priešingybės. Ar nėra jiems atsakomų vyksmų,
kurie verčia juos pereiti iš vieno į antrą?
— Kur nebus.
— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — aš tau pavadinsiu vieną
priešingybių porą, apie kurią ką tik kalbėjome, ir nurodysiu vyksmą,
kuriuo viena šių priešingybių pereina į antrą, o tu pavadink man

kitą porą. Viena pavadinu miegu, antra — budėjimu; iš miego kyla
d budėjimas, iš budėjimo — miegas. Ir jųdviejų pereinamieji vyksmai
bus: vienas — užmigimas, antras — nubudimas. Aišku tau, — paklausė, — ar ne?

— Aišku.

— Dabar ir tu, — tarė Sokratas, — pasakyk man panašiai apie gyvenimą ir mirtį. Ar sutinki, kad gyvenimui priešinga mirtis?

— Aš bent, taip.

— Šios priešingybės kyla viena iš antros?

— Taip.

— Taigi kas gimsta iš gyvo?

— Mirusis.

— O iš mirusio? - paklausė Sokratas.

— Reikia sutikti, kad gimsta tai, kas gyvena, — atsakė Kebėtas.

— Vadinas, Kebėtai, iš mirusio gimsta gyva ir visi gyvieji žmonės?

e — Tur būt taip, — atsakė Kebėtas.

— Išeina, kad mūsų sielos būna aname pasauly? — paklausė Sokratas.

— Panašu.

— Taigi, iš dviejų kalbamųjų vyksmų ar nors vienas nepasidaro aiškus? Juk mirimo vyksmas, be abejonės, aiškus? Ar ne?

— Visai aiškus, — atsakė Kebėtas.

— Kaip gi dabar padarysime? — kalbėjo Sokratas. — Bene galėtumėm prileisti priešingą vyksmą? Ar gal prigimtis čia šlubuoja? Ar reikia mirimui prileisti priešingą vyksmą?

— Be abejonės, reikia, — atsakė Kebėtas.

— Kokį būtent?

— Atgimimą.

— Jei jau yra atgimimas, — pasakė Sokratas, — tai ar nebus tas
72 atgimimas tokiu vyksmu, kuriuo mirtis virsta gyvenimu?

— Taip, bus.

— Taigi priėjome išvadą, kad gyvieji gimsta iš mirusiųjų, ne kitaip ir mirusieji iš gyvųjų. Jei taip, tai turime, rodos, neabejotiną įrodymą kad mirusiųjų sielos kažkur būna ir iš ten vėl atsiranda.

— Mano išmanymu, Sokratai, — pasakė Kebėtas, — iš to, dėl ko susitarta, neišvengiamai eina, kad taip turi būti.

XVII. — Įsidėmėk, Kebėtai, — pasakė Sokratas: — mano nuomone, pri-
ėjom visiškai pagrįstas išvadas. Juk jei nebūtų dviejų vyksmų,
b visuomet atsakančių vienas antrą ir sudarančių lyg kokį ratą, bet
būtų kažkoks tiesioginis vyksmas, kurs pereitų tiktai iš pirmo į antra —
priešinga ir negrįžtų atgal į pirma, iš kurio išėjo, tai viskas, suprask,
gautų galų gale vienodą išvaizdą, būtų atpažįstama vienodu būdu,
ir nutruktų naujų kūnų atsiradimas.

— Kaip sakai? — paklausė Kebėtas.

— Visai nesunku suprasti, ką kalbu, — atsakė Sokratas. — Jei, pa-
vyzdžiui, užmigimas būtų, o einančio iš miego atbudimo nebūtų,
c tai padavimas apie Endimioną [23] netektų prasmės ir reikšmės, nes
visas pasaulis atsidurtų Endimiono būklėj, suprask, miegotų. Ir jei
viskas susijungtų ir nebesiskirtų, netrukus atsitiktų tai, apie ką kalba
Anaksagoras [24]: visų kūnų mišinys. Panašiai, mielas Kebėtai, jei tik

visa, kas gyva, mirtų, o kas mirė, paliktų tokioj būklėj ir vėl neat-
gimtų, tai ar nebūtų didelė būtinybė, kad visa galų gale išmirtų ir
nieko, kas gyva, nepasiliktų? Juk jei visa, kas gyva, gimtų ne iš to,
d kas mirė, bet iš ko nors kito, ir mirtų, kokių priemonių reikėtų
griebtis, kad nebūtų viskas mirties pagrobta?
— Tokių priemonių, manding, nėra, Sokratai, — tarė Kebėtas, — ir
man rodos, kad tu sakai visai teisingai.
— Man iš tikrųjų taip atrodo, Kebėtai, — pasakė Sokratas, — ir
mes neklystame, sutikdami su tuo, bet viskas taip ir iš tikrųjų yra:
ir atgimimas, ir gyvųjų atsiradimas iš mirusiųjų, ir kad mirusiųjų
e sielos būna, ir kad gerųjų likimas geresnis, blogųjų — blogesnis [25].
XVIII. - Iš tiesų, Sokratai, — pertraukė jį Kebėtas, — ir sulig anais žo-
džiais (jei jie teisingi), kuriuos tu dažnai savo pasikalbėjimuose sa-
kydavai, būtent, kad mokymasis yra mums ne kas kita, kaip prisi-
minimas, — kažkaip būtinai išeina, kad ką kitados išmokome, dabar
atsimename. Gi tai nebūtų galima, jei mūsų siela nebūtų buvusi
73 kur nors anksčiau, prieš atgimdama žmogaus kūne. Todėl ir šituo
sumetimu atrodo, kad siela yra nemirtinga.
— Bet Kebėtai, — įsikišo Simmijas, — kokie tam įrodymai? Primink
man juos, nes aš dabar nelabai teatsimenu.
— Priminsiu, — atsakė Kebėtas, — vienu gražiausiu pasakymu: pa-
klausti apie ką nors (jei tik bus vykusiai paklausti), žmonės patys
visuomet randa tinkamą atsakymą; tačiau, jei neturėtų įgimtos pro-
tavimo ir tikrojo žinojimo galios, jie to padaryti negalėtų: jei kas
b parodys jiems geometrines figūras ar ką panašaus, ir tada taip pat
bus aišku, kad taip iš tikrųjų yra.
— Jei tavęs, Simmijau, tai neįti kina, — tarė Sokratas, — pažiūrėk, ar ne-
sutiktumei su mumis kitaip kalbamą klausimą panagrinėti. Tu, matyti,
nelabai nori tikėti, kad vadinamasis mokymasis yra prisiminimas?
— Aš nė kiek neabejoju, — atsakė Simmijas, — tiktai noriu pasimokyti
ano prisiminimo, apie kurį kalbama. Ir iš to, ką mėgino paaiškinti
Kebėtas, aš beveik jau atsimenu ir įsitikinu. Vis dėlto norėčiau
dabar paklausyti, kaip tu rengeis tai įrodyti.
c — Štai kaip, — atsakė Sokratas: — juk mes, aišku, sutinkame, kad
jei kas prisimena ką, reikia, kaip jis anksčiau kada nors būtų tai
sužinojęs.
— Žinoma, — atsakė Simmijas.
— Bet ar mes sutiktume ir dėl to, kad jei žinojimas įgijamas tokiu
būdu, jis ir yra prisiminimas? O kalbu aš apie tokį maždaug būdą:
jei kas ką pamatęs, išgirdęs, ar šiaip kuriuo būdu kokį daiktą su-
vokęs, žino ne tik tą, bet, be to, ir kurį kitą daiktą, kurio pažini-
mas nėra toks, bet kitoks, ar mes visai teisingai nesakome, kad jis
d prisimena tą daiktą, kurį tokiu būdu pažino?
— Kaip čia kalbi?
— Pavyzdžiui, juk kitoks pažinimas žmogaus, ir kitoks — lyros.
— Žinoma.
— O ar nežinai, ką jaučia įsimylėję, kai pamato lyrą, apsiaustą, ar
kitą kurį daiktą, kurį jų mylimasis paprastai vartoja? Atpažinę lyrą,

jie savo atminty atgamina ir jos savininko vaizdą. Tai ir bus prisiminimas. Taip kitkas, dažnai matęs Simmiją, prisiminė Kebėtą. Ir panašių pavyzdžių galima rasti tūkstančius.

— Tikrai tūkstančius, prisiekiu Diju, — pritarė Simmijas.

e — Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — ar tai nebus tam tikras prisiminimas, ypač, žinoma, jei kas pajunta tai dėl to, ką dėl ilgo laiko ir dėl nematymo buvo jau užmiršęs?

— Visai aišku, — pasakė Simmijas.

— Dabar toliau, — kalbėjo Sokratas: — pamačius arklio atvaizdą ir lyros atvaizdą, ar galima prisiminti žmogų? Ir pamačius Simmijaus atvaizdą, ar galima prisiminti Kebėtą?

— Be abejonės.

— O pamačius Simmijaus atvaizdą, ar negalima ir paties Simmijaus prisiminti?

74 — Aišku, galima, — atsakė Simmijas.

XIX. — Taigi, sulig visais šitais protavimais, — ar neišeina, kad prisiminimas sužadinamas iš dalies panašumo, iš dalies nepanašumo?

— Išeina.

— Bet kada kas nors ką prisimena dėl panašumo, ar nėra būtinybės, kad kartu su tuo daiktu jis įsivaizduotų ir tai, ko trūksta panašumui, arba ko netrūksta tam, ką jis prisiminė?

— Būtinai, — pritarė Simmijas.

— Taigi įsidėmėk, — tarė Sokratas, — ar iš tikrųjų taip yra. Ar nesakome lygybę esant ką? Ne apie tai kalbu, kad vienas medis lygus kitam medžiui, vienas akmuo — kitam akmeniui, ir ne apie kitus tokius daiktus, bet sakau, kad šalia visų tokių daiktų yra kažkas kita, būtent, pati lygybė? Sakome ją esant kažką ar nieką?

b — Žinoma, sakome, prisiekiu Diju, — pritarė Simmijas, — ir dar kaip!

— Ir taip pat žinome, kas toji lygybė yra?

— Aišku, — atsakė Simmijas.

— Iš kur gi mes gavome tą žinojimą? Ar tik ne iš tų daiktų, apie kuriuos dabar kalbėjome, būtent: pastebėję lygius medžius, akmenis ir kitus daiktus, priėjome lygybės sąvoką, visai nepanašią į tuos daiktus? Ar ji tau nesirodo nepanaši? Įsidėmėk dar štai ką: ar ir lygūs akmenys ir medžiai nesirodo tau kartais lygūs, kartais nelygūs?

— Žinoma, taip.

— Bet ar pasirodė tau kartais nelygu tai, kas yra savaime lygu, arba
c lygybė — nelygybe? [26]

— Tikrai niekados, Sokratai.

— Vadinas, — kalbėjo Sokratas, — anie lygūs daiktai ir pati lygybė nebus tas pat?

— Man rodosi, Sokratai, jokiu būdu nebus.

— Tačiau, — pasakė Sokratas, — ar nesuvokei ir ar negavai pačios lygybės supratimo iš šitų lygių daiktų, nesutampančių su ana lygybe?

— Tikriausiai sakai, — pastebėjo Simmijas.

— Vadinas, lygybė sutampa su lygiu, ar ne?

— Sutampa.

— Tai visai nesvarbu, — pasakė Sokratas, — juk pamatęs kokį daiktą,
d kartu įsivaizduoji kitą, nežiūrint to, ar jis panašus ar ne: tai būtinai
ir bus atsiminimas.

— Žinoma.

— Kas gi toliau? — paklausė Sokratas: — ar mes jaučiame ką nors panašaus, matydami lygius medžius ir kitus lygius daiktus, apie kuriuos dabar tik kalbėjom? Ar mums rodosi, kad jų lygybė tokia pat, kaip lygybė savaime? Ar jai ko trūksta, kad taptų lygybė pati savaime, ar nieko?

— Žinoma, daug trūksta, — pritarė Simmijas.

— Taigi pripažįstame, kad jei kas nors, pamatęs kokį daiktą, pamano: daiktas, kurį dabar matau, nori būti lygus su kitu kuriuo daiktu, bet jam kažko trūksta, ir jis negali būt visiškai toks, kaip
e kitas, bet skiriasi nuo jo, — reikia, aišku, pripažinti, kad tokiu būdu
galvojąs turėjo prieš tai žinoti kažką, kuo remdamasis sako, kad nors daiktas panašus į kitą, bet ne visiškai su juo lygus.

— Būtinai taip.

— Kas toliau? Ar ir mes patyrėme tą pat dėl lygių daiktų ir dėl pačios lygybės, ar ne?

— Be abejonės.

75 — Taigi, matyt, yra būtina, kad pažintume lygybę anksčiau, negu,
pamatę lygius daiktus, pagalvotume, jog jie visi stengiasi būti tokie, kaip pati lygybė, bet neįstengia.

— Taip yra.

— Tačiau juk sutinkame, kad šiuo atveju mes negalėjome ir negalėtume nieko iš kur kitur apibrėžti, nepavartodami regėjimo, lytėjimo ar kokio kito iš kūno pojūčių. Tą pat tvirtinu ir dėl viso kito.

— Iš tikrųjų, Sokratai, jie turi vienodą reikšmę tam, ką šitas protavimas nori įrodyti.

— Vadinas, tik jausmų pagalba reikia suprasti, kad tokiu būdu
b viskas jausmais suvokiama, siekia lygybės, bet nesutampa su ja.
Ar kaip sakysime?

— Taip.

— Taigi reikia, kad mes, prieš pradėdami regėti, girdėti ir bendrai jausti, turėtume kur nors gauti supratimą apie pačią lygybę, kaip tokią, jei jausmų pagalba lygindami su ja iš lygių daiktų stebėjimo gautus įspūdžius, patyrėme, jog visi tie daiktai siekia būti tokie, kaip pati lygybė, tačiau kiek atsilieka nuo jos.

— Tai būtina išvada iš to, kas anksčiau pasakyta, Sokratai.

— Juk tiesa, kad vos gimę naudojomės regėjimu, girdėjimu ir turėjome kitus pojūčius?

— Visai taip.

c — Bet reikia, sakome, kad lygybės sąvoką turėtumę anksčiau įgyti?

— Taip.

— Taigi, kaip rodosi, būtina, kad mes prieš gimdami gautume šitą pažinimą.

— Rodosi.

XX. — Jei mes įgijome šitą pažinimą prieš gimdami ir atsinešėme su
savimi, tai ar mes nepažinome prieš gimdami ir ar neatsinešėm su
savimi ne tik lygybės sąvokos, ne tik supratimo, kas daugiau ir
mažiau, bet ir visų kitų panašių sąvokų? Juk mes dabar nė kiek
ne daugiau kalbame apie lygybę, kaip ir apie grožį, apie gėrį, tei-
d singumą, šventumą, žodžiu sakant, apie visa, ką mes savo pasikal-
bėjimuose (ir klausdami klausimuose, ir atsakydami atsakymuose)
apibrėžiame tikrąja būtimi. Vadinas, būtina mums visas tas sąvokas
įsigyti dar negimus.

— Taip yra.

— Ir jei įsigiję jas kaskart vėl neužmirštume, taptume visada jas
žinančiais ir žinotume jas per visą gyvenimą. Nes žinoti — yra:
įsigijus žinių, palaikyti jas ir nenustoti jų. Ir ar nevadiname, Simmijau,
užmiršimu žinių netekimą?

e — Tikrai taip, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— Gi priešingai, jei mes, gavę žinių prieš gimdami, gimdami jų
nustojome, o paskui, jutimų pasigaudami, vėl atgavome kalbamas
žinias, kurias ir anksčiau kitados turėjome, tai ar vadinamasis mo-
kymasis nebus tik mūsų nuosavų žinių atnaujinimu? Ir vadindami
tai prisiminimu, mes, tur būt, teisingai sakome.

— Taip.

76 — Juk mes pripažinome galimu, kad tas, kurs suvokia kokį daiktą
regėjimu, girdėjimu ar kitu kuriuo pojūčiu, atsimena kartu ir ką
kita, ką jis buvo užmiršęs, ir kam jo suvokiamas daiktas, dėl pana-
šumo ar dėl skirtumo, yra artimas. Tokiu būdu, kaip sakau, tenka
pripažinti viena iš dviejų: arba mes gimėme žinodami visa tai ir
palaikome tas žinias per visą gyvenimą, arba tie, apie kuriuos sa-
kome, kad jie mokosi, ne ką kita daro, kaip tik prisimena. Šiuo
atveju mokymasis ir būtų prisiminimas.

— Visa tai tikra tiesa, Sokratai.

XXI. — Taigi ką pasirinksi, Simmijau? Ar kad gimėme žiną, ar kad paskui
b prisimename tuos dalykus, kurių pažinimą anksčiau įgijome?

— Nemokėčiau šiuo metu pasirinkti, Sokratai.

— Kodėl gi? Šiuo atveju tikriausiai galėtum pasirinkti, kaip tat tau
atrodo: ar ką nors žinodamas žmogus gali pasakyti, ką jis žino ir
ko ne?

— Visai aišku, kad gali, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O kaip tau atrodo: ar visi žmonės sugebėtų padaryti savo
sprendimą apie tai, apie ką mes dabar kalbėjome?

— Tikrai to norėčiau, — atsakė Simmijas, — bet labai bijau, kad
rytoj tuo pat laiku niekas nemokės tinkamai to padaryti.

c — Vadinas, manai, kad ne visi tai supranta, Simmijau, — paklausė
Sokratas.

— Jokiu būdu ne.

— Taigi prisimena tai, ko kitados yra išmokę?

— Būtinai.

— Kada gi mūsų sielos bus tai pažinusios? Juk ne po to, kai žmo-
nėmis tapome?

— Aišku.
— Vadinas, anksčiau?
— Taip.
— Iš to eina, Simmijau, kad dar prieš ateidamos į žmogaus kūną
mūsų sielos buvo skyrium nuo kūnų ir turėjo žinojimą.
— Taip, Sokratai, jei tik anų žinių negauname gimdami: juk dar
šito laikotarpio esama.
d Tesie taip, prieteliau. Kuriuo gi kitu laiku nustojame žinojimo?
Juk negimstame su juo, kaip ką tik nutarėm. Nejaugi nustojame
žinojimo kaip tik tuo metu, kai jį įgijame? O gal turi nurodyti kitą
kokį laiką?
— Jokio, Sokratai; neapsižiūrėjau niekus plepąs.
XXII. — Vadinas, Simmijau, priėjome tokią išvadą? Jei visa tai, ką nuolat
kartojame, — grožis, gėris ir kitos tokios būtys, būna, jei mes ly-
giname su jomis, kaip su kažkuo, kas anksčiau buvo ir ką mes vėl
e naujai įgijome, visa, ką suvokiame pojūčiais, tai būtinai išeina štai
kas: kaip šios būtys yra, taip lygiai ir mūsų siela buvo dar prieš
mums užgimus. Jei tatai taip nebūtų, šitos mūsų kalbos būtų bergž-
džios. Ar ne tiesa? Ar neišvengiama butinybė, kad tos būtys būna
ir kad mūsų sielos buvo mums dar negimus, ir jei nėra vieno, nėra
ir antro?
— Man rodosi, Sokratai, — pasakė Simmijas, — kad toji būtinybė
yra nenuneigiama. Ir mūsų protavimas priėjo gražią išvadą: nėra
77 abejonės, kad mūsų siela būna mums negimus, ir kad tos būtys,
apie kurias dabar kalbi, irgi būna. Iš tikrųjų, aš bent nežinau, kas
man būtų lygiai taip aišku, kaip tatai, kad visos šios būtys — grožis,
gėris ir kita, apie ką dabar kalbėjai, tikriausiai yra. Ir man bent rodosi
visa tai esant pakankamai įrodyta.
— Na, o kaip Kebėtui? paklausė Sokratas: — juk reikia ir Kebėtą įtikinti.
— Aš bent manau, — atsakė Simmijas, — kad ir jis pakankamai
įtikintas, nors joks kitas žmogus nėra tiek linkęs nepasitikėti pro-
tavimais, kaip jis. Tačiau manau, kad ir jis pakankamai įsitikino,
b jog mūsų siela buvo jau prieš mums užgimsiant.
XXIII. — Bet ar mums mirus ji dar bus, — tai ir man pačiam, Sokratai,
rodosi neįrodyta, — pasakė Simmijas, — bet dar vyrauja žmonių
nuomonė, ką mums dabar ir Kebėtas priminė, kad žmogui mirus
ir siela pranyksta, ir kad čia yra jos galas. Iš tikrųjų, kas jai kliu-
dytų gimti, įgauti kur nors pavidalo ir būti prieš įsikūnijant, gi po
įsikūnijimo ir po išsivadavimo iš kūno — pasibaigti ir išnykti?
c — Tiesą sakai, Simmijau, — tarė Kebėtas. — Juk išspręsta, rodosi, tik
kaip ir pusė to, ką reikia išspręsti, būtent, kad mūsų siela buvo
mums dar negimus; norint įrodymą privesti prie galo, reikia, be to,
dar papildomai įrodyti, kad ir po mūsų mirties ji bus taip pat, kaip
ir mums negimus.
— Tai jau, Simmijau ir Kebėtai, įrodyta, — pastebėjo Sokratas, — jei
tik panorėsite paskutinį įrodymą sujungti su tuo, dėl kurio mes jau
anksčiau buvom sutikę, būtent, kad visa gyva kylo iš to, kas mirė.
d Juk jei mūsų siela jau ir anksčiau būna, tai reikia pripažinti, kad ji,

ateidama į pasaulį ir gimdama, gimsta ne iš ko kito, kaip iš mirties ir mirimo. Argi iš to būtinai neina, kad siela būna ir po mirties, nes jai, žinoma, reikia vėl gimti? Tokiu būdu, apie ką dabar kalbate, jau įrodyta.

XXIV. Bet man rodos, kad vis dėlto tu ir Simmijas su mielu noru sutiktute dar plačiau panagrinėti šitą klausimą: jūs vis dar, lyg vaikai, bijote, kad vėjas iš tikrųjų neišblaškytų ir neišpustytų sielos, jai
e išeinant iš kūno, ypač jei kūnui teks mirti ne ramiu oru, o kokiam dideliam vėjui pučiant.

Kebėtas prasijuokė ir tarė:

— Pasistenk gi, Sokratai, išblaškyti mūsų baimę, kuri tačiau nėra mūsų, bet, tur būt, kažkokio vaiko, kurs sėdi mumyse ir baidosi visų tokių dalykų. Taigi pamėginkime įtikinti jį, kad nebijotų mirties, lyg kokios baidyklės.

— Tada reikia — pasakė Sokratas — kasdien giedoti jam kerėjimo giesmę, kol pasigydysit nuo baimės.

78 — Bet Sokratai, — tarė Kebėtas, — iš kur imsime dabar tokių giesmių gerą giedotoją, tau rengiantis mus palikti?

— Graikija didelė, Kebėtai, ir joje yra tinkamų žmonių, — atsakė Sokratas; — nemaža ir visokių svetimtaučių, kuriuos visus reikėtų aplankyti, tokio giedotojo beieškant, ir nesigailėti nei pinigų nei vargo, nes nėra tinkamesnio daikto, kuriam galėtute geriau savo pinigus išleisti. Taip pat ir savo tarpe reikia paieškoti: galimas daiktas, kad sunku bus rasti žmonių, kurie geriau už jus galėtų tai atlikti.

— Tai bus padaryta, — pasakė Kebėtas. — Bet grįžkime, jei tatai
b tau malonu, prie to, kur sustojome.

— Žinoma, malonu. Kodėl nebus malonu.

— Gerai sakai, — tarė Kebėtas.

XXV. — Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — ar ne tokį reikia sau pastatyti klausimą: kuriam, galiausiai, daiktui tinka tai patirti, būtent — išnykti? Dėl kurio daikto tenka bijoti, kad su juo to neatsitiktų? Ir dėl kurio netenka? Po to turime vėl pažiūrėti, kuriems iš jų priklauso siela, ir, atsižiūrint į tai, spręsti, ar tenka dėl mūsų sielos bijoti?

— Tiesą sakai, — tarė Kebėtas.

c — Ar nedera tai patirti daiktui, atsiradusiam iš sudėties ir sudėtingam iš prigimties? Ar toks sudėtingas daiktas neturi išsiskirstyti tokiu pat būdu, kokiu būvo sudėtas? O jei koks daiktas pasitaiko nesudėtingas, ar nedera ypač jam vienam nepatirti to?

— Man rodos, kad taip, — pritarė Kebėtas.

— O juk ypatingai tinka būti nesudėtingiems tiems daiktams, kurie visuomet pasilieka tokie pat ir nesikeičia? Ir atvirkščiai, ar netinka būti sudėtingiems tiems daiktams, kurie nuolat keičiasi ir niekuomet nepasilieka tokie pat?

— Ir man taip rodos.

— Dabar, — pasakė Sokratas, — grįžkime prie to, apie ką anksčiau
d kalbėjome. Visa tai, ką mes savo klausimuose ir atsakymuose pavadinome būties vardu, ar visuomet pasilieka tas pat, ar kartais keičiasi? Lygybė, kaip tokia, grožis, kaip toks, ir kitos savaime esančios būtys, — ar kada įgauna kokį nors pasikeitimą, ir kokį

maždaug? Arba kiekviena tų esmių, būdama pati ir vienalytė, tokia
ir pasilieka, ir niekuomet niekur jokiu būdu jokio pakeitimo neįgauna?
— Būtinai taip, Sokratai, — pasakė Kebėtas, – ji pasilieka pastovi.
— O kaip dėl daugelio kitų gražių daiktų, pavyzdžiui, dėl žmo-
e nių, arklių, apsiaustų ir kitų, kiek jie gražūs, ar lygūs, ar aplamai
turi kokį panašų pavadinimą? Ar jie pasilieka tokie pat, arba prie-
šingai: palyginus su būtimis, nei patys savyje, nei santyky su kits
kitu niekados ir jokiu būdu nepasilieka nepasikeitę?
79 — Su daiktais kitaip, — atsakė Kebėtas: — jie nuolat keičiasi.
— Ar tu negali pažinti šių pastarųjų lytėjimo, regėjimo ir kitų po-
jūčių pagalba, tuo tarpu kai esmių negalima kitaip suvokti, kaip tik
proto mintijimu, nes jos yra belytės ir nematomos?
— Visiškai teisingai sakai, — pritarė Kebėtas.
XXVI. — Taigi, ar nesutiktum nustatyti, — kalbėjo toliau Sokratas, — dvi
būčių rūšis: viena — matomieji daiktai, antra — nematomieji?
— Nustatykim, — sutiko Kebėtas.
— Nematomoji būtis visada pasilieka ta pati, matomoji gi — niekumet?
— Galime ir tai nustatyti, — pritarė Kebėtas.
— O toliau, — kalbėjo Sokratas, — iš ko gi mes patys sudaryti?
b Ar ne is kūno ir sielos? Ar gal dar iš ko kito?
— Iš nieko kito, — pasakė Kebėtas.
— Taigi į katrą rūšį daugiau panašus ir su katra labiau giminin-
gas kūnas?
— Kiekvienam aišku, kad su matomąja, — atsakė Kebėtas.
— O siela? Matoma ar nematoma?
— Žmonių bent — ne, Sokratai, — pasakė Kebėtas.
— Bet juk mes kalbame apie matoma ir nematoma, pasiremdami
žmonių prigimtimi? O gal turi galvoj kokią kitą prigimtį?
– Ne žmonių.
— Tai kaip sakome apie sielą? Matoma ji, ar nematoma?
— Nematoma.
— Vadinas, ji neregima?
— Taip.
— Todėl siela labiau už kūną panaši į neregimąją rūšį, kūnas gi —
į matomąją.
c — Neišvengiamai taip, Sokratai.
XXVII. — O ar nekalbėjome anksčiau ir apie tai, kad siela kam nors ištirti
vartoja kūną — regėjimą, girdėjimą ar kitą kokį pojūtį (nes ištirti ką
pojūčių pagalba ir reiškia ištirti tai, pavartojant kūną), būna kūno
nukreipiama į tas sritis, kur yra nuolatinis keitimasis ir, liesdama tokį
daiktą, iškrypsta iš tiesaus kelio, susijaudina ir, nusiminusi, svyruoja,
lyg apsvaigusi?
— Taip, kalbėjome.
d — O kai ji tyrinėja ką nors, būdama pati viena, ar ji nepakyla prie
to, kas tyra, amžina, nemaru, nekeičiama? Savo prigimtimi būdama
artima visam tam, ar nebendrauja ji su juo tol, kol gali pasilikti pati
viena? Ar siela nesiliauja tada klaidžiojusi? Ar nepasilieka ji visada
pati viena, susijungdama su nesikeičiančiomis būtimis? Ir ar tokia
sielos būklė nebus mintijimas?

— Labai gražiai ir teisingai kalbi, Sokratai, — pasakė Kebėtas.

e — Taigi, išeinant iš to, kas anksčiau ir kas dabar buvo pasakyta, kaip tau rodos, į kokią daiktų rūšį siela labiau panaši ir kokiai labiau gimininga?

— Man rodos, Sokratai, atsakė Kebėtas, — kad kiekvienas, net ir mažiausiai sugebąs galvoti, tokiu keliu eidamas, sutiks, kad siela visais atvejais daugiau panaši į tai, kas niekados nesikeičia, negu į priešinga.

— O kūnas?

— Į priešinga.

XXVIII. — Įsidėmėk dar ir štai ką: kadangi siela ir kūnas būna drauge,
80 gamta įsako kūnui vergauti ir klausyti, sielai — valdyti ir viešpatauti. Katras, tavo galva, panašus į dieviška ir katras į mirtinga? Ar nesirodo tau, kad tam, kas dieviška, pačios gamtos skirta valdyti ir vadovauti, o tam, kas maru, — klausyti ir vergauti?

— Man bent, taip.

— Taigi į katrą panaši siela?

— Aišku, Sokratai, kad siela panaši į dieviška, kūnas gi — į mirtinga.

— Dabar, Kebėtai, — kalbėjo Sokratas, — pagalvok: ar iš viso to,
b kas mūsų pasakyta, neina, kad siela labiausiai panaši į dieviška, nemirtinga, tik mintimi suvokiama, tolygu, nesuardoma, visada vieninga ir pastovu; gi kūnas labiausiai atsako visa žmogiška, maru, daugeriopa, mintimi nesuvokiama, suardoma, visuomet nevieninga ir nepastovu. Ar galime su tuo nesutikti, mielas Kebėtai, ir kitaip nustatyti?

— Negalime.

XXIX. — O kas toliau? Jei visa tai taip, ar kūnui nedera greit irti, sielai gi — likti ar visai nesunaikinamai, ar bent arti to?

c — Žinoma, taip.

— Juk pats pastebi, — pasakė Sokratas, — kad, žmogui mirus, jo regimoji ir regimo srity esanti dalis — kūnas, ar tai, ką vadiname lavonu ir kam dera suirti, subyrėti, išpustytam būti, — nepatiria nieko tokio staiga, bet gan ilgą laiką būna, ypatingai gi jei kas miršta pačiame amžiaus žydėjime, turėdamas žydintį kūną. O jei lavoną išbalzamuoti, kaip balzamuojama Egipte, tai pasilieka beveik
d sveikas stebėtinai ilgą laiką. Bet jei kūnas sutrūnėja, kai kurios jo dalys, kaip antai, kaulai, gyslos ir visos kitos tokios, pasilieka, taip sakant, nemarios. Ar ne taip?

— Taip.

— Gi siela, neregimoji mūsų dalis, vykstanti į atsakomą jai vietą — garbingą, tyrą, nematomą, paprastai sakant, į Hadą, pas gerąjį ir išmintingąjį dievą, kur, jei dievas panorės, netrukus teks ir mano sielai keliauti, nejaugi toji mūsų siela, turėdama tokias savybes ir
e tokią prigimtį, atsiskyrus nuo kūno, tučtuojau, kaip daugelis žmonių tvirtina, yra išpustoma ir pranyksta? Toli gražu ne, mielas Simmijau ir tu, Kebėtai. Priešingai, greičiau štai kas atsitinka: siela atsiskiria nuo kūno, skaisti būdama, neimdama su savimi nieko iš to, kas yra kūno, nes, begyvendama, neturėjo su kūnu jokio bendravimo,

kiek tai nuo jos parėjo, bet šalinosi jo, pasilikdama pati savyje su-
sikaupusi ir nuolat tuo rūpindamasi. Gi tai nieko kito nereiškia,
81 tik tą, kad siela teisingai mąstė ir iš tikrųjų rengėsi ramiai mirti.
Ar ne tatai bus rūpinimasis mirtimi?
— Vadinas, ar taip nusiteikusi siela nevyksta į panašią į save, ne-
matomą, dievišką, nemirtingą, išmintingą sritį? Jai ten nusikėlus, ar
nelaukia išganymas? Ar nebus ji laisva nuo klaidžiojimo, neišmin-
tingumo, baimės, nožmių aistrų ir kitų žmogaus blogybių? Ir, kaip
sakoma apie tuos, kuriems pavedama šventąsias pareigas eiti, ar iš
tiesų nebendraus ji amžinai su dievais? Taip pasakysime, Kebėtai,
ar kitaip?
XXX. — Prisiekiu Diju, taip, — patvirtino Kebėtas.
b — Bet, manau, jei kūną palieka siela sutöršta ir nešvari — todėl,
kad nuolat bendravo su kūnu, jam tarnavo, jį mylėjo, kūniškų įgei-
džių ir malonumų buvo apkerėta, pripažino teisinga tik tai, kas turi
kūno pavidalą, ką galima paliesti, pamatyti, išgerti, suvalgyti, panau-
doti meilės smagumams; o to, kas akims nematoma ir paslėpta, kas
pasiekiama tik mintimi ir suvokiama filosofija, paprastai nekentė,
c bijojo ir vengė, — tokia siela, kaip manai, ar skirsis nuo kūno nie-
kuo nedėta ir skaisti?
— Jokiu būdu ne, — pasakė Kebėtas.
— Tokia siela, manau, bus kiaurai persisunkusi tuo, kas kūniška,
nes jos bendravimas ir buvimas su kūnu, dėl nuolatinio draugavimo
ir didelio rūpinimosi juo, kaip ir surišo ją su kūnu į viena?
— Taip.
— Reikia manyti, prieteliau, kad bendravusi su kūnu siela esti sunki,
apkrauta, žemėta ir regima. Tokia būdama, ji griūva naštos slėgiama
ir veržiasi vėl į matomąjį pasaulį, baidydamos nematomojo ir Ne-
d matomo [27]. Ji klajoja, kaip pasakojama, kapuose prie kapnamių, kur
kartais neva matomi kažkokie neaiškūs sielų pavidalai — vaidokliai [28].
Šiuose, būtent, pavidaluose ir pasirodo tos sielos, nes jos, ne visi-
škai išsivadavusios iš kūnų, bet regimo dalyviai, gali būti ir matomos.
— Galimas daiktas, Sokratai.
— Žinoma, galimas, Kebėtai; be to, galimas daiktas ir tat, kad tai sielos
ne gerųjų žmonių, bet sielos piktųjų: jos verčiamos klaidžioti minė-
tose vietose, atlikdamos bausmę už buvusį nuodėmingą gyvenimą.
e Ir klaidžioja jos tol, kol, verčiamos savo palinkimo prie kūno, kuris
visur jas persekioja, vėl apsigyvens kūne.
XXXI. O jos, paprastas dalykas, apsivelka tokiomis būtybėmis, kurių papročiai
tiko sielai žemėje gyvenant.
— Ką turi galvoje, taip sakydamas, Sokratai?
— Pavyzdžiui, temokėję apsiryti, pasigerti, paleistuvauti turi virsti,
tur būt, asilų ir kitų panašių gyvulių paderme. Ar ne taip manai?
82 — Visai galimas daiktas, kad taip, kaip sakai.
— O pamėgusieji neteisybę, priespaudą, plėšimus virsta vilkais, va-
nagais, kirliais. Ar gal pasakysime, kad tokių žmonių sielos eina
kur kitur?
— Be abejonės, jos eina į tavo nurodytas vietas, — pasakė Kebėtas.

— Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — ar neaišku, kad kitos sielos
eis į vietas, atsakomas jų rūpesčiams?

— Visai aišku, — pritarė Kebėtas.

— O kas laimingiausi iš žmonių? — paklausė Sokratas. — Kas iš
jų gaus geriausią vietą? Ar ne tie, kurie buvo atsidavę visuomeninei
b ir valstybinei dorybei, vadinamai sveiku protu ir teisingumu, atsiradu-
siai iš gero būdo ir lavinimosi — be filosofijos ir didesnio galvojimo?

— Kodėl gi šie laimingiausi?

— Todėl, kad jiems tinka vėl apsigyventi jų sielai artimoje, ramioje,
visuomenę mėgstančioje padermėje, kaip antai, bitėje, vapsvoje,
skruzdelėje ir dargi net vėl žmoguje, ir tada iš jų išeis tinkami žmo

— Galimas daiktas.

XXXII. — O į dievų giminę neleistina įeiti tam, kas nebuvo atsidavęs filo-
c sofijai ir nebaigia gyvenimo visai skaistus. Tat prieinama tik paži-
nimo mylėtojui. Štai kodėl, prieteliau Simmijau ir tu, Kebėtai, tikri
filosofai susilaiko nuo visų kūno aistrų ir napasiduoda joms. Ir el-
giasi jie taip ne dėl to, kad bijotų pragaišties ar neturto, kaip dau-
gelis gobšų žmonių; ir ne iš baimės nustoti pagarbos ir menkos
šlovės, kaip tat daro valdžios ir garbės mėgėjai, susilaikydami nuo
aistrų.

— Bet tikriesiems filosofams ir nederėtų kitaip elgtis, — pastebėjo
Kebėtas.

d — Prisiekiu Diju, nederėtų, — pasakė Sokratas. — Todėl, Kebėtai,
visi, kas rūpinasi savo siela ir gyvena ne tam, kad tarnautų kūnui,
palieka žmones, kuriems tai nepatinka, ir neina su jais tuo pačiu
keliu, kaip su nežinančiais, kur einą. Manydami, kad nereikia daryti
nieko, kas nesutinka su filosofija ir su jos teikiamu išsivadavimu bei
apsivalymu, jie atsiduoda filosofijai ir eina ten, kur yra jos vedami.

XXXIII. — Kaip tat suprasti, Sokratai?

e — Aš pasakysiu, — tarė Sokratas. — Pažinimo mylėtojai, — kalbėjo
jis toliau, — žino, kad filosofija gauna jų sielą lyg visiškai kūno
sukaustytą, prie jo prilipdytą, priverstą žiūrėti į būtį lyg per kalėjimo
pinučius (o ne betarpiškai pati per save), pasmerktą merdėti visiškoje
proto tamsybėje. Ji mato, kad visos šios baisybės pareina nuo
83 pagavusių žmones aistrų, ir kad pirmiausia pats kalinys yra kaltas,
kad pateko į grandines. Taigi, kaip sakau, pažinimo mylėtojai žino,
jog filosofija, gavusi tokią jų sielą, ramiai mudrina juos, mėgina
atvaduoti, nurodydama į tai, kaip klaidingi yra tyrinėjimai akių pa-
galba, taip pat ausų ir kitų pojūčių organų. Filosofija įtikina sielą
be būtino reikalo nesinaudoti jutimais, skatina ją susikaupti ir už-
sidaryti savyje, niekuo nepasitikėti, išskyrus save ir tai, ką ji pati
b viena mąsto apie kiekvieną iš esančių pasaulio daiktų, kaip tokį;
gi tai, ką siela gali suvokti kitko pagalba, kas kartais atrodo vienaip,
kartais—kitaip, laikyti visiškai klaidinga. Juk visa tai yra iš juntamo
ir regimo srities; gi tai, ką siela pati viena suvokia, yra tik protui
prieinama ir nematoma. Tikrojo filosofo siela mano, kad nereikia
priešintis savo išsivadavimui, ir todėl, kiek galėdama, susilaiko nuo
malonumų, aistrų, liūdesio, baimės, nes, jos supratimu, tas, kas patiria

c perdidelį džiaugsmą, ar baimę, ar liūdesį, ar geidulius, — pasiduoda
ne tik tokiai blogybei, kokia ji ir kitiems atrodo, būtent, ligai, pinigų
išaikvojimui geiduliams patenkinti, bet ir blogybei, kurios jis tokia
nelaiko, o kuri yra didžiausia ir sunkiausia iš visų blogybių.

— Kas tai per blogybė, Sokratai? — paklausė Kebėtas.

— Štai kokia: siela kiekvieno žmogaus, patiriančio didelį džiaugsmą
ar didelį nuliūdimą, yra verčiama manyti, jog tai, kas joje ypač su-
kelia šiuos jausmus, yra kažkas tikriausio ir teisingiausio; tuo tarpu
yra kitaip: visa tai yra iš regimo srities. Ar ne?

— Žinoma, taip.

d — Ar ne tokiam padėjime siela būna labiausiai kūno varžoma?

— Kokiu būdu?

— Kiekvienas smagumas, kiekvienas sielvartas lyg vinimi prikala
ir stipriai sujungia sielą su kūnu, padaro sielą kūno pavidalo, nes
ji įsivaizduoja esant tiesą visa tai, ką kūnas sako. Juk dėl sutikimo
su kūnu siela yra verčiama džiaugtis tuo, kuo džiaugiasi kūnas, ir
todėl, mano nuomone, ji verčiama pasidaryti kūno kelionės draugu
ir misti tuo pačiu maistu [29]. Tokia būdama, ji niekados negali skaisti
ateiti į Hadą, bet visuomet kūno perpildyta išeina iš jo. Štai kodėl
ji netrukus vėl krinta į kitą kūną, ir, tartum jo apvaisinta, auga jame;
e ir todėl nelemta jai būti su tuo, kas dieviška, skaistu, tolygu.

— Tikrą tiesą sakai, Sokratai, — pastebėjo Kebėtas.

XXXIV. — Štai kodėl, Kebėtai, tikri pažinimo mylėtojai yra padorūs, ryžti
vyrai, o ne dėl to, ką pasakoja apie tai žmonės. Ar kitaip manai?

84 — Aš bent, visai ne.

— Aišku. Filosofo siela taip, būtent, ir samprotaus; ji nemanys, kad
filosofija turi ją išvaduoti, o kai išvaduos, ji galinti atsiduoti sma-
gumams ir skausmams, ir tokiu būpu vėl susirišti su kūnu, dirbti
nepabaigiamąjį darbą Penelopos [30], atleisdavusios kaskart audeklą.
Priešingai, filosofo siela, susidarydama vidaus rimtį, nesutrikdomą
skausmų bei malonumų, seka protą ir nuolat jame gyvena, dvasios
akimis žiūri į teisinga, dieviška, visiškai tikra [31], ir tuo pasistiprina.
b Ji mano taip turinti gyventi, kol gyvena žemėje. O kai baigs gy-
venimą, ateis į gimininingą ir artimą jai vietą, nusikračiusi žmonių
nelaimių. Taip gyvenusiai ir tokiu maistu mitusiai sielai, Simmijau
ir Kebėtai, netenka bijoti visokių siaubų; jai nebaisu, kad skirdamasi
su kūnu bus vėjų išpustyta, išsklaidyta ir išblaškyta, kad išnyks ir
niekur nieko iš jos nebeliks.

c XXXV. Sokratui tai pasakius, visi ilgą laiką tylėjo. Pats Sokratas, kaip galima
buvo matyti, buvo giliai susimąstęs dėl savo kalbos, taip pat ir
daug kas iš mūsų. Tik Kebėtas ir Simmijas šnabždėjosi su kits
kitu. Tai pastebėjęs, Sokratas kreipėsi į juos, klausdamas:

— Ką? Ar mano pasakyta atrodo jums vis dar nepakankama? Tiesa,
daug dar yra tame abejonių ir neaiškumų, ypač jei kas panorėtų
galutinai juos išspręsti. Žinoma, jei kalbate apie ką kita, nekliudau;
bet jei kiek abejojate dėl to, kas pasakyta, nedelsdami patys pa-
d reiškite ir nurodykite tai, ką, jūsų manymu, galima būtų geriau iš-
nagrinėti; pasikvieskite ir mane, jei tikitės su manimi greičiau išspręsią
savo neaiškumus.

— Pasakysiu tau visą teisybę, Sokratai, — atsiliepė Simmijas. Juk
seniai abejodami, baksteriame ir raginame vienas antrą paklausti
tavęs; labai norime išgirsti tavo nuomonę, bet nedrįstame įkyrėti,
bijodami, kad tau kalbėti bus nemalonu dėl tave ištikusios nelaimės.
Tai išgirdęs, Sokratas nusišypsojo ir tarė:
e — E, brangusis Simmijau, tikrai sunku man būtų kitus vyrus
įtikinti, kad dabartinio savo likimo nelaikau nelaime, jei net jūsų
negaliu įtikinti, o vis bijote, kad nebūčiau dabar kiek blogiau nu-
siteikęs, negu per visą savo gyvenimą. Jūs, matyt, laikote mane
silpnesniu mantikos [32] srity net už gulbes: anos, nujausdamos
neišvengiamą mirtį, nors ir anksčiau giedodavo, ima dabar giedoti
85 ilgesnes ir gražesnes giesmes [33], džiaugdamos, kad rengiasi vykti
pas tą dievybę, kuriai tarnauja. Gi žmonės, bijodami mirties, ir
gulbes apkalba, sakydami jas apverkiant savo mirtį ir giedant iš
nuliūdimo. Žmonės nesuvokia, kad joks paukštis negiedos, bū-
damas alkanas, ar sušalęs, ar dėl kitko nusiminęs, — nei lakštingala,
nei kregždė, nei kukutis, kurie, kaip sakoma, giedodami savo ne-
laimes išraudoją. Man gi rodos, kad ir šitie paukščiai, kaip ir
b gulbės, gieda ne dėl nuliūdimo, bet dėl to, manau, kad jie, kaip
Apollono paukščiai, yra apdovanoti mantikos dovana ir iš anksto
žino, koks gėris laukia jų Hade. Štai kodėl šitie paukščiai mirties
dieną labiau, negu kitu laiku, ir gieda ir ypatingai džiaugiasi.
O ir aš pats laikau save tokiu pat tarnu ir taip pat pašvęstu tam
pačiam dievui, kaip ir gulbės [34]. Iš savo valdovo gavau mantikos
dovaną, nemenkesnę už gulbių, ir todėl taip pat drąsiai, kaip ir
jos, skyriuosi su gyvenimu. Taigi kalbėkite su manim, klauskite,
ką tinkami, kol Vienuolika Atėnų vyrų tat leidžia
c — Labai gerai sakai, — tarė Simmijas. — Ir aš tau išdėstysiu,
ko nesuprantu, o paskui tenurodo Kebėtas, kur jis nesutinka su
tavo žodžiais. Mano mintys, Sokratai, dėl tavo paliestų klausimų,
tur būt, bus tos pačios, kaip ir tavo, būtent: tikras pažinimas
šiame gyvenime ar negalimas, ar kažkaip labai sunkus. Tačiau,
iš kitos vėl pusės, tik visiškai silpnos dvasios žmogui tinka atsi-
sakyti nuo pagrindinio bei nuodugnaus tyrinėjimo visoko, kas tuo
klausimu yra pasakyta. Juk šiuo atveju reikia bent viena iš dviejų
atsiekti: arba pažinti bei ištirti dalyko esmę, arba, jei tat negalima,
d bent paisirinkti iš visų žmogaus protavimų patį geriausį ir
mažiausiai sugriaunamą, ir juo pasikliaujant drąsiai, lyg laiveliu,
plaukti per gyvenimą, jei kas, žinoma, negalėtų keltis dar saugiau
ir tikriau, naudodamasis patikimesne kėlimosi priemone — kokios
dieviškos tiesos atvėrimu. Dabar ir aš bent nesigėdysiu klausinėti
tavęs, jei jau ir tu pats mane ragini, ir paskui nesikrimsiu neiš-
dėstęs savųjų minčių. Iš tikrųjų, Sokratai, kai aš ir pats vienas
ir drauge su Kebėtu nagrinėju visa, kas buvo pasakyta, toli gražu
neatrodo įtikinamai pasakyta.
e XXXVI. O Sokratas tarė:
— Galimas daiktas, prieteliau, kad tau teisingai atrodo. Bet pa-
sakyk, kuo, būtent, nėsi patenkintas?

— Man bent, — atsakė Simmijas, — nepatinka tai, kad mūsų
protavimus galima pritaikyti ir harmonijai ir lyrai bei stygoms,
būtent, kad ir harmonija yra kažkas nematoma, bekūniška, gražu
86 ir dieviška suderintoje lyroje; pati gi lyra bei stygos yra kūnai,
turi kūno pavidalą, yra sudėtiniai, žemiški, giminingi tam, kas
miršta. Juk jei kas nors, sulaužęs lyrą ar supiaustęs bei suplėšęs
stygas, imtų remtis panašiais, kaip tu, įrodymais, būtent, kad anoji
harmonija būtinai dar turi būti ir neturi žūti, nėra jokio galimumo
prileisti, kad lyra dar būna ir suplėšius jos stygas; gi stygos, bū-
damos mirtingosios rūšies daiktais, gyvena toliau, tuo tarpu kai
harmonija pražuvo. Juk negalimas daiktas, kad harmonija, būdama
b vienos prigimties su dieviška bei nemirtlnga, būdama jiems gimi-
ninga, žūtų anksčiau, negu tai, kas maru. Priešingai būtinas da-
lykas, kad harmonija pati toliau dar būtų ir tik medžiui bei sty-
goms supuvus ką nors patirtų. Taigi, aš bent manau, Sokratai,
bet ir tu pats tai pastebėjai, kad mes vaizduojamės sielą ypatingai
esant kaži kokią harmoniją. Tuo tarpu kai mūsų kūnas tarytum
yra įtemptas ir palaikomas šilimos, šalčio, sausumo, drėgmės ir
c kitų panašių reiškinių, mūsų siela yra harmoningas junginys visų
šitų pradų, jei tik šitas junginys sudarytas tiksliu ir tinkamu san-
tykiu. Taigi, jei siela yra tam tikra harmonija, aišku, kad, mūsų
kūnui dėl ligų ar kitų vargų susilpnėjus bei suminkštėjus, ir siela
turi, neišvengiamas dalykas, tučtuojau žlugti, nors ji būtų ir die-
viškiausios prigimties, kaip žlunga visokios kitos harmonijos, —
ir tos, kurių esama garsuose, ir tos, kurios yra visuose meni-
ninkų kūriniuose. Liekanos gi kiekvieno kūno skyrium ilgą laiką
d gali likti, kol bus ar sudegintos, ar supus. Taigi pagalvok dabar,
ką mes atsakysime į tokią kalbą, jei kas tvirtintų, kad siela yra
junginys pradų, iš kurių sudaromas kūnas, ir kad ji pirmiausia
vadinamosios mirties sunaikinama.

XXXVII. Sokratas, akylai pažiūrėjęs (kaip jis dažnai darydavo), nusišypsojo
ir tarė:

— Bet vis tik Simmijaus teisybė. — Jei kas kitas iš jūsų sąmojin-
gesnis už mane, tai kodėl neatsakė? Juk Simmijas, rodosi, gudriai
e mane pagavo. Tačiau, manau, prieš jam atsakant, reikia išklau-
syti Kebėtą, ką, pagaliau, ir šis turi prikišti mano įrodinėjimams.
Tokiu būdu turėsime laiko pagalvoti, ką mums atsakyti, ir, išklausę
Kebėtą, arba sutiksime su jais abiem, jei pasirodys, kad jie mums
pritaria, arba, priešingu atveju, ginsime savo nusistatymą. Nagi,
Kebėtai, — paklausė jo Sokratas, — sakyk, kas tave jaudina ir
teikia nepasitikėjimo?

— Pasakysiu, — atsakė Kebėtas. — Taigi man rodos, kad mūsų
protavimas vis dar lieka vietoje, ir jam galima prikišti tą pat,
87 ką mes anksčiau minėjome. Juk kad mūsų siela buvo jau anksčiau,
prieš įeidama į šitą štai pavidalą, neneigiu, kad tatai gražiai įro-
dyta, ir, jei nebus per drąsiai pasakyta, visai patenkinamai. Bet
kad ir po mūsų mirties siela dar kažkur būna, neatrodo man taip
pat aišku. Ir kad siela nėsanti stipresnė ir negyvenanti ilgiau už

kūną, ir čia nesutinku su Simmijaus prieštaravimu: juk, mano
nuomone, visais šitais atžvilgiais siela žymiai pralenkia kūną. Ko
gi dar (galėtų man prikišti protas) abejoji, matydamas, kad, žmo-
gui mirus, net silpnesnioji jo dalis toliau būna? Ir ar nesirodo
tau būtinas dalykas, kad per tą pat laiką turi palikti ir tai, kas
b yra ilgesnio amžiaus? Pasvarstyk dabar, ar sakau ką rimto. Man
irgi, kaip ir Simmijui, reikia, matyt, griebtis kokio palyginimo.
Visas tavo protavimas atrodo toks, kaip jei kas imtų kalbėti
apie mirusį seną audėją šitokiu būdu: kad audėjas nemirė, bet,
galimas daiktas, kur nors sveikas gyvena, — o įrodymui patiektų
apsiaustą, kurį anas, pats išaudęs, dėvėjo, — ir kad apsiaustas
yra sveikas ir nesunaikintas. O jei kas tuo nepatikėtų, tai pa-
c klaustų: k- ..giau tveria — žmogus, ar nuolat vartojamas ir dėvi-
mas a- ..ıstas? Kam nors atsakius, jog ilgiau tveria žmogus,
anas . palaikytų įrodyta, kad, žinoma, tuo labiau turi būti svei-
kas žmogus, jei jau jo apsiaustas, daiktas labai netvirtas, tebėra
nesunaikintas. Bet, Simmijau, tatai, manau, iš tikrųjų ne taip bus.
Taigi ir tu pasvarstyk, ką sakau. Juk kiekvienas suprastų, kiek
toks protavimas netikęs. Anas audėjas, išaudęs ir sudė-
vėjęs daug tokių apsiaustų, pats žuvo vėliau, negu daugybė tų
d apsiaustų, bet anksčiau, negu nudėvėjo savo paskutinį apsiaustą.
Nejaugi iš to galima padaryti išvadą, kad žmogus yra kažkas
menkesnio ir silpnesnio už apsiaustą? Panašus, mano nuomone,
palyginimas gali parodyti tik sielos santykį su kūnu, ir geriau,
man rodos, tiktų, jei betkas, kalbėdamas taip apie juos, pasakytų,
jog siela yra ilgaamžė, kūnas gi — menkesnis ir trumpiau gyvena.
Tiesa, toks galėtų dar pridėti, kad kiekviena siela nunešioja daug
kūnų, ypatingai jei siela gyvena žemėje ilgus metus. Juk jei
kūnas vis munka ir nyksta dar žmogui tebegyvenant, tai siela
e nuolat audžia naują audinį nudėvimam kūnui; o kai siela žlunga,
ji būtinai turi turėti savo paskutinį audinį ir tik už pastarąjį
vieną anksčiau pranyksta. Sielai gi išnykus, kūne jau veikiai
pasireiškia jo silpnoji prigimtis, ir jis netrukus pūna ir nyksta.
Vadinas, šitokiu įrodymu remiantis, jokiu būdu dar negalima lai-
kyti visiškai tikra, kad, mums mirus, mūsų siela dar kur nors
88 būna. Juk jeigu kas nors sutiktų su tokiu, kuris protauja
taip pat, kaip ir tu, ir net nusileistų jam, pripažindamas, kad
mūsų sielos buvo ne tik tuo laiku, kada mes dar nebuvom gimę,
bet kad niekas nekliudo sieloms ir mums mirus būti, toliau gy-
vuoti, daug kartų gimti ir vėl mirti (juk sielos prigimtis tiek
stipri, jog ji gali pakelti daugkartinį gimimą), tačiau, jei kas dėl
viso to ir nusileistų, vis dėlto negalėtų toliau sutikti, kad ji šiuo-
se pasikartojančiuose gimimuose nenustojanti jėgų ir, galų gale,
visiškai nepasibaigianti ir amžinai neišgaištanti. Gi apie aną sie-
b los mirtį ir apie aną kūno suirimą, kuris sielai nešą galutinę pra-
žūtį, niekas, galima sakyti, nežino: niekam iš mūsų negalima būtų
to pajausti. O jei visa tai taip, aišku, kad niekam netinka neiš-
mintingai drąsiai sutikti mirtį, nes niekas negalėtų įrodyti, kad

mūsų siela visiškai amžina ir nesunaikinama. Jei to įrodyti negalima, tai visai aišku, jog kiekvienas, kuris rengiasi mirti, turi baimintis dėl savo sielos, kad ji, skirdamasi dabar su kūnu, visiškai nežūtų.

XXXVIII. Išklausę, ką pasakė Simmijas ir Kebėtas, visi pasijutome, kaip
c tat paskiau kits kitam papasakojom, nekaip nusiteikę, nes, nors ankstyvesniu protavimu ir buvom tvirtai įtikinti, dabar vėl, rodos, nusiminėm ir ėmėm abejoti ne tik tuo, kas anksčiau buvo nusakyta, bet ir tuo, kas bus toliau pasakyta: dar, gal būt, visai nesugebėsime spręsti apie kalbamąjį dalyką, ar pats klausimas pasirodys abejotinas.

Echekratas. Prisiekiu dievais, Fedonai, aš bent pateisinu jus. Iš tikrųjų, išklausęs dabar tave, pats noriu savęs kažkaip taip
d paklausti: kokiu, galiausiai, įrodymu mums dar tikėti? Juk ir Sokrato labai įtikinamai išdėstytas protavimas dabar visiškai yra nustojęs pasitikėjimo. Mūsų sielos palyginimas su tam tikra harmonija man ir dabar ypatingai patinka ir anksčiau patikdavo: jis verčia mane prisiminti, kad ir aš pats buvau tokio nusistatymo. Ir aš vėl, kaip ir anksčiau, jaučiuos reikalingas kažkokio įrodymo, kurs mane įtikintų mirusiojo žmogaus sielą nemirštant kartu su juo. Todėl, dėl Dijo, papasakok man, kaip Sokratas privedė prie
e galo visą savo protavimą. Nejaugi ir jam, kaip, anot tavęs, ir jums, buvo sunkoka, ar ne; ir palaikė savo įrodinėjimą tvirtai, ar menkai? Papasakok mums visa kuo smulkiausiai.

Fedonas. Iš tikrųjų, Echekratai, dažnai nusistebėdavau Sokratu,
89 bet niekados nebuvau juo taip sužavėtas, kaip anuomet. Nieko, žinoma, nebuvo ypatingo, kad jis visuomet turėdavo ką atsakyti. Bet mane bent pirmiausia ypač nustebino tai, kaip maloniai, kaip nuolankiai ir su kokiu meilumu jis išklausė abiejų jaunuolių įrodinėjimus, kaip paskui stropiai pastebėjo mūsų gautą iš tų kalbų įspūdį ir, galiausiai, kaip gražiai mus išgydė nuo dvejojimų, ir kaip sugebėjo mus, tarytum bėgančią nugalėtą kariuomenę, padrąsinti ir paraginti akylai sekti tolimesnį pasikalbėjimą ir jame dalyvauti.

E. Kaip tat?

b F. Aš pasakysiu. Atsitiktinai sėdėjau ant žemo suoliuko šalia jo guolio, iš dešinės; o Sokratas sėdėjo žymiai aukščiau už mane. Glostydamas mano galvą ir šiaušdamas plaukus pakaušyje (juk ir anksčiau kartais mėgdavo žaisti mano plaukais), tarė:

— Rytoj tai jau tikriausiai, Fedonai, nusikirpsi savo šituos puikiuosius plaukus [35].

— Tur būt, Sokratai, — atsakiau.

— Ne, nelauksi rytojaus, jei paklausysi bent manęs.

— Kodėl gi? — paklausiau.

— Dar šiandien, — pasakė Sokratas, — ir aš nusikirpsiu savo plaukus ir tu turėsi šiuos savo nusikirpti, jei, žinoma, nutruks mūsų pasikalbėjimas, ir nesugebėsime jo atgaivinti. Jei aš bent
c būčiau tavo vietoje, ir jei man išspruktų pasikalbėjimo siūlas,

prisiekčiau, kaip kitados argiečiai[36], vėl atauginti plaukus tik tada,
kai pergalėsiu Simmijaus ir Kebėto įrodinėjimą.

— Taip, — pasakiau, — yra patarlė, kad ir Heraklas dviejų nenugalės[37].

— Na, — tarė Sokratas, — tad pasikviesk į pagalbą ir mane, lyg
savo Iolają[38], kol dar nesutemo[39].

— Gerai, — atsakiau, — kviečiu tave į pagalbą, tačiau ne kaip Heraklas
Iolają, bet kaip Iolajas Heraklą.

XXXIX. — Tai nesvarbu, — pasakė Sokratas. — Bet pirmiausia reikėtų
pasirūpinti, kad mus kartais neištiktų kas nors nelemto.

— Kas tokio? — paklausiau.

d — Bijau, — tarė Sokratas, — kad netaptume mizologais[40], panašiai
kaip atsiranda mizantropų. Nėra didesnės nelaimės, kaip
jei kas neapkenčia protavimų. Juk ir mizologija tokiu pat būdu
išsivysto, kaip ir mizantropija: pastaroji atsiranda iš didelio ir
nesąmoningo pasitikėjimo kuo nors. Manėme kokį žmogų esant
visiškai teisingą, dorą, patikimą, gi paskiau paaiškėjo, kad jis netikęs
žmogus ir melagis. Taip atsitiko ir su antru, trečiu žmogumi.
Kai kas dažnokai yra tat patyręs, ypatingai dėl tokių,
e kuriuos laikė artimiausiais, geriausiais savo prieteliais, toks, galų
gale, po keleto panašių apsirikimų ima nekęsti visų ir manyti,
kad visiškai dorų žmonių visai nėsama. Argi nepastebėjai, kad
taip atsitinka?

— Dažnokai bent, — atsakiau.

— Ar tai ne gėda? — kalbėjo toliau Sokratas: — ir ar neaišku, kad
toks imasi tvarkyti žmones, nemokėdamas jų ištirti ir pažinti?
Juk jei toks šiuo atveju elgtųsi mokamai, jis manytų apie žmones
(kaip tat ir iš tikrųjų esti), kad grynai dorų ir nedorų
90 žmonių, kaip tokių, labai nedaug, kad daugumas žmonių užima
vidurį tarp anų.

— Kaip sakai? — paklausiau.

— Taip pat, — atsakė Sokratas, — kaip esti su labai mažais ir
su labai dideliais daiktais. Kas, manai, pasitaiko rečiau, negu
sutikti ar labai žemą ar labai aukštą žmogų, ar tokį pat šunį, ar
kitką tokio? Ar greitą ar lėtą žmogų, ar gražuolį ar šlykštybę,
ar baltą ar juodą? Nejaugi nebūsi pastebėjęs, kad visų savybių
kraštutinumai retai ir nedaug tepasitaiko? Gi tų, kas užima vidurį,
yra labai gausu?

— Pastebėjau, — atsakiau.

— Ar nemanai, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad jei būtų suruo-
b štos niekšybės pirmenybių rungtynės, tai ir čia visai maža žmo-
nių išeitų nugalėtojais?

— Tur būt taip, — pasakiau.

— Tikrai tur būt, — pakartojo Sokratas. — Bet šituo atveju tarp
protavimų ir žmonių panašumo nėra (aš pasekiau dabar tave,
nes šį kartą tu mane nukreipei nuo dalyko); panašumo tarp jų
esti tik tada, kada kas nors, aplamai nebūdamas protavimų žinovas,
patikės kokio irodymo teisingumu, gi paskui, po kiek laiko,

laikys jį klaidingu (nors kartais jis iš tikrųjų toks, kartais gi ne
toks) ir taip elgsis su antru ir trečiu protavimu. Juk žinai, kad
c žmonės, įgudę prieštaraujančius protavimus vartoti, ima, galiausiai,
tarytis esą patys išmintingiausi žmonės ir manyti, jog jie vieni tik tesupranta,
kad nei kalbose nei daiktuose nėsą nieko sveiko bei teisingo,
bet kad visa esminga iš tikrųjų yra nuolatinis potvynis ir
atoslūgis, tartum Euripe[41], ir nė valandėlės nepasilieka vietoje.

— Tikriausią teisybę sakai, — pastebėjau.

— Tokiu būdu, Fedonai, — kalbėjo Sokratas, — ar nebūtų apverktinas dalykas,
jeigu kas, esant teisingam, sveikam ir protui
d prieinamam protavimui, išklausęs tokių įrodinėjimų, kurie vienu
atveju atrodo teisingi, kitu — ne, kaltintų ne save ar savo nemokėjimą,
bet, apmaudo, galų gale, pagautas, džiaugdamasis nukeltų
kaltę nuo savęs ant protavimų aplamai ir likusįjį gyvenimo laiką
nekęstų jų ir keiktų, netekdamas tokiu būdu galimumo pasiekti
tiesą ir esmės pažinimą.

— Prisiekiu Diju, — pasakiau, — tikrai liūdnas būtų dalykas.

XL. — Taigi, — kalbėjo toliau Sokratas, — pirmiausia šitokio dalyko
e pasisaugokim, neleisdami į mūsų sielą įsiskverbti minčiai, kad
protavimuose nėsą nieko sveiko; priešingai, verčiau pripažinkime,
kad mes patys nėsame sveiki, kad mums dar reikia tvirtėti ir
stengtis tos sveikatos įsigyti. Tau tad ir visiems kitiems tai svarbu
ir dėl tolimesnio gyvenimo, o man — dėl mane laukiančios pa-
91 čios mirties: šiuo metu aš bent būgauju pasielgti ne kaip išmintįes
mylėtojas, o kaip ginčų mėgėjas, neišauklėtų žmonių pavyzdžiu.
Juk kalbami žmonės, besiginčydami, rūpinasi ne ginčo dalyku,
bet daro pastangų, kad tai, ką jie nustatė, ir klausytojams atrodytų
teisinga. Ir man rodos, kad šituo atveju skirsiuos nuo jų
vien tik tiek: rūpinsiuos ne tuo, kad visiems čia esantiems atrodytų
teisinga tai, ką aš sakau, — tat antraeilis dalykas, — bet
tuo, kad man pačiam mano tvirtinimai atrodytų visiškai teisingi.
b Aš, mielas prieteliau, protauju taip (stebėk, kaip savanaudiškai!):
jei tai, ką aš tvirtinu, teisinga, tad puiku būtų ir pačiam tuo įsitikinti;
jeigu mirtis galas visam kam, tai per tą laiką, kurs man
beliko iki mirties, nenorėčiau savo aimanavimais įkyrėti čia esantiems.
Tačiau, tasai mano nežinojimas netruks ilgai (juk būtų
bloga!): jis jau greitai pasibaigs. Taigi pasiruošęs, Simmijau ir
Kebėtai, einu prie mūsų protavimų. O jūs, jei pasitikit manimi,
c visiškai nesirūpinkit Sokratu, bet daug daugiau rūpinkitės tiesa.
Jei mano žodžiai atrodys jums teisingi, sutikite su manim; priešingu
atveju, visokiais įrodinėjimais prieštaraukite, tačiau žiūrėkite,
kad, įsikarščiavęs, neapgaučiau kartu ir jūsų ir savęs, ir nebūčiau
panašus į bitę, kuri nulekia šalin, palikusi žaizdoje gylį.

XLI. Bet vis tik pradėsime, — kalbėjo toliau Sokratas. — Pirmiausia,
priminkite man tai, ką kalbėjote, jei pasirodytų, kad užmiršau.
Juk Simmijas, kaip matau, nelabai nori tikėti ir bijo, kad siela,
nors ji dieviškesnė ir gražesnė už kūną, būdama tam tikra har-
d monija, žus anksčiau. Kebėtas gi man pasirodė jau nusistatęs

kiek man nusileisti, kad siela esanti ilgesnio amžiaus už kūną, bet jis mano, jog niekas nežino, ar siela, nudėvėjusi daug kūnų per ilgą laiką ir palikusi paskutinį kūną, nežus, galų gale, pati, ir ar netenka laikyti šitą būtent sielos žuvimą mirtimi? Tuo tarpu kai kūnui lemtas nuolatinis nykimas. Ar tai, ar kita ką, Simmijau ir Kebėtai, reikia mums išnagrinėti?

e Abu sutiko, kad būtent tai.

— Ar visus mūsų ankstyvesnius įrodymus atmetate, — paklausė Sokratas, — ar vienus paneigiate, kitų — ne?

— Vienus paneigiam, kitų — ne, — atsakė.

— Ką pasakysite, — paklausė Sokratas, — apie šitą protavimą, kuriuo tvirtinome mokymąsi esant prisiminimą? Jei tat taip, ar nėsame
verčiami prileisti, kad mūsų siela jau anksčiau turėjo kur nors kitoje
92 vietoje būti, prieš savo sukaustymą kūne?

— Mane tas protavimas, — pastebėjo Kebėtas, — ir tada jau visai įtikino, ir dabar visiškai palaikau jį.

— O juk ir aš, — pasakė Simmijas, — taip pat manau ir labai nustebčiau, jei man paskui kada nors tektų apie tai kitaip galvoti.

— Bet, Tėbų svety, — pasakė Sokratas, — tau būtinai reikia pakeisti savo nuomonę, jei jau palaikai tokią mintį, kad harmonija esanti sudėtingas dalykas, o siela — tam tikra harmonija, atsirandanti iš sujungimo tų pradų, iš kurių susidaro kūnas. Juk nesiremsi
b bent anuo savo išvedžiojimu, kad harmonija susidariusi pirmiau,
negu tai, iš ko ji turėjo susidaryti. Ar gal remsies?

— Nieku būdu, Sokratai, — atsakė Simmijas.

— O ar pastebi, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad taip sakyti, reiškia tvirtinti, jog siela buvo jau prieš priimdama žmogaus pavidalą ir kūną, bet sudaryta iš dar nėsančių dalių? Nes tavoji harmonija nėra tai, kam tu ją prilygini, bet, anot tavęs, pirmiausia atsiranda lyra, stygos ir dar nesuderinti garsai, harmonija gi atsiranda
c paskutinė ir žūna — pirmutinė. Kaip šis tavo išvedžiojimas gali
sutikti su antruoju?

— Jie negali sutikti, — pasakė Simmijas.

— Ir vis dėlto, — kalbėjo Sokratas, — jei aplamai kiekvienam kitam protavime turi būti dermė, lygiai taip turi būti ir protavime apie harmoniją,

— Pridera, — pasakė Simmijas.

— Tačiau tas tavo išvedžiojimas nesutinka su pirmykščiu. Todėl spręsk, katras protavimas tau labiau tinka: ar tas, kad mokymasis yra prisiminimas, ar tas, kad siela yra harmonija?

— Daug daugiau pirmasis, Sokratai, — atsakė Simmijas. — Juk
antrasis man atsirado be įrodymų ir buvo paremtas tik šiokiu tokiu
d panašumu bei tinkamumu, nes tokia nuomonė priimtina taip pat ir
daugeliui žmonių. O aš žinau, kiek apgaulingos tos nuomonės, kurios yra paremtos vien panašumu: kas jų nepasisaugoja, tučtuojau tokį suklaidina, — ir geometrijoje ir kituose visuose moksluose. Gi protavimas apie prisiminimą ir mokymąsi pagrindžiamas visai priimtina prielaida. Juk jis pagrįstas tuo, kad siela jau buvo prieš apsi-

vilkdama kūnu, nes ji yra būtis, vadinamoji tikroji esmė. Mano
e įsitikinimu, šitas dalykas mano išaiškintas pakankamai ir paremtas tikrais įrodymais. Taigi, man rodos, būtinas dalykas: nei pačiam nepriimti nei kitiems neprimesti, kad siela esanti harmonija.

XLII. — Kaip, Simmijau, — paklausė Sokratas, — rodosi tau: ar harmonijai (bei kokiam kitam junginiui) tinka kiek kitokiai būti, kaip tie
93. pradai, iš kurių ji sudaryta?

— Jokiu būdu ne.

— Ar gali harmonija veikti ką, kaip aš manau, ar ką kita kentėti taip pat, kaip veikia ir kenčia jos sudedamosios dalys?

Simmijas pritarė.

— Ar neturi tad harmonija sekti savo sudėtines dalis, bet ne vadovauti joms?

Ir Simmijui taip atrodė.

— Vadinasi, harmonija pati jokiu būdu negali imti krutėti, skambėti, aplamai kuriuo nors būdu priešintis savo pradams?

— Aišku, ne, — atsakė Simmijas.

— Ką gi? Ar kiekviena darna nėra darni tiek, kiek ji suderinta?

— Nemoku pasakyti, — atsakė Simmijas.

— Taigi, ar ne tiesa, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad jei harmo-
b nijos darna yra aukštesnė ir skambesnė (kiek, žinoma, tat gali atsitikti), tai ir pati harmonija turi būti aukštesnė ir skambesnė; gi jei jos suderinimas yra žemesnis ir silpnesnis, tai ir ji pati turi būti žemesnė ir silpnesnė?

— Žinoma.

— Argi taip esti ir su siela? Ar gali būti, kad viena siela, būdama aukštesnio ar žemesnio laipsnio, platesnio ar siauresnio tūrio, nors ir menkiausiu atžvilgiu yra daugiau siela už kitą sielą, kad ji siela pati savaime?

— Jokiu atžvilgiu, — atsakė Simmijas.

— Nagi, dėl Dijo, — pasakė Sokratas: — sakoma apie vieną sielą,
c kad ji neišmintinga, niekšiška, bloga? Ar teisingai taip sakoma?

— Žinoma, teisingai.

— O toks, kurs laiko sielą harmonija, kaip pavadins sielai atsakomas dorybes ir ydas? Ar nepavadins pirmųjų kaži kokia vėl harmonija, pastarųjų — disharmonija? Viena siela, — geroji, harmoningai suderinta ir, pati būdama harmonija, turi savyje antrą harmoniją? O antroji, būdama neharmoningai suderinta, neturi savyje kitos harmonijos?

— Aš bent, — pasakė Simmijas, — neturiu ko atsakyti; bet aišku, kad pareiškęs tokį spėliojimą turėtų ką nors tokio atsakyti.

d — Bet anksčiau buvo mūsų nustatyta, — kalbėjo toliau Sokratas, — kad viena kuri siela nėsanti siela aukštesnio laipsnio ir platesnio tūrio, negu kiekviena kita siela. Toks nustatymas reiškia, kad viena harmonija nesti didesnio ar mažesnio laipsnio, didesnio ar mažesnio tūrio harmonija, negu kita harmonija. Ar ne taip?

— Taip.

(Ne galas).

Literaturos mokslas

Prof. Dr. M. de Munnynck O.P., Fribourg*.

Šių dienų literaturos mokslo kryptis filosofą logiką verčia labai nusistebėti.

Tasai „mokslo įstatymų davėjas“ iš visa turi aiškiai nustatytas pažiūras į mokslą, į gamtą, į sudedamuosius jos elementus, į jų metodų vertę bei išvadų tikrumą. Jis žino — arba bent tariasi žinąs — kaip tos bendros taisyklės gali būti pritaikytos specialiems mokslams. Jis, kaip geras policistas, būdi, kad jo valia būtų pildoma, t. y. seka specialiuosius mokslus, žiūrėdamas, kiek jie prisilaiko pritaikomosios logikos dėsnių

Ir kai tas logikas tokiu savo nusistatymu imasi tyrinėti literaturos mokslą, jis pasijunta lyg žandaras, observuodamas įsibrovimą apiplėšimo tikslu. Literaturos tyrinėtojai užsiima visa kuo: metafizika, biologija, geografija, priešistorija, kartais taip pat ir literatura. Aišku, kad jie tai varo su visa literato gracija ir nekompetentingumu.

Kai kuriais atvejais jie elgiasi taip nevykusiai, jog nebetenka net ir savo žavinčio naivumo. Čia ir glūdi pavojus, kuris gali pražudyti literaturos mokslą. Todėl mums atrodo būtina leisti nors valandėlei prabilti logikai ir nusidėjėlius „įstatymo vardu“ pašaukti prie tvarkos.

Be abejonės, man prikiš, kad aš literaturos moksluose nesu kompetentingas. Išdidžiai prisipažinsiu, kad tai tiesa. Jeigu aš pats neprisipažinčiau, tai tie į mokslą nuklydusieji literatai — „genus irritabile vatum“ — prikištų man jiems įprasta ne labai švelnia forma. Mūsų reikalą, taigi, vadinkim konfliktu teorijos su praktika. Pastatykim šiedvi ramiai prieš viena kitą. Jiedvi, žinoma, tarp savęs trinsis, bet iš to trynimosi, gal būt, iššoks šviesos kibirkštėlė.

Kas yra mokslas?

K a s y r a m o k s l a s? Klausimas atrodo nepaprastai naivus, o vis dėlto čia glūdi visų ginčų esmė. Pirmiausia, nuošaliai palikime tą neišnarpliojamą kamuolį tikrų ir tarianių problemų, kuriomis pažinimo mokslas apgaubia šį klausimą. Sakykime, kad mokslas yra sistemingas protinis tikrovės pažinimas. Mokslo objektas gali būti begalo komplikuotas, bet jis turi sudaryti realią vienybę, jei nenori pakęsti sauvalingų sugretinimų bei painiausių sukeitimų. Taip. pav., tas pats mokslas negvildena drauge ir Karolio Didžiojo

* Šis straipsnis paimtas iš Goerres'o Draugijos (Goerresgesellschaft) Literaturos Mokslo Sekcijos leidžiamojo metraščio „Literaturwissenschaftliches Jahrbuch“ trečiojo tomo (Freiburg i. Br., 1928), kur jis eina pirmuoju. Straipsnio autorius yra mums lietuviams gerai pažįstamas, prietelingas Šveicarų Friburgo Universiteto profesorius-filosofas, kuris, leidėjų prašomas, tarė savo, kaip logiko, žodį dėl tolyn labyn susikomplikuojančios literaturos mokslo problemos. Savo uždavinio jis ėmėsi ne vien su prideramu rimtumu, kaip liudija svarios šio rašinio mintys, bet ir su tąja gracija, kuri įgimta romanams. Tuo, žinoma, jis patį svarstymą padarė gyvą, o išdėstymo formą nudailino taip, kad visas straipsnis dvelkia tąja dvasia, kuria buvo sužavėti visi, nors trumpą laiką teklausiusieji prof. de Munnynck'o paskaitų. Tąja proga ir šioje vietoje nuoširdžiai dėkojame gerb. autoriui, kaip ir metraščio leidėjams — pirmoje eilėje gerb. Coll. Prof. Dr. G. M ü l l e r'iui (Friburge) — už malonų sutikimą leisti atsispausdinti šį rašinį. *Red.*

istorijos ir virškinamojo aparato organų. Tiesa, filosofija apima visą žinojimą, bet tik dėlto, kad begalinę būtybių įvairybę tyrinėja iš vieno vienintelio, būtent, iš tikrovės požvilgio.

Tam objekto vieningumui atatinka ir žinojimo vieningumas. Kiekvienas mokslas turi sudaryti sistemą, jei ne pačioje tikrovėje, tai bent mūsų pastangose. Rickert'as[1] šiai visuotinai pripažintai tiesai įrodyti pavartojo tiek atkaklumo ir tiek protinio griežtumo, kuris — žinant tos tiesos evidentiškumą — buvo visai nereikalingas. „Sistemos baimė" — žmoniškai imant, gali būti labai suprantama, labai estetiška bei literariška, bet tik ne moksliška.

Mokslas yra „protinis", t. y. „mokslininko" asmuo; jo įsitikinimai, jo palankumas ir nepalankumas, jo jausmai ir nuotaika čia neturi vietos. Protas, tikra žodžio prasme, yra laisvas nuo visų subjektivių poveikių. Vienintelė jo sprendimų norma yra pats objektas, pati tikrovė.

Viena tėra svarbu — toji tikrovė pažinti. O pažinti, tai reiškia žinoti, kas yra nagrinėjamas daiktas. Ir, norint daiktą tikrai pažinti, reikia ne tiktai žinoti, iš kokių dalių jis susideda, bet taip pat, kaip tos jo dalys yra sujungtos vienybėn. Abu tuodu objektu ryškiai primena senovės filosofų „materiją" ir „formą".

Visos Kosmo realybės išsiplėtoja su laiku. Jos atsiranda, veikia ir dingsta. Jos yra tik viena fazė pasaulio eigoj. Ir nieko negalima pažinti, neimant tariamojo dalyko ryšium su šiuo visuotinu dinamizmu. Todėl mokslas ir liepia tyrinėti pirmuosius pradmenis, iškeliančius priežastis, jų raidą laiko eigoj ir jų poveikį ateičiai. Moksliškas pažinimas „materijai" ir „formai" turi prikergti kaip tik tas iškeliamas priežastis, egzistavimo sąlygas, premisas bei padarinius, t. y. „materijos" bei „formos" pažinimas turi būti papildytas „priežasčių" ir tikslų" nurodymu, kad prisiartintų prie tam tikrų tradicinių formulių. Tiesa, mes gerai žinome priekaištų tokiam mokslo supratimui. Mes čia ypač turim galvoj tuos juokus, kuriais, pav., buvo norima palaidoti „forma" ir „tikslai". Sutinkame, kad vien „formomis" dar nieko nepaaiškinama ir kad „tikslų" nustatymas daugelį naturalistinės pakraipos aiškintojų nuvedė į juokingus „circulus vitiosus". Bet, kaip išnarstytos dalys nesudaro tikrovės, kaip anatomo sekcija, skrodimas neišaiškina gyvybės, taip nieko nebus galima išaiškinti ir be formų, kurios sudaro dalių vienybės principą.

Visa tai tiek yra elementariška ir tiek akivaizdu, kad apie tai, paprastai, visai nemanoma, tai pamirštama, išleidžiama iš akių ir dėlto praktikoje be paliovos nusižengiama tam pagrindiniam mokslo konstitucijos dėsniui.

Kaip jau visiems žinoma, yra dvi didelės mokslų kategorijos. Čia, pirmiausia, yra moksliškas pažinimas to, kas universalu, tatai, kas nuostabiai pritaikyta pagrindinėms mūsų proto tendencijoms ir kas filosofui-logikui nesudaro jokių sunkenybių; bet yra taip pat mokslai, kurie tyrinėja tai, kas konkretu, pav., geografija, istorija,; o tai sudaro jau žymiai daugiau painiavų.

---

[1] Heinrich Rickert (*1863, Danzig'e), filosofas. Buvo nuo 1894 profesorium Vokiečių Freiburgo universitete. Atstovauja neokantizmui ir yra Windelband'o poveikyje. Griežtai skiria gamtos mokslus nuo dvasios mokslų, kuriuos vienus vadina Gesetzes- ir kitus Geschichtswissenschaften. Cf. pav. jo knygą „Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung" (1896). Prie aukščiau minėtos temos cf. jo traktatą „Der Gegenstand der Erkenntnis" ([2]1904). *Vert.*

Šiai sričiai priklauso ir literaturos mokslas, dėl kurio čia ir tenka padaryti keletas pastabų.

Senovės filosofai buvo linkę konkretinių daiktų pažinimui neprisikirti moksliškumo charakterio; pav., Aristotelis tragediją laikė daug moksliškesne, kaip istoriją. Kad nėra visai pilnos konkrečių daiktų mokslo sistemos, ir kad tokios gal niekad ir nebus, tai mes galim teigti nieko nelaukdami. Bet kas šiandien drįstų istorijai, geografijai, astronomijai arba kulturinių praeities liekanų tyrinėjimui nuneigti mokslišką charakterį? Bet reikia ir pripažinti, kad moksliškas konkrečių daiktų tyrinėjimas yra ypačiai perdidelės drąsos neteikiąs užsiėmimas.

Konkretaus daikto individualybė priešinas kiekvienai analizei. Kas tą individualybę daro jąja pačia, kas ją sudaro, tas mums visai neprieinama. Metafizikai, tyrinėdami tą problemą ryšium su begalybe, ateity gal įneš kiek daugiau šviesos. Reikia manyti, kad atskirieji mokslai to klausimo tyrimu neužsiima; kaip ten ir bebūtų, vis dėlto ne pro šalį įsidėmėti, kad konkrečių daiktų tyrinėjimas sudaro tokią problemą, kuri nesiduoda sprendžiama atskirų specialių mokslų.

Toliau, toji konkretinė visuma, kuri tampa moksliško tyrinėjimo objektu, yra absoliučiai neišsemiama. Nerasime nė vieno gamtos ar kulturos dalyko, kuris, pradėtas moksliškai tyrinėti, nevirstų centriniu viso pasaulio visumos punktu. Visa yra visame ir, norint bet kurį konkretų daiktą pažinti iš pagrindų, reikia viskas žinoti. Imkim, pav., kad ir geografiją. Ji tyrinėja viršutinius Žemės plotus ir apatinius oro sluoksnius, kuriuose gyvena žmonės. Toks, rodos, sauvalingas jos srities apribojimas visu akivaizdumu pasako, kad jis eina iš pragmatinių tikslų: viskas čia sukasi aplink tai, kad būtų užtikrintas ir palengvintas žmogaus gyvenimas. Bet kas įstengs pažinti tuos viršutinius Žemės sluoksnius jų gamtos, kilmės, ateities atžvilgiais, nesusipažinęs su visais fizikos, chemijos, visuotinės biologijos, botanikos, zoologijos, geologijos ir visų kitų nesuskaitomų gamtos mokslų daviniais? Štai šiandien vis daugiau — ir ne be pagrindo — kalbama apie antropogeografiją, kuri tyrinėja visus žmogaus ranka padarytus Žemės plutos pakeitimus. Ar toks mokslas gali apsieiti be visuotinosios antropologijos, be etnologijos, be psichologijos ir, apskritai, be kokio nors mokslo, kuris liečia kulturą? Kad, Aristotelio supratimu, geografija ir nėra joks mokslas dėlto, kad imasi tyrinėt vieną ir konkretų daiktą, tai ji vis dėlto yra, taip sakant, „viršmokslis“, o geografas — „viršmokslininkas“.

Taip yra su kiekvienu specialiuoju mokslu. Taip yra ir su literaturos mokslu. Jis pretenduoja būti m o k s l u; tuo pačiu jis ima sau prievole tyrinėti literaturos veikalų — „materiją“ ir „formą“, „priežastis“ ir „tikslus“. Tatai yra specialus mokslas; ir tuo būdu jame turės prisitaikyti visos tos painiavos ir sunkenybės, kurias randame kiekviename šios rūšies moksle.

Kas yra literatura?

Kas gi pagaliau yra toji l i t e r a t u r a? Ji nėra „parašytasis žodis“. Juk analitinės geometrijos išdėstymas arba logikos vadovėlis yra taip pat „parašytas žodis“, o tačiau jų niekas nemano priskirt prie literaturos. Kantas rašo savo „Kritik der reinen Vernunft“, o Schopenhauer'is savo

„Die Welt als Wille und Vorstellung". Niekas neprikiš man paradoksalumo, jei aš, kaipo filosofas, Kanto kritikai duosiu pirmenybę prieš minėtąjį Schopenhauerio veikalą. Bet kad Schopenhauer'is pralenkia Kantą kaipo rašytojas, literatas, tai su tuo visi sutiks.

Iš čia tuojau darosi aišku, kad abstrakti mintis, išreikšta rašytu žodžiu, neįeina į literaturos sritį. Filosofinė mintis gali rasti vietos bet kuriame literaturiniame veikale ir, kaipo tokia, gali būti literaturos mokslo gvildenama. Tačiau kūrėjo filosofiją, „metafiziką" jis tiek tediskutuoja, kiek ir painias Einšteino formules.

Griežtai prisilaikydami žodžio prasmės, galime pasakyti, jog veikalas yra tiek „literariškas", kiek jis yra meniškas. Menas yra laisva, su materija nesurišta, žmogaus kūryba. Į šitą meno sąvoką galima suvesti visa, kas tik pastovaus yra teorijose, sudarytose apie šį objektą nuo graikų filosofo Aristotelio μίμησις ligi Schiller'io ir Groos'o žaidimų teorijos [1]. Mokslininkas fiksuoja savo mintį materialiniuose žodžio elementuose; bet jo mintis nėra jokia originali žmogaus kūryba. Jojo mintį saisto objektivi tikrovė, ir ji tiek teturi vertės, kiek ji nėra subjekto sukurta. — O menas išplaukia iš kuriančios menininko dvasios. „Parašytasis žodis" yra „literatura" tiek, kiek jis yra rašytojo kūryba.

Vaizduojamame mene, architekturoje, muzikoje vidaus kūryba pasireiškia materijoje pagal daugiau ar mažiau įgytąsias tam tikros technikos taisykles. Literatura, mažiausia bent teorijoje, turi ypatingą vietą menų tarpe. Josios kūryba yra dviguba. Ideją suvokus — o be jos kūrėjas niekada neapsieina — kuriančioji menininko dvasia ima formuoti gražius, pagaunančius vaizdus, kurie jungiasi su ta ideja ir gali sugestionuoti kitus. Tai yra pirmoji poeto kūrybos stadija. — Bet šie paveikslai turi būti išreikšti žodžiu. Ir pats žodis daugiau ar mažiau yra plastiškas, neapibrėžtas. Tam pačiam vaizdui išreikšti ne visi būdai yra lygiai geri, lygiai sugestingi. Literatas negali pasitenkinti pasirinkdamas kad ir geriausią būdą, — jis turi pats jį susirasti. Tai yra antras poeto kūrybos aktas. Literaturos menas reikalauja dvigubo vaisingumo. Kaip teisingai sako Müller-Freienfels, literatura tuo pat laiku yra „žodžio menas" ir „žodžio reikšmės menas" [2].

Aišku, kad čia, kaip ir visur, teorija skiria tai, kas tikrovėje sudaro vienumą. Tapytojas, kaip ir literatas, kartais rodo asmeninės iniciativos savo vaizdams išreikšti ir kaipo menininkas suranda naują techniką. Iš kito šono, literato „žodžio menas" turi prisilaikyti daugiau ar mažiau sustingusios

---

[1] Schiller'io „Kallias oder über die Schönheit" ir „Briefe über die aesthetische Erziehung des Menschen" (1794), ypač 27-tas iš minėtųjų laiškų. — Karl Groos, psichologas ir estetikas (*1861, Heidelberge), nuo 1900 profesorius Giessen'e. Svarbiausi jo čia minėtini veikalai: „Die Spiele des Menschen" (1899), „Die Spiele der Tiere" (^{2}1907), „Der Lebenswert des Spiels" (1910). — Šalia šių dviejų, dar būtų galima minėti visa eilė ir kitų, panašiai tvirtinančių, kaip, antai, rašytojas Jean Paul savo „Levanos" 49-ame paragr., Wundt, anglas A. Spencer (Psychologie II, 1882 s.), prancūzas Ribot (Psychologie des sentiments, ^{7}1908), K. Lange, Baldwin ir t.t. *Vert.*

[2] „Wortkunst" und „Wortbedeutungskunst". — Prie šio klausimo cf. pav. šiuos R. Müller-Freienfels'o veikalus: Psychologie der Kunst, Leipzig ^{2}1920: Bd. I. — Allg. Grundlegung und Psychologie des Kunstgeniessens; Bd. II. — Psychologie des Kunstschaffens, des Stils und der Wertung. — Poetik auf psychologischer Grundlage, Leipzig ^{2}1920. *Vert.*

gramatikos. Bet aišku, kad jokiame mene dailioji kūryba nėra tiek griežtai perskirta į du laipsniu, kaip literaturoje. Rodos, kad to reikalauja literaturinio meno prigimtis.

Šitokia yra literaturinio meno sąvoka. Ji apima šiuodu elementu, ir tik juodu. Į tai ir teprivalo kreipti dėmesį literaturos mokslas.

Atsižvelgdamas į tai, jis tačiau turi pasilikti moksliškas. Į literaturos veikalą, kaip ir į kiekvieną kitą meno kūrinį, galima pažvelgti trejopai. Tie žvilgiai gali būti vienas kitam labai artimi; bet ypatingosios jų žymės niekuomet neturi būti išleidžiamos iš akių.

1. Estetiškasis pasigėrėjimas. Pirmasis yra paprastas „estetiškas pasigėrėjimas". Tyrinėtojas neprivalo jo apeiti, nes jis, tas pasigėrėjimas, kaip tik apsprendžia jo tyrinėjimų objektą. Jei knyga nesuteikia jokio estetiško pasigėrėjimo, ji nepriklauso prie literaturos. Meno veikale mes kartu su autorium persikeliam į fantazijų pasaulį, kurį yra sukūrusi jo kūrybinė dvasia. Mes lengvai pamirštame visus savo, net ir paties proto interesus, kurie priklauso šiam pasauliui, kur egzistuoja tikrojo mūsų gyvenimo skausmai ir džiaugsmai. Čia, tariant kiek perdedančiu Bergson'o[1] pasakymu, duodamasi „užhipnotizuoti" menininko įsivaizduotu pasauliu. Kūrėjas užviešpatauja mūsų sielą, rasdamas joje mūsų pačių sukurtus vaizdus. Meniškoji kūryba tarsi susilieja su skaitytojo sieloje sukauptais turtais. Asociacijų tekmė gauna kitą kryptį, ir savo majestotiškumu, savo vingiuotumu ir sūkuringumu sužadina mumyse įvairias nuotaikas. Ir kai šitas vidujinis mūsų dinamizmas pasilieka ištikimas proto — ypačiai kontrasto ir sintezės — dėsniams, tai mes tuo veikalu gėrimės. Nevietoje pasitaikančios pauzos mums bus nuobodžios; perstiprūs sukrėtimai kankins mus — ir veikalas bus netikęs.

Tiek pats tas gėrėjimasis, pasitenkinimas arba nepasitenkinimas yra aiškiai subjektivus ir daug pareina nuo skaitytojo individualumo, jo dvasios bendradarbiavimo. Kiekvienas gėrėjimasis pagaliau baigiasi besigėrėjančiame subjekte ir nesilaiko jokių išviršinių taisyklių.

2. Veikalo kritika. Tiesa, stiprų vidujinį susijaudinimą mes išreiškiame žodžiu, pav., pasidžiaugę veikalu mes darome apie jį sprendimą; tuo būdu prasideda veikalo kritika. Kiek „kritikų" mums buvo pakišta vis literaturos mokslo vardu? Kritika būtinai apima ir subjektivų elementą. Ji yra žodinis išreiškimas to estetinio gyvenimo, kurį kūrinys sukėlė skaitytojui. Ji išreiškia žodžiais tas harmonijas ir disonansus, kuriuos jis yra pajutęs. Ji savo keliu gali pasidaryt literaturos kūrinys, nes ji atskleidžia sielos gyvenimą, kuris gali būti vaisingas ir originalus.

---

[1] Henri Bergson (gimęs 1859, Paryžiuje), nuo 1900 Collège de France profesorius. Reikšmingiausias iš Renuovier'o ir Boutroux'o įkurtos neospiritualistinės mokyklos, kuri stengiasi savo metafiziką paremti psichologija: jis kritikuoja grynai mechaninį pasaulėvaizdį ir nurodo, kad smegenys biologiškai tik pakeičia jūslinius patyrimus į motorines funkcijas ir kad tokiu keliu vien iš jūslingumo sudaryti įsivaizdinimai teturi prasmę tarnauti veikimui. Metafiziką sudaryti tesą galima remiantis asmenybės psichika, kuri tikrovę suvokia betarpiškai bei visa pilnuma ir tai net tokiu laipsniu, kad siela tarsi pati pergyvena konkretinių davinių visumos išvidinumą ir nuolatinį jų plaukimą. Tuo tarpu kai protas turi praktiškų tikslų, siela su tokia savo „intelektualine simpatija", intuitiviu keliu žengia į absolutaus, į kūrybinės raidos centrą. Cf. Bergsono traktatus „Introduction à la métaphysique" 1908; „L'Evolution créatrice", [6]1910. *Vert.*

Bet ar galima jau iš to daryti išvada, kad kritika tėra tik subjektivi, tik „impresionistiška“, kad objektivi kritika visai neįmanoma, kaip Wiertz'as[1] kad yra tvirtinęs tapybos mene?

Toks klausimo pastatymas jau būtų klaidingas, nes kritika yra kartu subjektivi ir objektivi. Ji būtinai yra subjektivi, nes ji išreiškia kritikuojančiojo jausmus. Kritikas visai priima veikalą į savo sielą. Jis kartu su kūrėju yra bendrai dirbęs, idant sukeltų savo įsitikinimus, savo įsivaizdavimus, savo neapykantą ir savo simpatijas. Taigi, suprantama, kad tuo atžvilgiu kiekviena kritika neišvengiamai turi būti subjektivi. Ji atidengia mums lygiu būdu tiek kritikuojamojo, tiek kritikuojančiojo dvasią. Taigi, kritikas daro sprendimus ir nesibaigiančios diskusijos šiuo klausimu leidžia mums mažiausiai daryti išvadą, kad veikalo vertė nėra kas nors išimtinai subjektivu. Kaip tik kritika mums parodo, kad literaturos veikalas šiaip ar taip kritikui yra objektivus.

Bet, šalia to, kritikas, norėdamas savo sprendimą išreikšti, negali apsieiti be universaliųjų idejų, turinčių objektivios reikšmės. Jis — gal ir nesąmoningai — stengsis savo sprendimą pateisinti. Savo minčių eiga ir įrodinėjimų būdu jis laikysis bendrų visiems intelektualinių dėsnių, kurie siekia absolutaus objektivumo.

Tuo būdu kritika kartu yra ir subjektivi ir objektivi. Ji iš vieno šono yra per arti estetiško pasigėrėjimo, kad neturėtų asmeniško pobūdžio, ir iš kito, kadangi ji formuluoja sprendimus ir mažų mažiausia tvirtina, kad veikalas daro tą ar kitą įspūdį, ji turi tam tikrų pretenzijų į objektingumą ir tuo prisiartina prie „mokslo“.

3. Literaturos mokslas. „Literaturos mokslas“ jau nieko subjektivaus nebeturi. Visi tie apribojimai, kurie yra keliami iš psichologijos šono prieš tokį tvirtinimą, ypačiai prieš sistemos sudarymą, yra užtektinai pažįstami. Bet literaturos mokslas yra toks pat mokslas, kaip ir kiekvienas kitas mokslas, ir logika reikalauja, kad jis būtų grynai objektivus. Pats savy jis nėra „literatiškesnis“ kaip, pav., geometrija; ir literaturos mokslo traktatas, kuris pats savo keliu vėl gali būti meno veikalas, kaipo toks, be abejojimo, turi estetišką vertę; maža to, turės dar tam tikrų didaktiškų privalumų, bet, žiūrint iš moksliškojo požvilgio, jis visuomet bus kiek įtartinas.

Šitas pavojus, būtent, toji moksliškumo absorbcija iš literaturos šono, yra tuo didesnis, juo tvirčiau reikalaujama, kad literaturos tyrinėtojas pats būtų ir literatas. Juk jeigu jis neturi jokio patyrimo literariškoj kūryboj, jei jam bus svetima meno technika, kurią pažinti ir išspręsti jis pretenduoja, jis jokiu būdu neįstengs tiksliau išspręsti klausimo, ar koks nors veikalas yra literariškas ir vertas jo tyrinėjimo ar ne. Jis bus priverstas savo tyrinėjimams „medžiagą“ imti iš kitų, autoritingesnių nurodytojų, ir tuo būdu bus pažeminamas į mokslo βάναυσοι klasę. Be to, būdamas literatas, jis visuomet bus linkęs į savo medžiagos suliteraturinimą. Juk mes žinome daugybę „darbų“,

---

[1] Antoine Joseph Wiertz (1806—1865), belgas, Antwerpeno akademiios mokinys, didelio talento tapytojas. Pasižymėjo visokiais savo technikos keistumais, pav., surado naujo dažymo metodą, kombinuojantį alejinių spalvų dažymą su fresko technika, kurį vadino „peinture mate“. Juo pasinaudodamas nupiešė daugybę fantastiškų, su socialistinėmis tendencijomis paveikslų, už kuriuos kritikos buvo gerokai baramas. Norėdamas tokiais savo kritikais atsikratyti, neigė objektivios kritikos galimumą. *Vert.*

kurie iš mokslo yra nuslydę į kritiką ir suteikę mums daugiau estetiškojo pasigėrėjimo, kaip objektivaus pamokymo.

Taigi, visų pirma aišku, kad literaturos mokslo objektu yra literarinis menas. Literaturos mokslas nesiima diskutuot filosofinių, mokslinių, dorovinių arba religinių idejų, kurios veikale yra išplėtojamos, arba kurios jį inspiravo[1], kas, paprastai, perdažnai esti pamirštama. Teoriškai imant, „mokslininkai“ nori visa tai ištyrinėti. Ar jie nesupranta, kad jie tuo būdu visą savo mokslą padaro visai neįmanomą? Jie užsiima filosofija, metafizika, politika, sociologija — ir kodėl gi ne ir neuronų teorija su integraline skaičiuote? Juk moksliškos knygos gali, be abejojimo, turėti literaturinės vertės! — Bet visa tai jiems neturi rūpėti. Apie tai jie tegali kalbėti tik kaip diletantai, ir, iš tikrųjų, jie apie tai dažniausiai ir kalba taip, kaip akli apie spalvas. Ne intelektualinė ideja yra literaturos mokslo objektas, o tik literarinis menas; ir šis menas jam užduoda tiek plataus darbo, jog literaturos mokslas, rodos, turi pakamai argumentų tąja sritimi griežtai apsiriboti.

Abi formos, išreiškiančios literarinį meną, būtent: „žodžio menas“ ir „žodžio reikšmės menas“, yra tas objektas, kurį literaturos mokslas turi moksliškai tyrinėti. Jis turi mums parodyti meninę kūrinio esmę; jis turi jį analizuot, mums nurodyti tąjį vieningumo principą, kuris visoms veikalo dalims suteikia gyvybės.

Toliau iškyla ir opi veikalo atsiradimo problema. Jis yra gimęs kūrėjo sieloje ir visa turi būti nušviečiama, kas jo individualiame psichologiniame nusiteikime buvo veikalo atsiradimo akstinu. Tai yra milžiniškas uždavinys. Intelektualinė ideja, kuri yra veikalą inspiravusi, turi būti nurodyta. Mes iš literaturos mokslo laukiam, kad jis, pav., iškeltų naturalistinį Fausto panteizmą, dargi jam priekaištų nedarysim, jeigu jis prives, jog Goethė savo gyvenimo filosofija, kaip atrodo, buvęs pasirinkęs aktivizmą. Bet kai nukrypstame į diskutavimą tų teorijų, tai jau išeiname iš literaturos mokslo ribų, ir užsiimame metafizika arba etika.

Daug svarbiau yra sužinoti kilmė ir prigimtis vaizdų, kuriais ideja pasireiškia, negu tos neesminės filosofinės rašytojo idejos. Kokios strukturos siela gimdo šiuos paveikslus? Kokiam dvasios tipui priklauso toji siela? Koki įspūdžiai suakstina jos kūrybą? Ir, pagaliau, jau nustačius visus šiuos poveikius, palieka dar išaiškinti giliausią branduolį, kuris sudaro tąją pačią asmenišką savybę, tąjį kuriantįjį menininko genijų.

Šitie veikalo kilmės, faktinų jojo atsiradimo sąlygų ir akstinų klausimai, siekia daug toliau, negu rašytojo asmenybė. Jis yra gyvenęs tam tikroj fizinėj, socialinėj, religinėj atmosferoj, kuri turėjo savotiško poveikio jo sielai, ir jeigu Nadler'is tiek daug dėmesio kreipia į gyvenamosios vietos poveikį, tai jis yra didis literaturos tyrinėtojas. Kai mes imame gvildenti veikalo atsiradimo klausimą, mes turim elgtis taip, kaip istorikas, ir pasiimti sau visas jo sunkiąsias pareigas. Literaturos istorija nėra dar visas literaturos mokslas, bet tik viena svarbiųjų jo

---

[1] Šioje, kaip ir kitose vietose ilgesnio teksto pabraukimai yra padaryti mūsų. *Vert.*

dalių. Ji pastato kūrinį jo tautinėj, politinėj, socialinėj plotmėj ir žiūri į jį, kaip į charakteringą kulturos apraišką, dokumentą, kaip į žmonijos evolucijos paminklą.

Toliau, išgvildenus veikalo kilmės problemą, tenka nagrinėti poveikius, kuriuos veikalas yra padaręs ir kurie ne visi yra literariški. Genijus visuomet yra kokiu nors būdu judintojas. Jis palenkia savo srities meno kryptį. Genijus beveik visuomet pagimdo ištisą epigonų generaciją ir perdažnai pasidaro deus terminus, už kurį aukščiau pakilti neleidžiama. Literaturos mokslas, be abejojimo, turi ir šitokį judėjimą sekti ir nustatyti epigonams tikrąsias vietas. — Literaturos poveikis socialinei aplinkai yra ypač dažnai pamirštamas. Visuomenės filosofija yra, paprastai, trejetu, ketvertu dešimčių metų atsilikusi nuo filosofijos mokyklų. Gryni proto veikalai beveik neįsiskverbia į mases, jie yra neprieinami paprastam liaudies išsilavinimui. Bet dalis to filosofinio mokslo pereina į literaturos kūrinius. Jis čia pasirodo vaizdais pasipuošęs ir savotiškai užburia paprastų mirštamųjų minias, kurios skaito tą literaturą. Tuo būdu filosofinių minčių nuotrupos vairuoja visuotiną galvojimą ir per literaturą įgauna socialinės reikšmės.

Literato filosofija kartais gana tolima atrodo filosofo mokslui, kurs ją buvo inspiravęs. Taip, pav., tarp Spinozos ir Goethes panteizmo yra didelis tarpas; o Bergson'ui tur būt, šiandien labai nepatiktų, jei jį kas pavadintų bergsoninku. Bet socialinis kūnas per literaturą pasisavina tai, kas svarbu filosofiniuose moksluose ir kas socialiniu atžvilgiu yra reikšminga. Lengva įsivaizduoti, kokį atgarsį gali rasti šitie mokslai tautos arba epochos gyvenime. Tik atsiminkim, pav., Rousseau ir Tolstojaus literaturinių veikalų poveikį.

Dar sykį pabrėžiame, kad literaturos mokslas apie šias idejas neprivalo spręsti. Jei literaturos mokslo objektas nebūtų literaturinis tokio filosofinio veikalo charakteris, tai mes mielai tvirtintume, kad literaturos tyrinėtojas visiškai turėtų susilaikyti nuo bet kokio sprendimo apie tokį veikalą. Bet literaturos mokslas turi nurodyti tas idejas, kurios jau yra virtusios visuomeniniu turtu, nustatyti jų poveikį politikos, ūkio, moralės ir religijos tvarkai. Ir iš tikrųjų, ne filosofiški traktatai, kaipo tokie, padaro tą poveikį, bet toji jų literarinė forma, kurią jiems suteikia poetai, rašytojai; ir todėl šie veikalai su savo poveikiu pasidaro mums literaturos mokslo objektais.

Vargšas literaturos tyrinėtojas! Ko tik jis neturi žinoti, ir net tada, kai jis kukliai pasitenkina savo sritim! Jis juk tyrinėja konkretų objektą — literaturos kūrinį — kuriame gali koncentruotis pasaulio ir gyvenimo visuma; iš jo reikalaujama, kad jis dar ir moksliškai dirbtų. Reikalaujama, kad jis intelektuališkai užkariautų gamtą ir sužinotų konkrečių dalykų priežastis bei padarinius. Reikalaujama, kad jis, kaip koks istorikas ar geografas, viską žinotų. Tai ne per daug drąsina. Todėl tie čia iškelti teoriški reikalavimai yra tik principas, nurodąs kryptį, idealas, kuris niekad nebus tikrovėje. Jūrininkas, plaukiąs į šiaurę, laivo priešakį kreipia į Poliarinę Žvaigždę. Jis žino, kad to tikslo jis niekada nepasieks, bet vis dėlto savo darbui duoda tinkamą kryptį. Lygiai taip konkrečiam literaturos mokslui logika prieš akis stato idealą, prie kurio jis turėtų artintis be paliovos.

Norint dirbti toj opioj srity, reikia, be abejonės, turėti ypačiai platų, universalų išsilavinimą. Jokia mokslo sritis neprivalo būti svetima tiems išrinktiesiems, kurie nori pasišvęsti tokiems tyrinėjimams. Tasai visašališkas išsimokslinimas gali būti bendro pobūdžio, nes iš tikrųjų, dalykas čia netas, kad literaturos mokslininkas galėtų padiskutuot visas jo moksle keliamas problemas, bet kad sugebėtų bent suprasti tas idejas bei teorijas, kuriomis kūryba yra pagrįsta ir aiškinama. Vis dėlto kai kurios mokslo šakos turi būti literaturos tyrinėtojui itin gerai pažįstamos. Taip, pav., visų pirma psichologija. Atrodo, kad šioj srity literaturos mokslas ne visuomet išvengia šiurkščių graibymųs ir įtartinų klajojimų. Tačiau jos uždavinys yra kaip tik studijuoti tokį (būtent, literarinį) veikalą, kuris visų pirma yra kokios nors kūrėjo sielos būklės, tam tikros jo psichinės situacijos išraiška.

Pagrindingas bendrosios psichologijos studijavimas savaimingai įves į pažinimą kolektivinės psichologijos, į vieną pirmųjų sociologijos mokslo laipsnių. Nieks negali moksliškai literaturos tyrinėti, kuris nėra gerai susipažinęs su visuomenės mokslu. Čia, į socialinį kūną, suleidžia literatura ją maitinančias šaknis, čia ji randa stipriausį savo atgarsį.

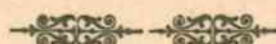
Pagaliau, istorija, kurios naudingumo čia nei minėti daug nereikia. Ji literaturos moksle yra reikalingesnė už bet kurį kitą mokslą. Apie istoriją literaturos mokslininkas nevien turėtų žinoti, bet ir sugebėti jąja pasirėmęs savarankiškai tyrinėti.

Užbaiga.

Mes esame čia pasakę begalo daug blogo apie tuos stebėjimosi vertus mokslininkus, kurie mus yra apdovanoję tikromis literaturos studijomis ir mums atrodo, kad jie esą mūsų geradariai. Iš mokslo jie patys nuslysta į literaturą, jie duodasi neišvengiamo savo literaturinio talento sugundomi. Jie tyrinėja — ir gana blogai — gamtos mokslo, metafizines, moralines ir religines problemas, kurios jiems visai neturėtų rūpėti. Ir jeigu jie jau tikrai kompetentingi tam tikroj mokslo srity, pav., istorijoj, tai jie sukelia mums aplink galvą tokį tirščiausį debesį menkiausių mažmožių, kurie nieko bendro su literaturos mokslu nebeturi. Tai yra tik viena ypatingai erzinanti nevaisingojo aleksandrizmo forma.

Bet, sakydami tiek bloga apie literaturos mokslą, taip darome todėl, kad mes apie jį labai daug gera manome. Mes stebimės drąsa tų, kurie imasi tokių viršmogiškų uždavinių. Mes su aukšta pagarba ir nusistebėjimu žiūrime į didžius ir brangius jų vargingų tyrinėjimų davinius. Literaturos mokslininkai nepasieks savo idealo; ir mes kaip tik dėlto juos sveikinam, nes, jei jų idealas būtų pasiekiamas, tai būtų tikras ženklas, kad jis yra peržemas Bet jie nuolatos prie jo artinasi; ir tai yra iš tiesų viršžmoniškas žygis.

Vertė J. *Misevičius*,
Teol-Filosofijos Fakulteto
Literaturos Seminare.

Literaturos nagrinėjimo metodai

Konspektas ir bibliografija Prof. de Munnynck'o straipsnio mintims ilustruoti.

Prof. Dr. J. Eretas, Kaune.

I. Apžvalga.

Čia įdėtas prof. de Munnynck'o straipsnis nėra koks netyčiomis pasigirdęs ir be reikšmės kur nors dvasios tyruose praskambėjęs balsas. Atvirkščiai, jis yra žymus atsiliepimas vienu reikalu, kuriuo domisi visi, kas turi bent kiek nuovokos literaturos mokslo klausimais, o tokių — ir žinovų, ir mėgėjų — šiandien, to mokslo krizio laikais, yra tikrai nemaža. Imdamas plunksną rašyti apie literaturos mokslą į vieną Goerres'o Draugijos organų, jis turėjo galvoje to mokslo plėtotę ir kryptį vidurinėje Europoje, būtent, Austruose, Vokiečiuose, Šveicaruose. Taip daryti siūlė tuose kraštuose plačiai išbujojęs literaturos mokslas, daugeliu atžvilgių tapęs akstinu bei pavyzdžiu kaimynams — ir tai ne vien gera prasme; be to, de Munnynck'ą išsitarti vertė ir gausingi iškrypimai iš to mokslo tikrojo kelio. Taigi, jo straipsnio tikslas — kritiškai įvertinti šių dienų literaturos tyrinėtojų pastangas ir pakreipti jas tinkamesnėn vagon. Jau ir nežinant kokia dvasinė situacija tą straipsnį iškėlė, kokia konsteliacija tame moksle jį išprovokavo, nesunku susivaikyti autoriaus protavime, suprasti iškeltų argumentų racionalumą. Tačiau jo vertė bus nepalyginamai didesnė, jei bent trumpais bruožais nupiešime literaturos mokslo, atskirų jo metodų, istorinę raidą ir nurodysime tą vietą, iš kurios prof. de Munnynck'as rodo tikrąjį kelią.

1. Pozitivizmo laikai.

Išleisdami iš akių dar 17 tame šimtmety iškilusius veikalus, apibūdinančius ir praeities, ir savo laikų literaturinius kūrinius, taip pat Gottsched'o bei jo priešininkų Bodmer'io ir Breitinger'io bandymus, Lessing'o užsimojimus (pav. „Literaturbriefe" ir „Hamburgische Dramaturgie"), Schiller'io ir Goethės pastabas jųdviejų korespondencijoj ir kitur (pav., Goethe's veikalo „Dichtung und Wahrheit" 7-toje knygoje) ir romantikų brolių Schlegel'ių bei į juos panašių padarytą pradžią literaturos mokslui sukurti, — galime tvirtinti, kad toksai mokslas susidarė tik antrojoje 19-to šimtmečio pusėje. Nuo 1864 metų austras Wilhelmas Scherer'is (1841—1886) pagamino visą eilę tyrinėjimų, tuo pat ir sukurdamas skirtingą nuo visų kitų humanitarinių mokslų literaturos istorijos mokslą. Jis pats išdirbo jam ir pirmąjį ryškų, vad. filologinį metodą.

Jis nukreipia dėmesį į pavienį kūrinį, kurį tyrinėtojas išplečia ištisu pasauliu, o tas pasaulis iš savo šono sužavi filologą taip, kad jis paskęsta jame. Tokio filologo darbo būdas pasižymi išoriniu faktų gretinimu. Konstatuotų faktų skirstymas yra daromas daugiau pagal išorinius pažymius. Tai yra savotiška literaturos mokslo statika, dėliojamasis žaislas, vykstąs daugiau pagal išorines daiktų savybes, šachmato figurų stumdymas, nepažįstant paslaptingos jų esmės. Taip orientuotas tyrinėtojas bando kūrinį pažinti vien tik jo paties dėliai, lyg už jo nebebūtų nieko nei panašu, nei

skirtinga, lyg kūrinys pats savy turėtų savo svorio centrą, savaime (iš savęs) ir sau būtų atsiradęs, išaugęs neugdomas, gyvuotų be tikslo ir žibėtų nuosava šviesa, palaikoma milžiniškos vidujinės versmės, nebūdamas kitos, didesnės šviesos, atspindžiu. Filologas fiksuoja kūrinį, lyg jis būtų negyvas taškas kitų eilėj, nežinia, dėl kurių priežasčių sustatytas linijon su kitais tokiais taškais, taip pat be tam tikros priežasties tapęs objektu metodui, kuris jį skrosdamas ir skirdamas, neranda jokios praeities dvasios ir jokios pirmyn rodančios idejos. Kaip jau iš to matyti, esmingieji filologinio metodo pažymiai yra: pirmas, kad raštišką paminklą jis laiko pavieniu dalyku; antras, kad jis kreipia dėmesio į išorinius jo elementus, kurie gali būti analizuojami. Kūrinys šiam metodui pirmoj eilėj yra istorinis dokumentas ir tik paskui jau meninės dvasios padaras.

Nors šitoks metodas savo laiku ir labai buvo mėgiamas, tačiau tai nereiškia, kad jis nebuvo be trūkumų. Nežiūrint į tai, kad jis yra kiekvieno literarinio tyrinėjimo anga ir pagrindas, jis niekada nepajėgs aprėpti visos literaturos istoriko srities. Trys esmingosios jo dalys, būtent: a) teksto filologija, b) lingvistika ir c) reali filologija (kaipo senovės mokslas, folkloras, mitologija bei padavimų mokslas) išsprendžia gausingus uždavinius ir tuo teikia jam didelės reikšmės. Tačiau į platųjį literaturos mokslo ratą jis siekia, kaipo gryna filologija tik savo teksto filologijos ir versmių kritikos tikslais. Jo pasiektoji pažinimo medžiaga gali tikti plačiam ir tvirtam pamatui toliau tyrinėti. Jo rezultatų nepažinus, negali būti dirbamas joks moksliškai grindžiamas literaturos istorijos darbas; bet pats savaime šis metodas neturi galimumo spręsti aukštesnių literaturos mokslo uždavinių. Norėdamas pasiekti šį-tą gilesnio, jis privalo susijungti su kitais metodais, atsipalaidavusiais nuo to filosofinio bei pritaikomojo pozitivizmo, kurio poveiky jis išaugo ir kuriuo visas dvelkė.

Toks metodas dalimi buvo istorinis, kuris ėmėsi literarinių faktų gretinimo, nupiešė jų išvidinius ryšius, jų plėtotę, susekė formos, fabulos ir idejų linijas, t. y. statė šalia vienas kito laiko eilėn kritingai apžvelgtus medžiagos faktus ir tuo atidengė šimteriopus santykius tarp atskirų literaturos paminklų ir p.

Šiuodu metodu, betyrinėdamu, perilgai sustoja ties kūrinio forma bei turinio prigimtimi ir ties išoriniu poeto asmenybės gyvenimo vyksmu, nebandydamu rimtai įeit į vidujinę individualybių strukturą. Biografiniai vaizdavimai daugumoje tenkindavosi iškeldami aikštėn išorinį poeto likimą, remdamiesi iš senovės patiektąja medžiaga ir šiaip prieinamomis versmėmis. Taip darant, buvo per siaurai gvildenamos vidujinio gyvenimo problemos, nuolat kintančios nuotaikos ir pažiūros, kaip jos rodėsi poeto gyvenime ir tapo išreikštos veikaluose, buvo didžiumoj išleidžiamos iš akiračio. Išorinio gyvenimo bėgio ir literarinės produkcijos linijos buvo pergriežtai skiriamos, dažnai buvo užmiršta pažvelgt į jas jungiančius siūlus.

Svarbiausia, nebuvo atsižvelgiama į tai, kad meninis kūrimas yra painus dvasios procesas ir kad veikalas yra nepaprastai komplikuotų išsiaiškinimo ir perdirbimo darbų galutinė išdava. Per maža buvo įvertinami vidudujiniai meninio kūrinio santykiai su kūrėjo siela; o jei jie galų gale buvo susekami, tai perdaug medžiaginiu ir šiurkščiu būdu, kuris negalėjo tikti tokiai subtiliai temai.

2. Dvasinio persilaužimo laikai.

Naujus metodus sudaryt paakino bendrai mokslo plotmėje įvykę esmingi pasikeitimai, kurie tyliai plėtojosi jau nuo seniau ir viešumon išėjo maždaug 20-tam šimtmečiui užstojus. Šias atmainas galima vadinti vienu bendriausiu vardu — mokslų sudvasinimu.

Tam reikalui daug pasidarbavo reinietis Wilhelmas Dilthey (1833—1911), kuriame dar buvo gyva romantizmo tradicija, instinktiviškai pasipriešinanti naturalizmui ir jo pėdsakoms literaturos moksle. Šalia jo atsistojo Rudolfas Eucken'as kovojęs prieš materializmą ir už dvasios pasaulio nepriklausomumą, taip pat ir prancūzas Henri Bergson'as. Tos trijulės idejos literaturos mokslui plėtoti tapo tikri akstinai; Dilthey, nepasitenkindamas tokiu rėmimu iš šalies, dar pats atėjo į šią sritį. Savo darbe „Bausteinen zu einer Poetik" jis pirmą kartą davė pamatą mokslinei poetinės kūrybos psichologijai, analizuodamas tas dvasines jėgas, kurios veikia kūrimo procesui vykstant. Jis susekė visą eilę taisyklių, liečiančių kūrėjo vaizduotę. Dilthey, tačiau, nesustojo ties savo daugiau ar mažiau teoriniais tyrinėjimais, bet stengėsi empiriškai patobulinti pagrindinius savo dėsnius ir tuo patapo naujo, psichologinio, metodo tėvu. Tuo tikslu jis išleido nemaža didžiųjų literarinių dvasios tyrinėjimų. Čia jis stengėsi švelniausiu savo didvyrio dvasinio gyvenimo atjautimu susekti visokeriopų jėgų veikimą ir ėjo tomis pėdomis, kurias kūriny paliko dvasinis poeto gyvenimas. Išorinis vyksmas liečiamas tik paviršiumi, literariniai įvykiai iškeliami kaip jau žinomi dalykai, tyrinėtojui svarbu tik jais remtis kūrėjo sielos plėtotę betiriant. Tuo tikslu jis smulkiausiai išnarplioja dvasinį savo objekto gyvenimą, bando dailiai išpainioti iš įvairių pažiūrų sumizgusius dvasinio gyvenimo siūlus, išskirstyti į pagrindinius veiksnius sielos pergyvenimo asmeninius ir pašalinius elementus. Jam svarbu visa, kas turėjo bent kokios reikšmės poeto pergyvenimui; todėl jis stengiasi susekt ir laiko įvykius, kurie paveikė poetą, ir nustatyti saiką, kiek stiprus buvo tas poveikis. Meninių kūrinių poveikis poetinei psichei taip pat jo paisoma. Visos dorinės ir religinės idejos, kurios yra bent kiek reikšmingesnės, aiškiai aptariamos ir sekama jų poveikis tiriamąjam objektui. Visi šitie veiksniai, šiokiu ar tokiu būdu paveikusieji poeto sielą, iš vieno šono aptariami, pav., pagal jų dinaminį veikimą individualios psichės, iš kito šono bandoma išdėstyti dvasinių poveikio jėgų atsispindėjimas, dvasiniu ir meniniu santykiu, t. y., nurodyti, ar gaunamieji įspūdžiai pasireiškia poeto kūryboj, ir kokiu laipsniu.

Tai, ką Dilthey nuveikė literaturos srity žymiai į materializmą pasvirusiu ir jo prisigėrusiu bei racionaliai orientuotu laikotarpiu, turėjo nepaprastos reikšmės dvasios tyrinėjimui. Būdamas apdovanotas nepaprastu jautrumu ir galėdamas nujausti pačius tyliausius žmogaus sielos virpėjimus, jis galėjo drįsti sekti lig šiol beveik pamirštamus ryšius tarp išorinio ir vidujinio poeto gyvenimo, tuo pat ypačiai praturtinti bei sukilninti metodus literaturai nagrinėti.

Panašių tikslų, kaip ir Dilthey, siekia ir kita psichologinio metodo kryptis, kurios priešaky stoja Wundt'o psichologijos mokslu besiremiąs E. Elster'is ir dar kito atspalvio atstovas Fr. Gundolf'as, kuris šį metodą sekmingai pritaikė visoje eilėje biografijų. —

Didžiausias Dilthey'o nuopelnas ne tas, kad jis sudarė ir pritaikė literaturos moksle naują metodą, bet tas, kad jis iš viso nutraukė tuos pančius

kuriais ir šitas, kaip ir kiti humanitariniai mokslai, buvo sukaustytas. Tuo jis sugrąžino jaunajai kartai laisvę žengti naujais keliais. Ir tai buvo toks žymus įvykis, jog vienas šios srities teorininkas, Koischwitz'as, galėjo drįsti savo šio laikotarpio metodus nagrinėjančią knygutę pavadinti „Die Revolution der d. Literaturwissenschaft".

3. Dabartis.

Šitokia laisvė jaunesniuosius gundė išbandyti savas jėgas, kas vyko maždaug nuo 20-jo amžiaus antrojo dešimtmečio pradžios ir, kadangi senesnioji karta taip pat neatsiliko, tai literaturos plotmėje kilo didžiausias judėjimas, pasireiškė klykaujantis margumas. Visi liogeriai čia turėjo savo atstovus. Čia, greta senesniųjų veikėjų-suakstintojų, kaip Dilthey, Eucken, Windelband, Rickert — šią mokslo dalį pasaulėžiūra pagrįsti stengėsi ir visa eilė jaunesniųjų — tai Unger, Walzel, Spranger, Simmel, Frischeisen-Köhler ir kiti, kuriems ypačiai negalėjo galvoje tilpti ta mintis, kad literatura, kurioj žmogus žodžiais išreiškia savo mintis bet kuria estetine tvarka, turėtų būti vienintelė pasidarbavimo sritis, nepalaikanti ryšių su jo pasaulėžiūra, ir dėlto jie stengėsi visur ieškoti ideologinių kūrėjo versmių.

Ypač Rudolfas Unger'is visur pabrėžė artimus ryšius tarp pasaulėžiūros ir poezijos kūrinių. Iš tikrųjų, jų tarpe yra labai daug artimumo. Tai jautė, pav., ir šiaip gana racionaliai nusiteikę romėnai, vates'o asmeny garbindami ir pranašą ir poetą. Panašiai pasisakė ir kitos tautos. Juk poetas nuo savo jausmų bei vaidinių eina prie idejų, kuria tam tikrą vaidinių sistemą, pasaulėvaizdį ir, pasinaudodamas intuicija bei vaizduote, žengia tuo keliu, kuriuo filosofas, pasinaudodamas protu, eina tik priešinga kryptimi, būtent, nuo vaidinių prie sąvokos, nuo daiktų prie abstrakcijos. Aišku, kad literariškas kūrinys turi tam tikrą prasmę, išreiškia kokią nors ideją, yra tam tikro plataus pasaulėvaizdžio dalis ir pilnai suprantama dėlto, kad literaturos tyrinėtojui filosofija neturi būti svetima, kad jam turi rūpėti kūriny iškeliama ideja. Unger'iui literaturos mokslas dėlto nėra vien formalinių problemų virtinė, o pasidaro perdėm Geistesgeschichte. Per uolūs jo, filosofinio metodo kūrėjo, pasekėjai tuo konstatavimu dar nesitenkino. Jie ėmėsi dar ir kūriniuose randamas idejas pasvarstyti, klasifikuoti, kritikuoti, t. y., dirbti filosofo sistematiko bei istoriko darbą, kas šalia reikšmingų rezultatų davė ir daug nevykusių, jokios garbės nedarančių nei patiems tyrinėtojams ir jokios naudos nenešančių nei literaturos nei filosofijos istorijai. Prieš tokį diletantišką „mokslų karalienės" išnaudojimą filosofai tuoj ir pakėlė balsą. Vienas jų yra kaip tik prof. de Munnynck'as bei jo straipsnis.

Jis betgi neliečia tų tyrinėtojų, kurie literaturos kūriniuose mato ne vien formalinio pobūdžio, bet ir idejinius klausimus, ir jiems jis grąžina priderančią vietą, kuo pasižymėjo ištisa eilė žmonių, atsinešančių tą Philosophia perennis, kuri ir kitose srityse buvo jų vadovas, ir į literaturos mokslų plotmę. Tas katalikų pasirodymas tame moksle yra svarbiausias įvykis, ypačiai dėlto, kad jų mokėta nevien pasirodyti, bet ir naudingais darbais pagrįsti savo raison d'être, taip jog visų sričių kolegos sveikina jų pav., Muth'o Baumgartner'io, Stockmann'o, Kralik'o, Oehl'io, Salzer'io, Kosch'o ir kitų — tyrinėjimus, kaipo sveiką papildymą

Iš tų pačių katalikų yra kilęs ir kūrėjas to metodo, kuris, šalia filosofinio, šiandien daugiausia yra minimas, būtent, Juozas Nadler'is ir jo etnologinis metodas. —

Studijavo jis Pragoje, kur prof. Sauer'is davė jam pirmąją mintį. Savo mokytojo programą Nadler'is realizavo savo žinomąja „Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften". Jo mokslo, kurį dėstė pirmiau būdamas prof. de Munnynck'o kolega Šveicarų Friburgo Universitete, ir dabar mūsų kaimynystėje, Karaliaučiuje, pagrindiniai punktai yra šie:

1. Giminė (Stamm) sudaro fizinį-psichinį-dvasinį vienetą, kurio savybės yra labai ryškios ir griežtai skiriasi nuo kitų socialiniu kolektivinių ypatumų. Jos maža keičiasi ir net po daugelio šimtmečių pasirodo pirminiu būdu.

2. Giminių savybes didele dalimi determinuoja gyvenamosios vietos (Landschaft) charakteris (Nadleris skiria: lygumos, kalnų, kontinento, jūros, didžiųjų upių ir t.t. gimines).

3. Pagal fizinius bei dvasinius tų giminių skirtingumus įvairuoja ir visas jų darbas bei kūryba. Kiekviena giminė pasižymi savotišku kūrybos charakteriu: racionalumu, mistiškumu, moksliškumu, religingumu ir t. t.

4. Literaturos mokslo uždavinys esąs studijuoti tas gimines ir jų gyvenamas vietas, padarytus ir tebedaromus persikėlimus, šimtmečiams slenkant patirtus pasikeitimus ir užfiksuoti literarinę giminių kūrybą.

Panašiai dar prieš Nadler'į yra tvirtinę ir anglai Buckle ir H. St. Chamberlain, ir prancūzas Gobinaeu, dalimi ir Taine.

Kadangi visos lig šiol minėtos kryptys specialiai nelietė estetinių problemų, tai joms iškelti ir jų svarbai pabrėžti, ypač bendrojo meno poveiky, kur Wölfflin'as davė toną, atsirado naujas — estetinis metodas. Tiesa, dar ir anksčiau buvo gvildenami formaliniai kūrinių elementai, kalbos, stiliaus, eiliavimo savybės, tačiau tada dažniausiai tebūdavo pasitenkinta tiktai išorinių savybių konstatavimu bei statistiniu jų apdirbimu. Kitaip daro naujas metodas: jis nuo visko — net ir nuo kūrėjo — isoliuotą kūrinį įvertina kaipo tokį ir skiria jam absolučią savitą vertę. Analizuojant meninius kūrinio elementus, šitaip orientuotam tyrinėtojui pirmoje eilėje rūpi grynai formalinė pusė, kuri yra autonominga, gyvuoja vien savimi ir pasižymi imanentiniu savo formos dėsningumu. Wölfflin'o keliais literaturos moksle ėjo, pav., Strich'as, dalimi Walzel'is ir kiti.

Tuo dar nepasibaigia metodų skaičius. Iš daugyvės bandymų sau praskinti kelią čia dar minėtinas vadinamasis sociologinis metodas, iš naujo mėginąs kaip nors nustatyti dvasios priklausomumo laipsnį nuo žemės ir savo šalininkų tarpe turįs talentingų mokslininkų, tokių, kaip Lublinski, Stoessl, Paul Ernst ir iš pačių naujausių laikų Paul Merker, kurie įnešė reikiamus — ir de Munnynck'o pageidaujamus—korektivus į dažnai taip aukštai iškylantį ir dėlto po savo kojų netenkantį žemės literaturos mokslą.

Freud'o psichoanalitiniai tyrinėjimai, kuriems kartais pavyko nuostabiu būdu išaiškinti painiausius fenomenus, turinčius nevien bendrumo ir su kūrybinio proceso savotiškumais, žinoma, negalėjo palikti be poveikio savo instrumentams ieškančių vis naujų patobulinimų mokslininkų tarpe, ypačiai, kad šių tokiais keliais susidomėjimas buvo gyvas jau nuo Lombroso laikų. Tokiu nauju, vadinkim jį medicininiu, metodu jie tikėjosi tiksliau supratę, pav., Dostojevski'o halucinacijas, Hoffmann'o demoniją, Flaubert'o vizijas, Edgaro Poe neurozus, Wilde'o nuo normalaus kelio nuklydusį erotiškumą ir daug dar kitų panašių patologijų.

II. Bibliografija.

Lietuvių kalba šiuo klausimu teturime vieną ilgesnę, žemiau įvardintą studiją. Daugiausia literaturos yra Austrų, Vokiečių ir kurių k., Literaturos seminaras turi surinkęs apie trejetą šimtų ilgesnių ar trumpesnių atsiliepimų. Jų žymesniųjų dalis čia minima. Kitų įvardijimas atidedamas platesnio tų metodų išdėstymo progai. Bet ir tada bibliografija bus pilnesnė tik atatinkamai papildžius ją ypačiai Prancūzų bei Anglų kalbomis parašytais traktatais. Šitokį naudingą papildymą be abejonės parūpins tų sričių specialistai.

Žvaigždute (*) paženklinti veikalai itin tinka pirmam įvedimui. Kryželiu (×) ženklinami raštai iš gretimų sričių, turėjusių metodinės reikšmės literaturos mokslui. Sutrumpinimai: d = deutsch; L = Literatur ar t. p.

1. Bendrai (apžvalgos, santraukos, bibliografijos ir t. t.).

Benda O., Der gegenwärtige Stand der d. L'wissenschaft, Wien 1928;
Kaim J. R., Der Sinn der L'wissenschaft, München 1921;
Katann O., Zur Methode der L'geschichte, („Der Gral": Februar, März, April,) 1929;
Koischwitz, Die Revolution der L'wissenschaft, New-York 1926;
Lempicki S. v., Geschichte der d. L'wissenschaft etc, Göttingen 1920;
*Lempicki S. v., L'wissenschaft („Reallexikon der d. L'geschichte" II,280 ss),Berlin 1926 28;
„ „ L'historiker („Reallexikon" II, 232 ss);
„ „ L'geschichtschreibung („Reallexikon" II, 256 ss.);
*Mahrholz G., Literargeschichte und L'wissenschaft, Berlin 1923;
Merker P., Neuere d. L'geschichte, Stuttgart-Gotha 1922;
*Merker P., Neue Aufgaben der L'geschichte, Leipzig-Berlin 1921;
Petersen J., L'geschichte als Wissenschaft, 1924;
Schultz Fr., Das Schicksal der d. L'geschichte, Frankfurt a. M. 1929;
*Sruoga B., Literaturos mokslas ir jo metodai („Lietuva", 1926, n. 129 ss. birželio m.), Kaunas 1926;

2. Filologinis metodas.

Gercke, Die Analyse als Grundlage höherer Kritik („Neue Jahrb". 1901, p. 7; 11 ss.; 83 ss.);
Maync H., Dichtung und Kritik. Eine Rechtfertigung der L'wissenschaft, 1912;
×Paul H., Methodenlehre. Grundriss der germ. Philologie, Strassburg 1896;

3. Istorinis metodas.

×Bernheim E., Lehrbuch der historischen Methode und der Geschichtsphilosophie, Leipzig [6]1908;
Bieber H., Literaturgeschichte und politische Geschichte („L. Echo" XXI, p. 390—396);
×Feder A., Lehrbuch der historischen Methodik, Regensburg [2]1921;
Nadler J., Nachruf auf Erich Schmidt, („Hochland" 1913, p. 313 ss.);

4. Psichologinis metodas.

×Dilthey W., Weltanschauung und Analyse des Menschen im 16., 17. und 18. Jahrhundert, Leipzig [2]1921;
×Dilthey W., Ideen ueber eine beschreibende und zergliedernde Psychologie, 1894;
Müller-Freienfels R., Psychologie der Kunst, [2]1921;
„ „ Psychologie und Soziologie der modernen Kunst, 1926;
Paul H., Prinzipien der Sprachgeschichte, [4]1909;
Werner H., Entwicklungspsychologie der Künste, I. Bd.; Die Ursprünge der Lyrik, 1924;
Wölfflin H., Prolegomena zu einer Psychologie der Architektur, 1886;
*Dilthey W., Die Einbildungskraft des Dichters, Leipzig 1887;
Elster E., Prinzipien der L'wissenschaft, Halle (I. Bd.) 1897, (II. Bd.) 1911;
*Marbe K., Die Bedeutung der Psychologie für die Sprachwissenschaft, Philologie, L'wissenschaft und Aesthetik, 1913;
Müller-Freienfels R., Psychologie und L'forschung, („L. Echo", Oktober) 1922;
Oppenheim, Dichtung und Menschenkenntnis, 1926;
Pisssin R., Zur Methodik der psychologischen Stiluntersuchung („Euphorion" XIV, 17 ss.). 1907;

*Dilthey W., Das Erlebnis und die Dichtung (Lessing, Goethe, Novalis, Hölderlin), Leipzig-Berlin [8]1922;
Scherrer E., Psychologie der Lyrik und des Gefühls, 1925;

5. Etnologinis metodas.

Clauss L. E., Sasse und Reele, München 1924;
Günther, Rasse und Stil, 1926.
Hellpach W., Geopsychische Erscheinungen, Leipzig [2]1923;
Gobineau, Essai sur l'inégalité des races humaines, 4 tomes, Paris 1853/55;
×Günther H. F. K., Kleine Rassenkunde Europas, München 1925;
„ „ „ „ Rassenkunde des d. Volkes, München 1926;
Nadler J., Wissenschaftslehre („Euphorion“ XXI, p. 1—63);
*Sauer A., L'geschichte und Volkskunde. (Rektoratsrede gehalten am 18. November 1907 in Prag), Stuttgart [2]1925;

6. Estetinis metodas.

×Wölfflin H., Kunstgeschichtliche Grundbegriffe. Das Problem der Stilentwicklung in der neueren Kunst, München 1915;
Cysarz H., Wesensforschung und L'wissenschaft, 1922;
Croce B., Poesie und Nichtpoesie, 1925;
Ermatinger E., Das dichterische Kunstwerk, 1921;
Walzel, Gehalt und Gestalt im dichterischen Kunstwerk, 1923;

7. Sociologinis metodas.

Kleinberg A., Die d. Dichtung in ihren sozialen, zeit- und geistesgeschichtlichen Bedingungen, Berlin 1927;
Lublinski S., Literatur und Gesellschaft im 19. Jahrhundert, Berlin 1899/1900;
*Merker P., Neue Aufgaben der d. L'geschichte, Leipzig-Berlin 1921;
Schücking L., Soziologie der literarischen Geschmacksbildung, 1923;

8. Medicininis metodas.

×Lange W., Genie, Irrsinn und Ruhm, 1928;
Jahn, Traumwelt und Poesie, 1925;

9. Filosofinis metodas.

×Eucken R., Der Kampf um den geistigen Lebensinhalt, Leipzig 1916;
×Malsch R., Geschichte der d. Musik, 1926;
×Nohl H., Weltanschauungen der Malerei, 1908;
×Rickert H., Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft, Tübingen 1899;
×Windelband W., Geschichte und Naturwissenschaft, 1894;
Cassirer E., Philosophie der symbolischen Formen, 1925;
Cysarz H., L'geschichte als Geisteswissenschaft (Kritik und System), Halle 1926;
Kluckhohn P., Persönlichkeit und Gemeinschaft, 1925;
Kober A., Zur philosophischen Voraussetzung der L'wissenschaft (Logos VI, 1 ss.);
Korff H. A., Humanismus und Romantik, 1924;
Hammerschmidt und Rohfleisch, D. Denken und Dichten seit Herder, 1927;
*Unger R., Weltanschauung und Dichtung, Zürich 1917;
* „ „ L'geschichte als Problemgeschichte, 1924;

10. Literatūros mokslas pagrįstas Philosophia perennis.

Baumgartner A., Die Stellung der d. Katholiken zur neueren L., Freiburg i. Br. 1910,
Braig Fr., Metaphysik und Literaturwissenschaft (Literaturwissenschaftliches Jahrbuch der Goerresgesellschaft, 2. Bd) Freiburg i. Br. 1927;
*Froberger J., Weltanschauung und Literatur, Trier 1910;
Katann O., Vom Wesen der L'wissenschaft (in „Aesthetisch-Literarische Arbeiten“, p. 177—201), Wien-Innsbruck München 1918;
Kralik R., Die katholische L'bewegung der Gegenwart. Ein Beitrag zu ihrer Geschichte, Regensburg 1910;
Muth K., Die Wiedergeburt der Dichtung aus dem religiösen Leben. Gedanken zur Psychologie des kathol. L'schaffens, Kempten-München 1909;
„ „ Die literarischen Aufgaben der d. Katholiken, 1899.

Dvejos sukaktuvės Europos dvasios istorijoj, arba prasmingas 529-jų metų sinchronizmas.

Prof. Pr. Dovydaitis, Kaunas.

Šiais 1929 metais sukako lygiai 1400 metų nuo dviejų labai svarbių įvykių Europos dvasios istorijoj, įvykusių tais pačiais 529 metais po Kr. Būtent, tais metais Bizantijos ciesorius Justinionas išleido ediktą, uždraudžiantį mokyt filosofijos Atėnuose, dėliai ko turėjo užsidaryt ir ta aukštoji graikų filosofijos mokykla, kuri, kaipo Platono įkurtos Akademijos tęsinys, čia buvo išgyvavusi arti tūkstančio metų; sakant trumpiau, 529 metai — tai Atėnų platoniškos Akademijos uždarymo metai. Ogi Italijoj tais pačiais metais Benediktas iš Nursijos įkūrė ant Cassino kalno (Monte Cassino) savąjį benediktinišką vienuolyną, kuris paskui patapo visų Vakarinės Europos vienuolynų motina. Taigi, 529 metai reiškia vienos dvasinės gadynės pabaigą, o kitos pradžią. Ir ištikrųjų, „jei žmonijos istorijos periodų ribas galėtume paženklint aiškiomis datomis (kas, suprantama, yra negalima), tai 529 metai rodytųsi geriau tikę pažymėt antikinio pasaulio istorijos pabaigą ir krikščioniškų vad. vidurinių amžių pradžią, negu 476 metai, kuriais Skirų kunigaikštis Odovakaras nukarūnavo paskutinį Vakarinės Romos imperijos ciesoriaus šešėlį Romulą Augustulą. Argi abu sakytu įvykiu nėra tiesiog simbolingu dideliam laikų pasisukimui? Tenai, Atėnuose, turi negarbingai kapituluot krikščionių ciesoriui paskutinė antikinės dvasios pilis, o čia ant Monte Cassino, vietoj išgriautos senojo šviesos dievo [1] maldyklos, iškyla dvasinė pilis naujos religijos, ketinusios nuo dabar būti pasaulio šviesa“[2].

Taip pat ir žinomas filologas O. Immisch'as 529 metus laiko riba tarp senovės ir naujųjų laikų. „Jei norima įsidėmėt koki baigiamieji metai, tai rekomenduotini 529 metai. Šiais metais ciesoriaus Justiniono įsakymu turėjo užsidaryt Atėnų Akademija, ta išgarsėjusi Platono įstaiga, kuri buvo gyvavusi apie tūkstantį metų, ir ypačiai tais paskutiniais laikais buvusi smunkančios pagonybės priebėga; nes į neoplatonizmą, kaip jau minėta, buvo sutekėję visi pagoniškosios kulturos syvai. Vienas prasmingiausių (sinnigster) sinchronizmų pasaulio istorijoj taip nulėmė, jog lygiai tais pačiais metais, kuriais buvo uždaryta Akademija, Benediktas iš Nursijos ant Apolono šventnamio griuvesių Cassino kalne paliai Neapolį įkūrė savo išgarsėjusį vienuolyną. Tai buvo vienuolynų motina visiems Vakarams ir tuo būdu apčiuopiamas pradedamasis punktas tos dvasios, kuri viešpa-

---

[1] Apolono. Čia tariamės reikiant pridurti, jog Apolonas kaip šviesos dievas galimas imti tik tąja sąlyga, jei jo pavardė Λύκειος yra to paties kamieno, kaip lot. *luceo* ir jei čia λυκ = lux. Tačiau šių dienų religijų istorininkai linkę manyt, kad Λύκειος eina iš λύκος „vilkas' (žiūr. Gercke-Norden, Einleitung in die Altertumswissenschaft II, 218 [1922]) ir kad Apoloną iš „šviesos gimusį“ yra padarę vėlesni aiškintojai, nenusimanę etimologijos, tuo tarpu kai iš tikrųjų jis tesąs tik „Lykijoj gimęs“ (E. Samter, Die Götter der Griechen. 1926, 38). *Pr. D.*

[2] Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung V (1929) 386. Iš čia įdėto W. Nestlė's straipsnio „Ein Gedenkjahr der europäischen Geistesgeschichte“ (385—395) paimtos ir toliau cituojamos mintys; tačiau galutinomis savo išvadomis šis filosofijos istorininkas nueina per toli.

tavo vidurinių amžių kulturai ir kuri pamažu įgavo nulemiančios reikšmės taip pat ir antikinei literaturai globoti bei išlaikyti“ [1].

Kalbamųjų sukaktuvių proga tat ir norėtume šiuodu įvykiu, bent kiek leidžia vietos mažuma, pasvarstyt jų dviejų priežasčių ir padarinių atžvilgiu.

* * *

Kas nulėmė Atėnų Akademijos uždarymą 529 metais? Atsakymo šiam klausimui pasiteiraukime iš filosofijos istorininkų. Vienas jų, W. Nestlė, šių sukaktuvių proga yra ir plačiau šiuo klausimu išsitaręs, negu kiek paprastai randame apie tai pasakyta eiliniuose, nors ir gana plačiuose, filosofijos istorijos vadovėliuose. Jis štai kaip dėlto sprendžia: „Būtų paika pykti dėl Justiniono edikto: jis visai sutapo su naturalaus proceso kryptimi. Graikų filosofija, po daugiau kaip vienuolikos šimtmečių plėtojimosi, susilpo nuo senatvės. Dėliai nuo 1-jo šimtm. pr. Kr. vis stipryn einančių orientalinių poveikių nutolusi nuo tikrai graikiško galvojimo, sirguliuojanti nuo skepsio ir mistikos, ji buvo nebetekusi pasitikėjimo savimi, ir, kitados jaunuoliškam pajėgume su beveik audringu skubumu nužygiavusi keliais nuo mito į logą, dabar, senatviškai nusilpusi, pati sukniubo į glėbį religijai. «Leisk man, nuvargusiam, apsistot maldingumo prieplaukoj!» — taip pažymingai skamba malda vieno labiausiai žinomų jos atstovų šiais vėlybais laikais (Proklos, Hymn. 6, 12). Ji buvo sustingusi į scholastiką, ir užuot, kaip savo didybės laikais, kovojosi su visokia prietaringa kleja ir žmogaus dvasią vedusi į skaidresnį pasaulio, gyvybės, nepaskutiniu atveju ir savęs pačios pažinimą, ji dabar didžiavosi imdamosi protu pagrįst ir filosofiškai pateisint vėlybųjų antikų sinkretistinę religiją su visu jos pandemoniumu ir beribiu tikėjimu į stebūklus. «Neabejok jokiu dievišku stebuklu ir jokiu religiniu tikėjimu» šūktelėja vienas Sirijos neoplatonikas savo adeptams. (Jambl. Protr. 21, 25). Tuo būdu filosofija buvo patapusi teosofija, ir jos pirmiau praktikuotas galvojimo bei tyrinėjimo darbas buvo virtęs tuščiu schematizmu ir teurgija, t. y. menu priverst dievus sau tarnaut ir jų pagalba išsilaisvint iš likimo galybės bei sielos sutepimo. Osvaldas Spengler'is visai teisingai žvelgė, jei jis vėlybųjų antikų kulturoj kaipo nulemiantį charakteringą požymį pažymėjo magišką bruožą. Nes šis magiškas bruožas lygiu būdu dera ir orientalinėms misterijų religijoms kaip ir krikščionių Bažnyčiai, gnosticizmui kaip ir neoplatonizmui. Tiesiog nuostabu, kaip su vienas kitu kovojantieji priešininkai, nepaisant visų dogmos skirtumų, rodo tą pačią dvasios ir sielos konstituciją. Ar savąjį palaimos pergyvenimą ekstatiškame susijungime su dievybe mums vaizduoja Plotin'as (Enn. IV 8, 1; VI, 9, 9 ss) ar Augustinas (Conf. IX, 10) [2], vis yra tas pats paveiklas tomis pačiomis išblyškusiomis spalvomis“.

Kiti filosofijos istorininkai aukščiau paklaustą klausimą atsako trumpiau. „Kai pagoniško mokslo dvasia Atėnuose nebesutiko su daugumos, krikščionimis tapusių, klausytojų įsitikinimais, tai Justinionas 529 m. dekretu įsakė

---

[1] O. Immisch, Wie studiert man klassische Philologie? (Violets Studienführer) Stuttgart 1909, 38—39. Į 529 metų sinchronizmą tas pats autorius dar trumpai nurodo ir savo kalboj pradėdamas rektoriavimą Freiburgo Universitete: Academia, 1924.

[2] Plg. R. Reitzenstein, Augustin als antiker und mittelalterlicher Mensch (Vorträge der Bibliothek Warburg 1922/23, I) 1924.

mokyklą uždaryt“ [1]. — „Būdama neatskiriamai suaugusi su politeizmu, ji (Atėnų mokykla) negalėjo krikščionėti, kaip kad Aleksandrijos mokykla. Todėl ji turėjo pasitraukt iš kelio vis tolyn labyn įsigalinčiam vienos krikščionybės viešpatavimui. 529 metais ciesoriaus Justiniono ediktas įsakė, kad Atėnuose niekam nevalia mokyt filosofos. Tatai reiškė mokyklos uždarymą, kurios ir turtas, rodos, buvo konfiskuotas“ [2]. — „529 m. Justinionas uždarė Atėnų mokyklą, apie kurią dėl jos paskutinės plėtotės buvo kilę blogų kalbų (Damasc., Vita Isid. 221)“ [3]. — Įdomią nuomonę mūsų klausimu pareiškia benediktinas Uttenweiler'is savame žurnale: „Kai Justiniono I ciesoriška galybės valia, daugiau iš cezaropapistinės klejos nekaip iš meilės Dievo karalystei, įsakė visiškai sukrikščionint Rytus, tai taip pat ir ši paskutinė senobinės literaturos globojimo bei dvasios prusinimo vieta turėjo griūti“ [4].

Taigi, Atėnų filosofijos mokyklos, arba Atėnų (pagoniškojo) Universiteto (Bréhier), uždarymas įvyko dėl išvidinių ir išviršinių priežasčių. Išvidinės priežastys buvo tos, kad pati Atėnų mokyklos filosofijos plėtotė buvo, taip sakant, priėjusi liepto galą. „Atėnų mokykloj galėjo įvykt susirėmimas (Spannung) tarp blaivaus platonizmo ir iš Rytų įvesto neoplatonizmo (Damasc., Vita Isid. 34). Po Isidorio ėjo Hegias, po šiojo (520) Damascius iš Damasko, jis buvo paskutinis Platono papėdininkas Akademijoj“... „Forma, kurią neoplatonizmas buvo priėjęs Proklo sistemoj, buvo galas, buvo mirtis, plėtotis toliau nebuvo galima. Pačių neoplatonikų tarpe prasidėjo priešingas judėjimas, reikalavimas grįžt į spiritualistinio pasaulėvaizdžio nesudėtingas pagrindines mintis“ [5]. Tokioj būklėj atsidūrusi Atėnų mokykla gal būt ir pati buvo palikusi be studentų ir be profesorių [6]. — O išviršinė priežastis — tai ciesoriaus ediktas, išleistas, gal būt, cezaropapistiniais sumetimais.

Filosofijos dėstymą Atėnuose uždraudus, Damascius ir dar keletas kitų neoplatonikų, tarp jų Simplicius iš Kilikijos, iškeliavo į Persiją, kame jie, kaip ir diduma neoplatonikų, išvisa simpatizuodami Rytams, tikėjosi graikų mokslui palankaus barbarų kunigaikščio rūmuose rasti savo filosofijai rojaus žemę. Bet tikrovė juos ir čia apvylė, nors Persų valdovas Chosroes Nuširvanas juos buvo priėmęs su pagarba. Tačiau, kai Chosroes 533 m. susitaikė su Justinionu, jie sugrįžo į tėvynę, kame jiems, taikos sutartimi, buvo laiduota tikėjimo laisvė. Tokią gerą būklę Simplicius panaudojo literaturos

---

[1] M. de Wulf, Geschichte der mittelalterlicher Philosophie. Autorisierte deutsche Übersetztung von R. Eisler. Tübingen 1913, 60.

[2] Friedrich Ueberwegs Grundriss der Geschichte der Philosophie des Altertums. 11 Aufl. von K. Praechter. Berlin 1926, 659.

[3] Kaffka-Eibl, Der Ausklang der antiken Philosophie und das Erwachen einer neuen Zeit (Gesch. der Philosophie in Einzelndarstellungen. Abt. II, B. 9). München 1928, 266.

[4] Benediktinische Monatschrift 11 (1929) 518.

[5] Kaffka-Eibl, t. p. 266.

[6] L'enseignement de Damascius qui, par certains aspects, est d'une profondeur et d'une nouveauté admirable, bien que non sans confusion ni bavardage, resta infécond, par le malheur de temps. Lorsque Justinien ordonna, en 529, la fermeture des écoles philosophiques d'Athènes, l'Université d'Athènes, si florissante au temps du sophiste Libanius, l'ami de Julien et d'Himerius, était tombée fautes d'élèves et peut-être de professeurs; Damascius, dans la *Vie d'Isidore* (221 - 227), nous dit, quelle était la grande infériorité de l'enseignement philosophique à Athènes à son époque, avec le diadoque Hégias, qui préfera finalement les pratiques pieuses à la philosophie. E. Bréhier, Histoire de la philosophie I: L'antiquité et le moyen âge. Paris 1927, 484.

darbui, gal būt ir filosofijai mokyt privačiai, nes Atėnų mokykla paliko galutinai uždaryta. Šiuo laiku Simplicius yra parašęs ir savo žinomus Aristotelio raštų komentorius. Taip pat ir kiti buvusieji Atėnų mokyklos mokytojai kiekvienas sau dirbo toliau. Tuo būdu Atėnų Akademijos uždarymas neturėjo kokio lemiamo, arba ir išvisa jokio poveikio graikų filosofijos plėtotei, nes čia tebuvo nukirpta viena keleto jos šakų, ir tai tokia, kuri jau ir pati, kaip aukščiau pasakyta, nebeįstengė toliau išleisti naujų atžalų. O naują augimo kryptį, priešingą išsigimusiam Proklo neoplatonizmui, graikų filosofija buvo susiradusi Aleksandrijos mokykloj.

Aleksandrijos mokyklos pradžioj įžymiausia asmenybė buvo Ammonius. Jo paskaitas lankė ir krikščionys, kurių įsitikinimų jis stengėsi neužgauliot. Ši mokykla plėtojosi artėdama į krikščionybę. Aleksandrijos mokykla, mat, pasižymėjo savosios metafizinės sistemos nekomplikuotumu; joje arba visai nebuvo arba buvo visai nustumta į šalį esybių skala su jos aukščiausiais laiptais; taip pat ir ekstazė joje nebeteko savo vaidmens žmogaus intelektualiniam bei doriniam-religiniam pasilaikymui. Vietoj to, filosofai aleksandriečiai buvo atsidėję specialiems mokslams, kreipė dėmesį į tikslų mokslinį tyrinėjimą ir aiškias žinias matematikos bei gamtos srityse. Kai kitų mokyklų neoplatonikų išfantaziruota ir išpūsta metafizika čia nebeteko reikšmės, tai išsileido ir filosofijos ryšys su politeizmu.. Todėl Aleksandrijos mokykla pamažu virto neutralia filosofine įstaiga be griežtai platoniškos-pagoniškos konfesijos. Tat ir radosi galimumo aleksandriniškam neoplatonizmui susiartinti su krikščionybe ir net į ją pareiti per kai kuriuos buvusius šios mokyklos mokinius, o paskui tapusius krikščionimis. Tokis, antai, yra buvęs Kyrenės vyskupas Synesijus, mokinys filosofės Hypatijos (buvo 415 m. nužudyta sufanatizuotos aleksandriečių minios, kai gyventojai krikščionys buvo sukilę prieš miesto prefektą Orestą). Synesijus, ir vyskupu būdamas, buvo palikęs neoplatoniku. Iki 6-jo šimtm. vidurio Aleksandrijos mokykla betgi visai sukrikščionėjo. — Krikščionybės susiartinimui su filosofija iš kito šono dirbo ir krikščioniškoji katechetų mokykla, žydiškos-heleniškos Filono mokyklos papėdininkė, — „kaip koks krikščioniškas universitetas“ (Nestle) — kuriai kryptį buvo davę ir ją išgarsinę ypačiai toki jos vadovai, kaip Klementas Aleksandrietis ir Origenas, abu siekę surišt tikėjimą su žinojimu, sutaikint krikščionybę su graikų filosofiją. „Bažnytinei dogmatikai suformuoti svarbų vaidmenį vaidino taip pat ir Graikijos galvotojų spekulacijos apie Dievo esmę ir jo santykius su pasauliu, apie regimuosius daiktus ir neregimąsias idejas, apie Logą, apie sielos nemarumą ir net nuo pasaulio bėgimo bruožas krikščionių etikoj rado pageidautą prisimezgimo punktą cinikų bei Stojos, o ypačiai pitagoriečių ir neoplatonikų asketiniuose polinkiuose. IV-jo šimtm. 2-joj pusėj susidaro tikras krikščioniškas humanizmas“ (Nestle).

Kokį vaidmenį vaidino graikų filosofija formuojantis krikščioniškajai teologijai bei filosofijai, visiems labai gerai žinoma. Aš čia betgi šiąja proga norėčiau paliesti kitą, man rodos, labai reikalingą išaiškint klausimą: Ar jaunoji krikščionybė, susiartinusi su tos gadynės graikų filosofija ir imdamosi iš jos medžiagos saviems teologijos-filosofijos rūmams statydintis, turėjo iš to vien tik naudos, neturėdama jokios žalos? Viršuj pasirašiusiojo giliu įsitikinimu, greta naudos, krikščionybė turėjo nemaža ir žalos, kuri atsiliepia jai (krikščionybei) dar net ir iki šių dienų. Ta žala

būtų galėjusi būt tikrai daug mažesnė, jei krikščionybei, bepradedant formuot savąją teologijos-filosofijos sistemą, būtų buvęs prieinamas pasinaudot visas graikų filosofinio galvojimo nudirbtas darbas, o ne vien tik tas seniliško marazmo apimtas, išgverusio orientalizmo prisigėręs neoplatonizmas, kurį vykusiai yra apibūdinęs aukščiau patsai prof. Nestle. Galima drąsiai teigti, kad jei graikų filosofija krikščionių teologijoj bei filosofijoj būtų buvusi jau 3-me šimtmety panaudota tokiu laipsniu, kokiu ji buvo panaudota 13-me šimtmety (taigi ir su aristotelizmu), tai ir šiandien mes visoj krikščionybės ideologijoj bei jos dorovės praktikoj turėtume daug mažiau — gal būt būtume ir visai išvengę — to nelemto visokeriopo „orientalizmo“, kuris juk yra visai svetimas ir tikrajai krikščionybės ir išvisa Vakarų dvasiai [1].

Dabar žodelis dėl krikščioniškojo vienuoliškumo (monachizmo) anais laikais ir dėl šv. Benedikto įkurtos įstaigos. Krikščioniškas vienuoliškumas vienų — kaip Reitzenstein'o — manymu eina betarpiškai iš (pagoniškosios) filosofijos, kitų — kaip Holl'io — iš sumezgimo krikščioniškų minčių su filosofiškomis. Seniausia monachizmo forma yra egiptiškas eremitizmas, kuris šv. Benedikto laikais buvo bandomas praktikuot ir Vakaruose (Italijoj). Šio monachizmo idealas — gyvenimas pavieniui ir griežčiausia askezė, kad nepasakius asketinis atletizmas. — Tačiau vienas kraštutinumas pigiai išvirsta į kitą. Jau 5-me šimtmety anoks vienuoliškumas Italijoj buvo gerokai susidemoralizavęs ir beišvirstąs į paprastą valkatiškumą. Čia tat ir pasireiškia palaimingas šv. Benedikto darbas. Benediktas, nors taip pat buvo paveiktas orientališko asketizmo, tačiau sugebėjo pradėt ir kitokią, vakarietišką, vienuoliško gyvenimo kryptį, anų laikų vienuolišką žmonių energiją įkinkydamas, be maldos, dar taip pat ir į visokeriopą naudingą darbą, kuris taip pat buvo laikomas Dievo pagarbinimu, einant benediktiniškais obalsiais „Ut in omnibus glorificetur Deus“ (U.I.O.G.D.) arba labiau žinomu „Ora et labora“. „Apie 530 m. sustatyta išgarsėjusi šv. Benedikto regula sukuria tvirtą vienuoliškų bendruomenių organizaciją, ji išmintingą saiko išlaikymą askezėj sveikai suriša su rankų ir dvasinio-mokslinio darbo vaisingumu. Nuo šio laiko visus Vakarus užplūsta nesuskaitoma daugybė benediktiniškų vienuolynų... Vienuolynai tampa žemės kultivavimo, krikščioniško misionieriavimo pionieriai, jie tampa svarbiausi liaudies auklėjimo, mokyklos ir švietimo darbo dirbėjai“ [2]. Anot Classen'o, šv. Benedikto ordenas anais, visuotinos suirutės laikais, yra kaip Nojaus arka, kurioj išgelbėjama žūvančio senojo pasaulio dvasinis lobis ir išlaikomas naujiems laikams [3]. — „Benediktiniškas uolumas“ nurašinėti ir išleisdinėti senus rankraščius yra virtęs patarle. Vienas šių dienų Lietuvos istorininkas pakartotinai man apgailestavo, kad Lietuvoj nebuvo benediktinų: girdi, visai kitaip, negu dabar, būtų buvę ir su Lietuvos istorijos versmėmis. „Šv. Benediktas nepridera jokiai filosofų mokyklai: jis nei klasikiškas, nei modernas. Kadangi prisijungęs prie Dievo, tai jis yra amžinas su Amžinuoju; stovėdamas viršum laiko, jis artimas kiekvienai gadynei; ir nors prieš daugelį šimtmečių užsibaigęs, dar ir šiandien jis yra jaunas“ [4].

---

[1] Kad krikščionybė, nors ir kilusi Rytuose, betgi tinkamą dirvą išsiplėtoti yra radusi tik Vakaruose ir yra visai suaugusi su Vakarų dvasia, tatai įrodoma prof. K. Adam'o labai turiningose knygelėse „Christus und der Geist des Abendlandes“. München 1929.

[2] O. Redlich suriuktiniame veikale „Die Religionen der Erde“, Leipzig 1929, 227.

[3] W. Classen, Der Eintritt des Christentums in die Welt. Gotha 1930.

[4] R. Molitor, Benediktinische Monatschrift 11 (1929) 105.

Iš nusikaltimo ir teismo psichologijos

Prof. Dr. M. Reinys, Vilkaviškis

Kultūringose dabarties valstybėse suvereninę valštybės valdžią vykdo parlamentai, vyriausybės ir teismai. Iš valdžios organų žmonių pasitikėjimo daugiausia turi teismas. Juo didesnė yra teismo nepriklausomybė nuo vyriausybės, juo didesnis pasitikėjimas teismu. Mat, normalinėje tvarkoje teisėtoji tautos atstovybė sukuria konstituciją, visiems įstatymams pagrindą, ir leidžia konstitucija pagrįstus įstatymus. Teismas sprendžia žmonių bylas, pasirėmęs įstatymais, jų raide ir dvasia; vadinas, teismas yra įstatymų sargyboje. Juo daugiau teismas apsaugotas nuo pašalinio poveikio, juo geriau teismui, piliečiams ir bendrajai teismo gerovei. Tačiau nepakanka teismui apsisaugoti nuo pašalinio, vadinas, nuo išviršinio poveikio; jam dar reikalingas apsisaugojimas ir nuo teismo personalo subjektivių pažiūrų, kurios nemažiau gali sudaryti pavojaus teismo objektivumui, negu bet kuris išviršinis poveikis. Todėl yra gyvo reikalo teismo personalui susirūpinti teismo psichologine puse, idant teismo funkcionavime būtų pakankamai kreipiama dėmesio į teismo personalo, klientų bei pagalbinių asmenų psichiką ir pačios teismo proceduros psichologiją, idant objektivumas ir tiesa sėkmingiau išeitų aikštėn, o teisingumas ir teisėtumas galėtų būti gražiai išlaikomi.

Sakytajam tikslui atsiekti tariuosi būsią ne pro šalį panagrinėti nusikaltėlio (kartu ir kaltinamojo) ir teisėjo (kartu ir tardytojo) psichiką. Kiti teisme dalyvaują asmenys psichikos atžvilgiu lengvai gali būti priskiriami nusikaltėlio ar teisėjo grupei, bent labai daugeliu atžvilgių.

Kad būtų galima pagrindingiau pažinti nusikaltėlio psichika, labai pravartu atkreipti akis į priežastis, iš kurių kyla kriminališkas nusiteikimas. Tų priežasčių yra nemaža.

Yra nusikaltėlių iš prigimimo daugiau ar mažiau linkusių į nusikaltimą. Kai kur rasės klausimas taip pat ne be svarbos; pav., Jungtinėse Šiaurinės Amerikos valstybėse surinkta nemaža statistinės medžiagos nustatyti nusikaltimų santykiui su rase. Ten randama, kad nusikaltimų skaičius eina didyn einant nuo baltosios rasės prie negrų, nuo negrų prie indėnų. Žinoma, kritiškai žiūrint, negalima pasitenkinti vien plikais statistikos skaičiais, jų kiekiu, kad būtų galima tarti bešališkas žodis tokiu klausimu, kaip rasės santykis su nusikalstamumu, nes tektų stropiai įsižiūrėti, kas darė statistiką, kas įvertino nusikaltimus, kiek buvo galimumo nuslėpti nusikaltimus vienoje ar kitoje pusėje. Šitos ir tolygios aplinkybės nemaža turi reikšmės ir svarbos klausimui spręsti, bet vis dėlto galima sutikti, kad rasė, labai komplikuotas daugelio aplinkybių padaras, turi sąryšio su didesniu ar mažesniu nusikalstamumu.

Tikresnis kiek dalykas, kad rasių mišinys didina nusikalstamumą. Kodėl, iš kur? Šitas reiškinys tenka, regimai, sumegzti su nusistovėjusių kiekvienos rasės papročių ardymu. Kaip karas, priverčiąs žmones keliauti, bastytis, ardo jų dorą, didina nusikalstamumą, taip ir rasių mišinys, sujungtas su keliavimais, papročių keitimais, pradeda keisti dorovę į blogąją pusę, vadinas, krikdyti, tuo būdu didinti nusikalstamumą.

Prigimtas linkimas į nusikalstamumą gali pareiti ne vien nuo rasės, bet ir nuo šeimos. Pastebėta, kad yra šeimų, kuriose gema visoki nusikaltėliai. Psichinio paveldėjimo faktas yra neginčijamas, bet pasilieka neaiškus paveldėjimo laipsnis, paveldėjimo reiškinių laikotarpiai, nes pasirodo, kad tėvų psichinis nenormalumas pasireiškia kartais ne vaikuose, bet anūkuose. Nėra abejonių, kad, pav., alkoholizmas, lytinės ligos giliai sužaloja organizmą, protą, dorovę, tik visdėlto jų pasireiškimo laipsnis ir laikas nevisada yra žinomi. Linkimai į nusikalstamumą pareina ir nuo asmenų amžiaus bei lyties. Prieš brendimo periodą, vaikai daugiau nusikalsta melu. Brendimo metu jaunuolis, tiesa, labai nepasitiki kitais, šiaušiasi prieš kitų autoritetą, bet atsiduoda su visu aklumu tam, kuris sugebėjo įgyti jo pasitikėjimą; iš čia eina nusikaltimų pavojai, jei jaunuolio pasitikimas asmuo panorės blogam pasinaudoti gautuoju pasitikėjimu. Suaugę žmonės vėl turi palinkimų savotiškais būdais nusikalsti: vyrai brutalumu, moterys apgaule. Pagaliau, žmonių verslas, dirbamieji darbai tai pat sudaro savotiškų progų nusikaltimams; pav., pirkliams ar, bendriau sakant, prekybininkams susidaro visokių progų kitus nuskriausti turto dalykuose, čigonams susidaro nemaža progos išnaudoti žmonių linkimą į prietarus.

Be įgimto linkimo į nusikalstamumą, gali susidaryti į įgytasai linkimas. Besaikis alkoholio vartojimas, pradėtas svaiginimasis kokainu, opiumu, morfina, apsikrėtimas biauriomis ligomis, visi šitie išorės nuodai sukelia linkimą į nusikaltimus.

Viena reikšmingiausių priežasčių, kurių dėliai atsiranda nusikaltimai, yra aplinkuma. Jos išvaizda, veikimo būdai labai nevienodi.

Klimatas veikia žmogaus būdą, gamtos grožis daro didelio poveikio žmogaus psichikai. Yra istorijoje žinomų faktų, kur krašto gamta padarė ir didelių žymių tautos būde bei visoje dvasioje. Ir nenuostabu, nes vienur tenka žmogui smarkiai kovoti su gamta, kad galėtų sau pelnyti pragyvenimą, kitur to darbo visai maža, daug laisvo laiko. Iš čia ir susidaro nevienodos progos nusikalstamumui pasireikšti.

Ne tik klimatas, bet ir patsai metų laikas paveikia žmogaus elgesį, pav., yra pastebėta, kad vasaros metu įvyksta daugiau nusikaltimų, negu žiemos metu.

Daug daugiau santykių su žmogaus psichika turi kultura, jos laipsnis ir savybės. Kur pakyla kultura, ten daugiau žmonės apsišvietę, ten susidaro daug naujų galimumų pasireikšti ne tik kas gera, bet ir kas bloga. Pav., kapitalistinėje tvarkoje pinigas įgyja nepaprastos svarbos; jo apyvarta eina greityn. Iš čia kyla reikalas naudotis pinigo laikinais surogatais čekių ir kitų popierių pavidalu; tuo būdu susidaro daug visokių progų daryti malversacijas su parašais. Arba kitas pavyzdys. Pakilus kulturai kuriame krašte, susidaro nemaža santykiu su kitais kraštais, ne vien juridinių, politinių, bet ir prekybinių. Iškyla muito klausimas, drauge su juo ir visokių galimumų nusikaltimams pasireikšti muitų srityje.

Socialinė būklė labai artimai susirišus su žmonių dorovingumu. Ten, kur įsispraudžia vargas, nekaip yra su dorove: daugybės pavojų nusikalsti. Kur ankštas butas, kiek turi nukentėti gėdos jausmas, kiek progų šiurkštumui, ginčams, barniams, pykčiui pasireikšti, nes visur vienas už kito užkliūva. O pavyzdys? Tegu tokioje kamšatyje atsiranda vienas patvirkęs, jisai visus krikdys, užkrės. Pagaliau, ar tokiose aplinkybėsė yra galimas koksai auklė-

jimas? O juk be auklėjimo, be priežiūros nesiformuoja kilnios asmenybės; atvirkščiai, ten pradeda klestėti chuliganizmas, tarpsta nusikalstamumas.

Žmogus yra linkęs bendrauti su kitais žmonėmis. Šitas bendravimas yra labai galingas veiksnys žmogaus elgesyje; jisai nėr silpnesnis už tėvų ar mokyklos poveikį. Su kuo bendrausi, toks ir pats paliksi. Čia ir yra visa svarba, kad kiekvienas atrastų sau tokius draugus, kurie ne tik neslopintų gerų asmens polinkių, nekrikdytų kilnių pažiūrų į gyvenimą, bet dar jas skaidrintų ir gerus linkimus stiprintų. Tik šiomis sąlygomis draugavimas nekreips į nusikalstamumą.

Sutelktinis darbas yra viena kulturinio gyvenimo pasėkų. Tokiam darbui yra reikalingi asmenys, kurie tarp savęs skiriasi žiniomis, poveikiu, padėtimi. Iš čia eina daugelio asmenų priklausomybė nuo vedėjų, prižiūrėtojų. Šių pastarųjų dorovinis lygmuo labai žymia dalimi nulemia elgesį tų asmenų, kurie nuo jų priklauso. Kartu su elgesiu eina ir nusikalstamumas.

Jei ramiu laiku visuomeninis gyvenimas veikia asmenis, tai ką ir bekalbėti apie karą bei kurią nors revolucija: tada jau tikrai pasireiškia didžiausia priklausomybė nuo kitų asmenų,ypač nuo tų, kurie yra padėties viešpačiai. O tokiu metu, kaip nenormaliniu metu, tatai daugiausia pareina nuo tokių asmenų, kurie tepripažįsta jėgą bei prievartą: dorovė bei teisė jiems ne galvoje, su priemonėmis jie visai nesiskaito, tik žiūri savojo tikslo. Įrodymui pakanka priminti, kiek nekalto kraujo praliejo Sovietų Rusijoje Leninas, Meksikoje Calles, kiek jie pavartojo žiauriausios prievartos. Šios rūšies aplinkumoje, aišku, yra didelė asmenų priklausomybė nuo kitų, tuo būdu gali eiti didyn ir patsai nusikalstamumas.

Pagaliau, ir kitos aplinkybės, kaip, antai, pornografija, romanai, teatrai, kinai ir tolygūs dalykai, daug paveikia asmenis ir tuo būdu gali juose sukelti nusikalstamumą.

Ikšiol suminėtos ir joms tolygios priežastys — aplinkybės asmenį predisponuoja nusikaltimui, o patsai nusikaltimas įvyksta iš apgalvoto pasiryžimo ar iš nepakankamai pramatyto, gal staiga kilusio afekto. Nors artimiausios nusikaltimo priežastys, tiesa, gali būti labai nevienodos, tačiau nusikaltimo įvykdymo būdas, kartais paliekami pėdsakai nemaža pasako kai dėl asmens vykdžiusiojo nusikaltimą, jo lyties ar kitų savybių.

Tiesa, apgalvotai darąs nusikaltimą dažnai pasistengia galinčių pastebėti žmonių dėmesį nukreipti kitur, panaudodamas nusikaltimui įvykdyti kitus asmenis, kartais ir pats save tyčia bent kiek sužalodamas, kartais pats atlikdamas nusikalstamąjį darbą, kai kiti asmenys yra gyvai susirūpinę daromomis, pav., vestuvėmis ar panašiais dalykais, bet nevisados tai pavyksta padaryti, nes kartais nusikaltėlis, džiaugsmo apimtas, kad pasisekė padaryti, ko norėjo, iš didelio džiaugsmo pamiršta savo pėksakus užtrinti, todėl ir tampa galima tuo atveju nusikaltėlį susekti.

Kad nusikaltimo būdas galėtų sėkmingiau atskleisti nusikaltėlio asmenybę, labai svarbu atkreipti akis į galimus nusikaltimo motivus, nes jie drauge su nusikaltimo būdais galės daug daugiau nušviesti nusikaltėlio asmenybę.

Iš nusikaltimų yra be galo pasibaisėtini žudymai. Kad galėtų įvykti tokia baisybė, turėjo būti nusikaltėtis ar psichiškai sergąs ar kas. Ligotumas, tiesa, yra labai nevienodas, kartais net nepastebimas paprastam žmogui, neįgudusiam į subtiliškas observacijas, tačiau nemažiau tikras gerai nusivo-

kiančiam specialistui. Yra istorijoje faktų, kad psichiškai nesveiki kartais gerai išlaiko universitetų baigimo diplominius egzaminus, gauna net aukštas vietas valstybinėje tarnyboje, tačiau faktas pasilieka faktu, kad jie psichiškai yra nesveiki.

Kitą kartą žudymo motivu būna kerštas, asmeninis ar politinis. Skirtumas tarp vienos ar kitos keršto rūšies tegali būti pastebėtas tik toks, kad asmeniniame keršte, vadinas, ir pačiame nusikaltime yra daugiau rafinerijos, sugalvoto smulkmeniško kerštingumo, kad labiau įskaudintų.

Pavydas taip pat gali būti žudymo motivas. Kas pavydi, aišku, siekia to, kad nutrauktų jam nemeilų kito asmens pasisekimą. Siekdamas to tikslo nusikaltėlis žiūri vien sėkmingumo; jam visai nesvarbu daugiau įskaudinti ar tolygūs bei panašūs dalykai.

Daug žudymų pasitaiko ir iš pykčio, visai neapgalvoto. Tokiu atveju, žinoma, pasiruošimo nėr, o patsai įvykdymas dažnai labai negudrus, aplinkybių nežiūrėta; nudobė ir baigta.

Žudymo kaltininką susekti sunkina ta aplinkybė, kad nusikaltimo auka pati neprabyla, tik aplinkybės kiek nurodo. Viena tokių aplinkybių įsidėmėtina: nusikaltėlis žmogžudys dažnai ne ilgai trukus pajunta smarkius sąžinės neramumus, pajunta pasibaisėtinus priekaištus, todėl griebiasi priemonių sąžinę sutramdyti, kaip, antai, smarkiai girtuokliauti, žemiausiems kūno pageidimams pataikauti. Toksai elgimasis anksčiau nepastebėtas, nebuvęs, dabar naujai atsiradęs, visai pamatuotai gali atkreipti dėmesį asmenų, kurie seka žudymo kaltininkus.

Nusikalstamumas kūno sužalojimu gali būti padarytas, be abejo, įvairioms priežastims veikiant, bet dažniau pasitaiko iš afekto, apsisvaiginus alkoholiu ar pasiduodant kai kuriems geiduliams. Sužalojimų smulkmenos arčiau kiek gali nurodyti aplinkybes, kuriose galėjo dalykas įvykti, ir tuos motivus, kuriais sužalojimai padaryti.

Vagystės nusikaltimas vėl turi savo ypatingą charakteristiką, ir, žinoma, kitais sumetimais yra įvykdomas. Vienas šitų sumetimų esti gobšumas. Jei nusikaltimas padarytas šituo sumetimu, tai ir pačiame nusikaltime tatai bus kiek žymu: visa bus nukreipta į didesnį pasipelnymą, net pamirštant nuslėpti pėdsakus. Kitais atvejais vagystė gali įvykti iš skurdo. Tuokart įvykio charakteristika rodys, kad nusikaltėlis neieškojo didelio kiekio, jam ir mažas kiekis pakankamai imponavo, mat, galėjo skurdą sumažinti, gyvesnį reikalą patenkinti. Vėl kitą kartą pasitaiko mažo kiekio dažna vagystė. Čia, regimai, bus reikalo su papratimu vagiliauti. Kai kuri tarnyba, pav. krautuvėse, prie kasos, sudaro gan patogią progą papildyti skurdžias pajamas, kurios vargais negalais duoda pragyvenimą. Žinoma, pasipelnymas svetimu turtu šiosė aplinkybėse dažnai yra remiamas ad hoc sudarytu galvojimu: čia dirbu, čia tiek ir tiek uždirbu savininkui, jisai nepajus nepritekliaus, kad tą ar kitą pasiimsiu. Pagaliau, dar gali būti visokių mažmožių vagiliavimas, atliekamas labai dažnai net visai beprasmiu būdu. Tai bus, be abejo, kleptomano darbas, vadinas, vagiliavimas iš liguistumo, nes visai nesimato protingo santykio tarp pasisavinamojo daikto ir vagiliaujančiojo asmens būklės ekonominiu atžvilgiu.

Kriminališkai nusiteikęs asmuo kartais griebiasi padegimo. Priemonė, kaip visiems aišku, žiauri, nurodanti į nusikaltėlio begalo šiurkštų būdą. Šios rūšies nusikaltimas dažniausiai kyla iš keršto, nuotaikos, kaip matyt,

labai baisios, vargiai nutildomos švelniomis priemonėmis, jei anksčiau nepasirūpinama keršto nuotaiką išsklaidyti pagrindingu ir sistemingu motivavimu. Kerštas veikia gan aklai, todėl keršto darbuose nėrą nei apgalvoto nuoseklumo nei saiko.

Padegimas rečiau pasitaiko iš neapykantos; tokiais atvejais ir pats nusikaltėlis paskiau pajunta, kad nėr proporcijos tarp neapykantos jausmo ir padarytojo padegimo, bet jau vėlu, jau padaryta. Iš čia dažnai eina pačio nusikaltėlio nusiminimas, kartais net pastangos ką nors atitaisyti, bet jau vargiai kas pavyksta padaryt gerojon pusėn.

Pagaliau, pasitaiko padegimų iš gobšumo, netikusio noro pasipelnyti, o pasipelnymo pėdsakus užtrinti neva netyčia kilusiuoju gaisru. Tokiu atveju esti pasirengimas ilgas, apgalvotas, planingas, įpainiojant įvairius asmenis į patį dalyką, iš kurio pasipelnoma, kad tuo būdu sunkiau būtų surasti tikrasai kaltininkas; dalykai tyčiomis taip supinami, kad susidarytų daugiau visokių galimumų, spėliojimų, įtarimų, pro kuriuos būtų lengviau prasprukti tikrajam kaltininkui.

Turint prieš akis nusikaltimo faktus ir būdus, jau konstatuotus, užfiksuotus, ir nusikaltimo motivus, tuo tarpu dar tik spėliojamus, yra svarbu prisiminti ir buvimą tokių motivų, kurie bendra savo kryptimi sulaiko nuo nusikaltimų, nors ne kiekvieną sykį, konkrečiai ir individualiai dalykus imant, apsaugoja nuo nukrypimų.

Religija ir dorovė siekia sudaryti asmenyje kilnius įsitikinimus, aukštai vertinamas pažiūras, asmens tvirtą pasiryžimą, pasiaukojimą, siekia taip sutvarkyti asmens elgesį, kad būtų gražiausia harmonija tarp įsitikinimų ir darbų. Šitose aplinkybėse nėr patogios dirvos tarpti nusikaltimams.

Švietimas ir geras auklėjimas sudaro asmeniui galimybės ir progos pažinti nusikaltimų žalingumą, kartais net ir jų žemumą, diegia meilę prie gražių darbų ir žygių. Kas planingai ir nuosekliai yra šviečiamas ir auklėjamas, tas vis daugiau tolsta nuo nusikaltimų.

Pagaliau, ir ekonominė asmens būklė ne be poveikio nusikalstamumui: skurdas ir prabangos didina nusikalstamumą, nors tai būtų ir nevienodu būdu ir nevienoda kryptimi, o tuo tarpu vidutinė ekonominė padėtis, patenkinanti reikalingiausius asmens norus bei troškimus, įveda daugiau pusiausviros, ramumo ir tuo būdu tolina nusikalstamumą.

Norint išvengti nusikaltimų yra labai naudinga asmeniui gerai įsisąmoninti visus motivus, kurie šalina nusikalstamumą, sukelti norus ir pasiryžimus, kurie atatinka sakytuosius motivus, tuo būdu sudaryti kilnią dorovinę asmenybę.

Nusikaltėlio psichikai pažinti dar yra reikalinga stebėti, kaip nusikaltėlis laikosi, jau padaręs nusikaltimą.

Nusikaltimui įvykus, nusikaltėlis gyviau susirūpina savo padėtimi ir pasėkomis, kurios jam gali grėsti, nors šis susirūpinimas nėr nuolatinis, tik protarpiais atsiranda, kai nusikaltėlis, pamiršęs savo pasisekimą ir pasitenkinimą, blaiviau pažiūri į tai, kas įvyko.

Jei nusikaltimas įvyko iš afekto, didelio susijaudinimo, tai neretai pasitaiko, kad nusikaltėlis pats eina į policiją ir pats save apskundžia. Šituo atveju pasireiškia kiek tiesesnis nusikaltėlio charakteris: norima, kad greičiau išsiaiškintų ir baigtųsi neaiški ir tragiška padėtis.

Bet ir kai nusikaltėlis neina pats save skųsti, tai nereiškia, kad jisai ramiai žiūri į įvykusį nusikaltimą. Jei nusikaltęs asmuo nėra profesionalas nusikaltėlis, jei jisai nusikalto ne tiek iš nuolatinio polinkio į blogą, kiek iš trumpalaikio blogų polinkių pamilimo, iš susidėjusių aplinkybių, kurios stipriai sužadino blogą polinkį, tai neretai pasitaiko, kad nusikaltęs asmuo pradeda jausti gailesį, gėdą, depresiją, kartais net smarkų pasibiaurėjimą. Tokia nusikaltusiojo asmens dvasios būsena gali žvaliam tardytojui nemaža pasakyti.

Kaltinamojo asmens psichika ir patsai nusikaltimas labai žymiai paaiškėja pareinamai nuo liudininkų.

Svarstant liudininko pareiškimus, juos įvertinant labai reikalinga atkreipti akis į tai, ar liudininkas sugeba tinkamai pastebėti. Šituo reikalu darytieji bandymai yra parodę, kad čia reikalinga turėti galvoje dideli svyravimai pastabumo atžvilgiu. Yra faktų, kuriuose eksponuotus kvadratus turėjo bandomieji asmenys stebėti, būtent, kiek kvadratų?Išdavoje gauta: vieni pastebėjo 25 kvadratus, kiti 50, treti 200. Panašiai yra su psichiniais skirtumais ir laiko atžvilgiu. Todėl liudininko pastabumo laipsnis daug gali nusverti jo parodymo įvertinime.

Yra kita rūšis liudijimų, kuriuose ne tiek pastabumas yra svarbus, kiek asmens sugebėjimas suprasti. Todėl čia daug nulemia asmeniniai skirtumai, kurie, žinoma, pareina nuo turimojo patyrimo, žinojimo, įpratimo.

Liudininkas, nors yra faktus matęs ir supratęs, laikui einant, pradeda pamiršti, nors pats to, berods, nepastebi, vadinas, pastebėtieji dalykai liudininko atmintyje pradeda keistis; iš čia ir eina gyvas reikalas teisėjui būti labai atsargiam įvertinant liudininko parodymus.

Psichologijoje yra žinomas dalykas, kad asmens tvirtas noras, pasiryžimas tiksliai atsiminti yra patogi sąlyga vaizdų ar sąvokų atgaminimui. Todėl tenka susirūpinti, kad būtų konstatuotas faktas, ar liudininkas turi tvirtą norą atsiminti, ar ne.

Kaip kur kitur, taip ir liudininkas gali pasiduoti sugestijai tardytojo, teisėjo ar kitų žmonių, kurie jam apsakojo įvykius. Tad įvertinant liudininko parodymus būna labai reikalinga atkreipti dėmesys į liudininko sugestivingumą.

Pagaliau dar vienas dalykas turi rūpėti teisėjui, būtent, ar liudininkas sugeba, kaip tinkamas, išreikšti tai, ką jisai žino apie nusikaltimą. Gyvenimo faktai, moksliškieji ginčai parodo, kad asmuo nevisada sugeba tinkamai išreikšti tai, ką jisai norėjo pasakyti. Jeigu tai pasitaiko kitur, tai ką ir bekalbėti apie liudininką, kuris, duodamas parodymus, gerai nusimano, kad nuo jo pasakymų daug pareis kaltinamojo asmens likimas, todėl nenuostabu, kad liudininkas, pareikšdamas tardytojui, juoba teisme, nebeturi to ramumo, kuris sudaro patogiausią sąlygą tiesai išeiti aikštėn. Be to, kai kurie asmens iš prigimimo jau yra tokie, kad nesugeba tiksliai nusakyti dalykus. Teisėjas turi visa to nepamiršti.

Teismo psichologinė pusė pareina ne vien nuo kaltinamojo asmens, liudininkų pareiškimų, bet ir nuo tardytojo, kuris parengė teisimui bylos svarstymą, ir ypač nuo teisėjo.

Kai teisėjas ima svarstyti bylą, klauso kaltinamojo asmens pareiškimų, liudininkų parodymų, jisai deda į pagrindą visiems pareiškimams ir parody-

mams savo asmeninius pastebėjimus ir supratimus apie girdėjimą, regėjimą, uostymą, ragavimą, lytėjimą, erdvę, laiką, vaizduotę, atmintį, dėmesį, protavimą, jausmus, norus, išreiškimą. Kad teisėjas galėtų išvengti čia nurodomo subjektivumo, labai yra reikalinga teisėjui atkreipti savo dėmesį į čia gresiantį subjektivumo pavojų, į esančius psichinius skirtumus įvairių asmenų tarpe. Taigi, pareiškimus teisme teisėjas turi matuoti ne savo asmeniniu matu.

Teisėjas nesitenkina parodymais, kuriuos savo noru duoda kaltinimasai asmuo ir liudininkai, bet dar imasi kito būdo išgauti pageidaujamoms žinioms, būtent, apklausinėjimo. Iš esmės ir psichologijos atžvilgiu nieko negalima prikišti, kad apklausinėjimas būtų vartojamas, tačiau kai kas psichologiniais sumetimais reikia turėti prieš akis, kad apklausinėjimas pasiektų savo tikslą.

Darant apklausinėjimą yra gyvo reikalo žiūrėt į apklausinėjamojo asmens amžių, lytį, sveikatą. Patsai klausimo statymas, intonacija jau tam tikru laipsniu sugestionuoja atsakymą. Tai ir sudaro, kad pavartojus apklausinėjimą gaunama daug daugiau žinių, bet tų žinių tikrumas eina mažyn.

Apklausinėjant, kartais teisėjui tenka dėti pastangų, kad išgautų žinių, kurios laikomos paslaptyje. Žinoma, čia nekalbama apie kankinimus, kai kur vartojamus tardant, kurie psichologijos atžvilgiu neturi nė mažiausio pateisinimo, nes aktualus kentėjimas daugiau veikia negu būsimas kentėjimas, nors ir numatomas būtų didesnis, todėl ir nevengiama prisipažinti prie nebūtų dalykų. Slaptoms žinioms išgauti vartojami įvairūs būdai. Vienas tų būdų yra sužadinimas, kad asmuo pats pasisakytų. Čia teisėjas turi dalyką taip pavesti, kad, pav., kaltinamasai asmuo pats prisipažintų. Prisipažinimas gali įvykti labai įvairių akstinų poveiky: gailesčio perimtas, nebeturi jėgų daugiau priešintis, slėpti arba numato, kad prisipažinusiam bausmę sumažins.

Kitais atvejais asmuo neišduoda slaptų žinių, neprisipažįsta; tada tenka teisėjui uždavinys jas išgauti arba, kitaip sakant, asmenį sugauti. Šitam tikslui vartojami įvairūs būdai, kaip, antai: paklausimai, bandymai, stebėjimai. Norėdamas išgauti slaptų žinių, sugauti asmenį, teisėjas daro paklausimus ir žiūri, kaip klausiamasai asmuo į tai reaguoja: ką atsako ir kaip laikosi. Jei išgirdęs klausimo turinį klausiamasai asmuo pabalo, paraudonavo, pravirko, jei pradėjus jam kalbėti balsas nutrūko, rankos pradėjo drebėti, tai šitie reiškiniai jau bent kiek išduoda asmenį; tačiau ir čia reikalingas teisėjui didelis atsargumas, kad tinkamai suvoktų klausiamojo asmens pasikeitimo priežastį, nes pasikeitimas gali kilti iš įvairių priežasčių: atskleidžia paslaptį, neįprasta, susigėdo, bijosi.

Be paklausimų, vartojami bandymai panaudojant asociacijų dėsnius. Sudaroma eilė žodžių, kurių tarpe yra ir turinčių artimiausią sąryšį su svarstomuoju nusikaltimu. Iš eilės tariami atskiri žodžiai ir į kiekvieną jų bandomasai asmuo turi reaguoti nauju žodžiu, tardamas pirmąjį tuomet jam į galvą ateinantį žodį. Jei reagavimas eina lygiai, be pavėlavimo ar sustojimo, tai ženklas, kad bandomasai asmu nieko neslepia. Jei prie kai kurių žodžių yra pavėlavimų ar stapčiojimų, tai būtų ženklas, kad bandomasai asmuo netaria tų žodžių, kurie jam ateina į galvą asociacijos keliu, bet ieško kitų žodžių, nesurištų asociacijomis. Slėpimas kai kurių žodžių, turinčių santykį su nusikaltimu, rodo, kad bandomasai asmuo turi žinių, kurias tačiau slepia nuo tardytojo ar teisėjo.

Dar ir stebėjimais teisėjas gali išgauti kai kurių žinių. Galima, pav, tirti asmens rašyseną, kaip ji pasireiškia normalinėse sąlygose, ir to paties asmens raštą ar pasirašymą, kuris yra surištas su nusikaltimu. Skirtumas bus, tik reikalinga stropiai ir akyliai įsižiūrėti. Žinoma, čia negalima, antra vertus, pamiršti ir to fakto, kad rašysena gali pasikeisti ne vien nuo padaryto nusikaltimo, bet ir kitoms priežastims veikiant, kaip, antai, susijaudinimui iš nelaimės, pykčio, džiūgavimo. Vis tik santykis tarp asmens rašysenos ir nusikaltimo kartais gali būti nustatytas, ir tuo būdu gali išaiškėti kai kurios slepiamos žinios.

Teisėjas, kai svarsto bylą, nėra automatas, būtybė be kraujo, be gyvybės. Teisėjas visa savo siela, visa psichika dalyvauja byloje, nors pats gal apie tai visai negalvoja, neturi sąmonėje. Todėl ir yra reikalo psichologiškai nušviesti teisėjo laikymąsi ir veikimą teisme. Tas juoba yra reikalinga, kadangi teisėjo sprendimas yra paremtas psichologiškuoju priežastingumu, kuris susiformuoja teisėjo sąmonėje.

Teisėjas, kaipo žmogus inteligentas, turi pasaulėžiūrą ir gyvenimožiūrą, nors tuo pačiu dar nieko nesakoma, ar daug pasidarbuota joms sudaryt, ar maža, ar jos kritiškai sudarytos, ar ne. Turimųjų pažiūrų šviesoje teisėjas žiūri į gyvenimo įvykius, juos vertina. Iš čia ir eina tam tikri ir teisėjo nusistatymai luomų, pašaukimų, religijos atžvilgiu. Kartais tokios rūšies nusistatymai eina net iki kai kurių asmenų fizionomijos mėgimo ar nemėgimo, o kartais net virsta tiesiog prietarais. Todėl ir darosi suprantama, kad teisėjas, kaipo žmogus, turi savo apercepciją ir jos šviesoje žiūri į gyvenimo faktus ir žmonių elgesį bei veiksmus, ir toje šviesoje dalykus vertina.

Teisėjas, kaip ir kiekvienas kitas žmogus, gali pasiduoti sugestijai, einančiai iš vykdomosios valdžios spaudimo, iš viešosios opinijos, spaudos atsiliepimų, draugų pusės ir t.t. Čia ir atsistoja prieš akis didelė problema, kaip atsispirti sugestijai, kuri, kaip matoma, gali eiti iš labai įvairių pusių ir labai įvairiais keliais. Juo didesnė teismo nepriklausomybė nuo kitų valdžios organų, juo tvirtesnė bus teisėjo situacija ekonominiu atžvilgiu, juo didesnis juridinis ir dorinis teisėjo autoritetas, tuo mažiau bus galimumo pasiduoti iš šalies einančiai sugestijai.

Bylų pasikartojimas ir panašumas sudaro kai kuriuo atžvilgiu teisėjui pavojų: teisėjas apsipranta su tos rūšies medžiaga, pradeda joje įmatyti vienodumą, nebepastebi esamųjų skirtumų, pradeda taikyti vienodas bausmes, kartais, rodos, įsimyli kai kuriuos bausmių metų skaičius ir pradeda juos taikyti dažniau, negu būtų tam pagrindas ar reikalas. Įpratimas, kaip žinoma, galingas veiksnys, svarbus gyvenimui, bet teisėjui aukščiau sakytais atvejais gan pavojingas. Apsipratimui išvengti yra reikalinga teisėjui nemaža gyvų pastangų.

Iš to, kas aukščiau suminėta, matyti, kad teisėjo psichinė struktura ne tik nėra abejutis dalykas, bet tikrai daug poveikio padaro sprendžiamoms byloms nušviesti vienaip ar kitaip.

Jeigu atskiro teisėjo psichika nelieka teisme be poveikio dalykų eigai, tai ir visas teismo sąstatas ne be reikšmės, kad dalykai būtų objektiviai išsvarstyti ir visai bešališkai išspręsti.

Iš čia kylančioms ydoms prašalinti teismo procedūroje yra vartojamos priemonės, kurios yra skirtos dalykų objektivumui ir sprendimų nešališkumui išlaikyti, būtent, viešumas ir advokatų dalyvavimas.

Teismas, nors ir nepriklausomas, vis dėlto savo veiksmuose yra viešosios opinijos kontroliuojamas. Mat, vykstant teismo posėdžiams iš šalies gali klausytis, kas nori, o ypač spaudos atstovai. Spauda gali aprašyti pačius įvykius, teismo eigą, ten pasakomas kalbas, vertinti visus dalykus. Šitas viešumas ir yra vienas iš korektivų prieš teismo subjektivumą ir gan stipriai veikia teisėjų psichiką.

Kitas korektivas — advokatai. Advokatas, kaip ir teisėjas, yra teisių žinovas, su byla taip pat susipažinęs, bet yra visai nepriklausomas, laisvas, ir šituo požymiu iš esmės skiriasi nuo teisėjo. Advokatas gali drąsiai, nesivaržydamas vykdomosios valdžios norais ar tendencijomis, nesivaržydamas klausimo pastatymu teisme ar kuriais nors kitais sumetimais, pareikšti savo nuomonę svarstomuoju klausimu, nušviesti dalyką iš visų pusių, įvertinti tardytojo davinius ar prokuraturos daromas išvadas, liudininkų parodymus ir tuo būdu įnešti atitaisymus paklaidų, kurios gali kilti dėliai kartais pasitaikomo subjektivaus dalykų nušvietimo ar įvertinimo iš teismo šono. Žinoma, advokato psichikoje, taip pat gali būti nukrypimų, kaip teisėjų ar kurių kitų žmonių psichikoje, bet advokato vaidmuo, ginti nuo kaltinimų, nušviečia kitą dalykų pusę ir tuo būdu abipusiu nušvietimu, ginču daugiau išaiškėja dalykai, šalinami subjektivumai, atsiskleidžia tiesa, bausmės pasiekia kaltininkus ir įgyvendinama teisybė. Šitų tikslų ir siekia teismas, jiems kelią palengvina teismo psichologijos pagalba.

1929-XI-29.

Iš naujausios literaturos

Nauja filosofijos enciklopedija.

Labai rimta knygų leidimo firma C. Oldenbourg (München u. Berlin) nuo užpernai metų leidžia naują filosofijos veikalą: Handbuch der Philosophie. Šis „vadovėlis" paskirstytas į keletą dalių, kurių kiekviena sudarys nemažą tomą. Tuo tarpu leidžiama pirmosios penketas dalių, kurių antroji, pavadinta „Natur, Geist, Gott" jau yra išėjusi visa, sudarydama 642 pusl. tomą did. 8^0. Suprantamas daiktas, kad tokius „vadovėlius" rašyt tai ne vieno ir ne dviejų žmonių darbas. Tuo tarpu numatytoms penketai dalių (tomų) pakviesti rašo 24 filosofai. Tarp jų yra ir katalikų. Baigtąją 2-ją dalį (tomą) sudaro šių autorių šioki straipsniai: Hermann Weyl, Philosophie der Mathematik und Naturwissenschaft; Hans Driesch, Metaphysik der Natur; Erich Rothacker, Logik und Systematik der Geisteswissenschaft; Emil Wolff, Philosophie des Geistes; Erich Przywara S. J. Religionsphilosophie katholischer Theologie; Emil Brunner Religionsphilosophie protestantischer Theologie. Taigi, rašo moderniausi savo sričių atstovai. — Kitas ketvertas dalių (tomų), kurios visos eina vienu kartu, turi šiokius pavadinimus: I: Die Grunddisciplinen; III: Mensch und Charakter; IV: Staat und Geschichte; V: Gedankenwelt Asiens. Vėlesniam laikui numatyta VI: Orient und Okzident. Veikalas eina sąsiuviniais (Lieferungen) po 4—6 lankus didumo. Visas veikalas numatytas 200 lankų. Viso iki šiol išėję 26 sąsiuviniai (baigtam 2-jam tomui tenka 8 sąs.; viso šio tomo kaina 35 markės su apd.). Atskiro sąsiuvinio kaina tarp 3 ir 5 markių. *Pr. D.*

Atsiųsta paminėti.

Publicationes Instituti Geographici Universitatis Lithuanae Nr. 1. Director: Kazys Pakštas, Ph. D.: **Baltijos Respublikų Politinė Geografija.** Politinės geografijos problemos, nagrinėjamos atsisžvelgiant į Baltijos tautų likimą. Kaunas 1929, 180 pusl. 8⁰. Kaina 10 lt.

Prof. Dr. Friedrich Billicsich, **Studien zu der Bekenntnissen des heiligen Augustinus.** Wien, Mayer & C. 1929, 158 pusl. 8⁰. (Theologische Studien der österreichischen Leogesellschaft Nr. 30).

Sind die Grundlagen unserer Gotteserkenntnis erschüttert? Zum Kampfe Hessens gegen die Grundlagen und erkenntnistheoretischen Voraussetzung des Kosmologischen Gottesbeweises. Grundsätzliche Erörterungen von Dr. Bernhard Franzelin S. J., o.ö. Universitäts-Professor. Wien, Mayer & C. 1929, 52 pusl. 8⁰. (Vorträge und Abhandlungen der Österreichischen Leogesellschaft Nr. 35).

Elementa Philosophiae Aristotelico-Thomisticae. Auctore Jos. Gredt, O. S. B. in Collegio S. Anselmi de Urbe Philosophiae Professore Volumen I: Logica. Philosophia Naturalis. XXIV+504 pusl. Vol. II: Metaphysica. Ethica. XVIII+466. Editio quarta emendata. Herder & Co Friburgi Brisgoviae 1929.

Katalikų Veikimo Centro leidiniai.

Vysk. Kazimieras Paltarokas, **Katalikų Veikimo Centras ir svarbiausi jo uždaviniai Lietuvoje.** Atsp. iš „Tiesos Kelio". Kaunas 1929, 16 pusl. 8⁰.

Katalikų mokykla. Parašė A. Žv. Kaunas 1929, 24 in 16⁰.
